

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

Ο Λαϊκός Σύνδεσμος Ναούσης «Άγιος Δημήτριος»
(Πούπουλο) και το ιδεολογικό του υπόβαθρο

Αριστοτέλης ο από του περιπάτου φιλόσοφος

Ποιότητα ζωής και περιβάλλον

Γουνοφόρα ζώα στο Αρκοχώρι

Ισαάκ Νεύτων

Τι είναι
ένα μουσείο

Πάρκο Ναούσης 1950. Φωτογραφία Τάκη Γκουντή.

Το φουζικλάδιο - Αραίωμα των μήλων με χημικά μέσα

Ο βαλανίνος της Φουντουκιάς

Τα υποκείμενα της Βερυκοκκιάς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορεῖτε νὰ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον

τῶν συνδρομητῶν τῆς

Παρακαλοῦμε νὰ μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς

τοῦ ἐτους 1986

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

- 1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ**
- 2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ**

**ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-ΚΟ ΣΠΙΤΙ**

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Νέα διεύθυνση Βασιλέως Κων)ντίνου 40, κάθε Δευτέρα Τρίτη Πέμπτη 6-9 ἀπόγευμα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

“ΝΙΑΟΥΣΤΑ”

ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 1986
ΕΤΟΣ Ι'. Τόμος Ε'. Τεύχος 34

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Οδυσσεύς Ντινόπουλος, Ελένη Μήτσαλα
Λευκή Σαμαρά, Χρήστος Μουχάγιερ, Αλ. Οικονόμου

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Βασ. Κωνσταντίνου 12

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Γιάννης Καρατσιώλης, Γεωπόνος 60.331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Πάρκο Ναούσης 1950. (φωτ. Τάκη Γκουνητή)

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ — ΕΚΤΥΠΩΣΗ

«Τυπογραφία» Αντώνη Μαυρογένη
Αντωνίου Καμάρα 3 - τηλ. 260-140
Θεσσαλονίκη

Περιεχόμενα

Ιστορικά — Λαογραφικά — Επικαιρότητες σελ.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Αντιστίξεις	4
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΣΤ.: Ο Λαϊκός Σύνδεσμος Ναούσης	
«Άγιος Δημήτριος» (Πούπουλο)	5
ΒΑΛΣΑΜΙΔΗ ΕΜ.: Αριστοτέλης ο από του περιπάτου	
φιλόσοφος	13
ΚΥΡΑΝΟΥ ΧΡ.: Η μικρασιατική εκστρατεία και η μι-	
κρασιακή καταστροφή	15
ΣΠΑΡΤΗ Ν.: Τα ιονάρια	17
ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΦΙΓΓΕΝΕΙΑ: Ο Φεβρουάριος στη Λαο-	
γραφία	21
ΠΥΡΙΝΟΥ Π.: Ισολογισμοί των Σχολείων της Νάου-	
σας στα χρόνια της Τουρκοκρατίας	34

Επιστημονικά — Λογοτεχνικά —

Παιδαγωγικά — Έρευνες

ΚΟΡΠΑΚΗ Δ. και ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΑΛ.: Τι είναι ένα	
μουσείο	23
ΓΖΙΜΟΥ ΣΤ.: Ποιότητα ζωής και περιβάλλον	28
ΜΥΛΩΝΑ ΓΙΑΝΝΗ: Ισαάκ Νεύτων	30

Γεωργικά — Δεντροκομικά

ΝΑΤΣΙΟΥ ΑΠ.: Το πρώτο εκτροφείο γουνοφόρων	
ζώων στο Νομό Ημαθίας	26
ΜΑΪΝΟΥ - ΠΛΕΡΟΥ ΑΘΗΝΑ: Ο Βαλανίνος της φουν-	
ταιλιάς	36
ΣΓΟΥΡΟΥ - ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ ΕΙΡΗΝΗ: Τα υποκείμενα	
της Βερικοκιάς	37
DODD PETER: Απόδοση κερασέωνων. Ποιότητα κε-	
ρασιών	38
ΚΟΣΜΙΔΗ ΓΙΑΝΝΗ: Αραίωμα των μήλων με χημικά	
μέσα	40
ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗ Ι.Ν. και ΚΑΤΣΑΝΤΩΝΗ Ν.Δ.: Το κα-	
λαμπόκι και η καλλιέργειά του	41
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΟΔΥΣ.: Τα Φυζικλάδια της μηλιάς	
και σχλαδιάς	44

Δραστηριότητες Συλλόγων

ΚΟΛΛΑ Κ.: Ο αγώνας δικαιώνεται από τα χειρο-	
κροτήματα	47
ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Απονομή βραβείων για το	
«Ολοκαύτωμα της Νάουσας»	48
ΞΟΥΛΙΔΗ ΔΗΜ.: Πολιτιστική Ανζέντα	49

Στο σημερινό τεύχος δημοσιεύουμε «ολοκληρωμένη» μελέτη για την ίδρυση, την ανάπτυξη και την δράση του Λαϊκού Συνδέσμου Ναούσης «Άγιος Δημήτριος» που είναι περισσότερο γνωστός στην Ιστορία ως «ΠΟΥΠΟΥΛΟ». Έτσι ο αναγνώστης πληροφορείται κάτω από ποιες κοινωνικές πολιτικές και οικονομικές συνθήκες Εξέσπασε το κίνημα «ΠΟΥΠΟΥΛΟ» που τόσο επηρέασε και σφράγισε την πολιτική ζωή της πόλης (αρχές του 20ού αιώνα).

Για την Σχολή του Αριστοτέλη που βρίσκεται πέρα χιλιόμετρα ανατολικά της Νάουσας έχουμε ασχοληθεί και παλιότερα. Το πώς όμως λειτουργούσε και τί ήταν η περίφημη Περιπατητική Σχολή που Αριστοτέλη δίνεται σπάνιση στο σημερινό τεύχος.

Όπως πάντα, παρουσιάζουμε και σήμερα αρκετά κείμενα διαφωτιστικά που έχουν σχέση με τα ήθη και έθιμα και τις λαϊκές παραδόσεις του τόπου μας. Κάποτε πρέπει να το αντιληφθούμε όλοι, ότι τα αυθεντικά παραδοσιακά στοιχεία σ' όλες τις μορφές τους είναι εκείνα που προσδιορίζουν την «ταυτότητα» ενός λαού, μιας φυλής, μιας πόλης και οφείλουμε να τα διατηρήσουμε.

Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ», μέσα στις επιδιώξεις που έχει, προβάλλει κάθε δημιουργική και πρωτοποριακή προσπάθεια στον επαγγελματικό στίβο, απλών ανθρώπων της πόλης μας και της Επαρχίας μας. Παλιότερα δημοσιεύσαμε σχετικό άρθρο για την πεστροφοκαλλιέργεια στον Άγιο Νικόλαο Ναούσης, σήμερα δημοσιεύουμε σχετικό άρθρο για την πρότυπη εκτροφή γουνοφόρων ζώων στο Αρκοχώρι Ναούσης.

Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» είναι υποχρεωμένη, ύστερα από την ακρίβεια των πόντων, να αυξήσει την Ετήσια συνδρομή του περσικού από 600 δρχ. σε 800 δρχ. Αυτά για σήμερα. Ραντεβού μετά τρεις μήνες.

Η

Συντακτική Επιτροπή

Ετήσια συνδρομή Ιδιωτών	δρχ. 800
Δήμοι, Κοινότητες, (Συν)σμοί	δρχ. 2.000
Εξωτερικού δολάρια	20

Αντιστίξεις

ελεύθερος σχολιασμός της επικαιρότητας

1. Μουσική εκπαίδευση

Μιά πολύ σημαντική κίνηση που άρχισε να υλοποιείται εδώ και λίγο καιρό χάρη στις φιλότιμες προσπάθειες της διοικούσας επιτροπής και του Διευθυντή της Εστίας Μουσικών φοβούμαστε ότι δεν έχει γίνει όσο χρειάζεται αντιληπτή από τον πολύ κόσμο, αλλά και απ' τους πιο άμεσα ενδιαφερόμενους.

Μιλάμε για την οργάνωση ειδικών μουσικών εκδηλώσεων για τα παιδιά των Δημοτικών και των Γυμνασίων της πόλης μας με στόχο την γνωριμία των παιδιών με τον κόσμο της μουσικής, και την εναίσθητοποίησή τους γύρω απ'

αυτών τον τομέα. Είναι γνωστή σε όλους μας η αντιπαράθεση προγράμματος στοιχειώδους έστω μουσικής παιδείας στα σχολεία και η γανερή υποβάθμιση του θέματος όταν και όπου προβλέπεται (θυμηθείτε τις περίφημες ώρες της ωδικής). Κι αυτό σε μία χώρα όπου από την αρχαιότητα η μουσική μαζί με τον αθλητισμό αποτελούσε το κύριο θα λέγαμε σωματικό της εκπαίδευσης των νέων. Έτσι η πρωτοβουλία των ανθρώπων της Εστίας Μουσικών αλλά και η μέχρι τώρα ανταπόκριση των σχολικών αρχών, παίρνει ιδιαίτερη

διάσταση, τοποθετημένη μάλλον με περιορισμένες δυνατότητες πλαισία μιας επαρχιακής πόλης. Εκείνο που πρέπει να γίνει αντιληπτό είναι το ότι η μουσική παιδεία δεν είναι κάποια περιττή λυτέλεια, αλλά αναγκαία προϋπόθεση για την ολοκλήρωση της προσωπικότητας ενός ατόμου. Κι αυτό πρέπει να το λάβουν σοβαρά υπόψη τους τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο όλες τις βαθμίδες, όσο και ίδιοι οι γονείς, και να συνεχίσουν να συμμετέχουν ενεργά στην κίνηση αυτή, αναλαμβάνοντας ίσως τη σειρά τους ανάλογες πρωτοβουλίες.

A. C.

2. Παραδοσιακά

Το περιοδικό μας υπήρξε πάντα ευαίσθητο σε θέματα διάσωσης και προβολής της παραδοσιακής μας κληρονομιάς. Από τα πρώτα ακόμα τεύχη του η καταγραφή και η προβολή των στοιχείων που συνθέτουν την έννοια της παράδοσης, όχι μέσα σε στενά πλαίσια προγονολατρείας ή αρχαιοπληξίας, αλλά σε συνδυασμό με την μελλοντική μας προοπτική σαν λαός και σαν τόπος. Γιατί η διατήρηση της ιστορικής μνήμης είναι, πιστεύουμε, ένα απ' τα πιο σημαντικά στοιχεία που θα προδιαγράψουν την οποιαδήποτε μελλοντική μας πορεία. Και η διατήρηση των στοιχείων εκείνων που συνθέτουν την παρακαταθήκη της ιστορικής μνήμης είναι ένα θέμα, καθήκον θα λέγαμε, που αφορά όλους μας.

Αισθανθήκαμε λοιπόν άσχημα όταν πληροφορηθήκαμε την απόφαση

την του Δημοτικού μας Συμβουλίου με την οποία απορρίπτεται η πρόταση για διάσωση και διατήρηση ωρισμένων απ' τα ελάχιστα εξ άλλου που έχουν απομείνει παραδοσιακά οικιακά σύνολα και μεμονωμένα κτίρια της Νάουσας, με αιτιολογίες οικονομιστικές ή και υποβάθμισης ακόμα της αξίας αυτών των συνόλων. Και σκετοχωρήσαμε ακόμα περισσότερο γιατί, έξω από ωρισμένες μικρές εξαιρέσεις, το θέμα πέρασε απαρατήρητο από τους κατά τακτικό πνευματικούς μας ανθρώπους, που είτε αδιαφόρησαν γι' αυτό, είτε δεν κατάφεραν να ξεφύγουν κι αυτοί από τους μικρολογισμούς. Γιατί η υπάλθεση της διατήρησης της ιστορικής φυσιογνωμίας της πόλης μας (όση τουλάχιστον έχει απομείνει) δεν μπορεί να είναι θέμα υπηρεσιακό μεταξύ ειδικών ή

δευτερέων. Είναι θέμα, που αφορά το σύνολο της πόλης, το παρόν και το μέλλον της, και δυστυχώς η τυχόν καταστολή δεν επιδιώκεται μελλοντική επανόρθωση.

Ας ελπίσουμε ότι δεν έχει παυθεί ακόμα η τελευταία λέξη.

A. C.

Ο Λαϊκός Σύνδεσμος Ναούσης «Άγιος Δημήτριος» (Πουπουλο) και το ιδεολογικό του υπόβαθρο

(Μια τομή στην νεώτερη πολιτική ιστορία
της Νάουσας)

Ιστορική έρευνα - Μελέτη
Του

Στέργιου Σπ. Αποστόλου

1. Ο Γάλλος ρεφορμιστής Ζαν Ζωρές, η δράση του και οι περί σοσιαλισμού αντιλήψεις του στις οποίες μυήθηκε ο ιδρυτής του Λαϊκού Συνδέσμου Ναούσης «ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ» (ΠΟΥΠΟΥΛΟ) Κωνσταντίνος Χατζημολούσης.

Ο Ζαν Ζωρές γεννήθηκε στην πόλη CASTRES της Γαλλίας το 1859.

Μετά τις σπουδές του στο κολλέγιο της ιδιαίτερης πατρίδας του εισήχθη σαν πρώτος επιτυχών στην Ανώτερη Παιδαγωγική Ακαδημία και το 1881 διορίζεται καθηγητής στο λύκειο ντ' Αλμπι. Το 1883 αναγορεύεται διδάκτορας της Φιλοσοφίας στο πανεπιστήμιο της Τουλούζης. Το 1885 αποφασίζει να ασχοληθεί με την πολιτική. Σαν υποψήφιος βουλευτής της παράταξης των μετριοπαθών ριζοσπαστών εκλέγεται βουλευτής της Ταρν στις εκλογές που διενεργήθηκαν το έτος αυτό. Παρά το γεγονός ότι ο Ζαν Ζωρές δεν εμφορούνταν ακόμα από σοσιαλιστικές ιδέες κατά την περίοδο από το 1885 μέχρι το 1889, εν τούτοις, η όλη δράση του μέσα και έξω από την Βουλή, έδειξε ότι όρχισε να ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για το εργατικό κίνημα.

Στις επόμενες βουλευτικές εκλογές (1889) εκθέτει εκ νέου υποψηφιότητα αλλά δεν επανεκλέγεται. Στις ίδιες εκλογές είδε με συμπάθεια την απόφαση από την παράταξη των μετριοπαθών ριζοσπαστών μιας ομάδας «ανεξάρτητων σοσιαλιστών» με επικεφαλής τον Α. Μιλεράν. Μετά την αποτυχία του στις εκλογές του 1889 ο Ζωρές αφοσιώνεται ολόψυχα στην μελέτη των σοσιαλιστικών θεωριών από τις οποίες είχε αρχίσει ήδη να επηρεάζεται ισχυρά.

Το έτος 1892 στην ανθρακοφόρο περιοχή του Καρμό Εξέσπασε ένα μεγάλο απεργιακό κύμα με πολιτικό περιεχόμενο που κράτησε τρεις μήνες

και έληξε με νίκη των απεργών. Ο Ζωρές διαδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλο σ' αυτή την απεργιακή κινητοποίηση και υποστήριξε με όλο του το πάθος τους ανθρακωρύχους του Καρμό. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονισθεί ότι η απεργία του Καρμό ήταν η συνέχεια μιάς σειράς άλλων απεργιακών εκδηλώσεων που είχαν σημειωθεί στο προηγούμενο έτος (1891) και ιδιαίτερα αυτής του Φουρμί την ημέρα της Πρωτομαγιάς, για την αντιμετώπιση της οποίας η γαλλική κυβέρνηση χρησιμοποίησε στρατιωτικές μονάδες. (1)

Το έτος 1893 ο Ζωρές αρθρογραφεί στις εφημερίδες «Τηλέγραφος της Τουλούζης» και «Μικρή Δημοκρατία», από τις θέσεις δε που υποστηρίζει φαίνεται καθαρά ότι έχει προσανατολισθεί οριστικά προς τον σοσιαλισμό. Το ίδιο έτος εκλέγεται βουλευτής στην περιοχή Καρμό. Στα τέλη του 19ου αι. και ειδικότερα το έτος 1894 η Γαλλία διέρχεται μια οξύθυπη πολιτική κρίση εξ αιτίας της περιφύγης υποθέσεως «ΝΤΡΕΪΨ'ΦΟΥΣ». Όπως είναι γνωστό το έτος αυτό καταδικάστηκε σε ισόβια εξορία στην νήσο του Διαβόλου ο αξιωματικός του Γενικού Επιτελείου του γαλλικού στρατού και Εβραίος στην καταγωγή Αλφρέδος Ντρέϊφους με την κατηγορία ότι διενεργούσε κατασκοπεία για λογαριασμό της Γερμανίας. Ο Ζωρές διεξήγαγε, πράγματι, έναν τιτάνιο αγώνα για την αναθεώρηση της καταδικαστικής απόφασης και την αθώωση του Ντρέϊφους παρά το γεγονός ότι στις προσπάθειές του αυτές βρήκε αντιμέτωπους και συνωστισμένους σε ενίοτε μέτωπο τους στρατιωτικούς, εθνικιστές, τον κλήρο και την ιδύνουσα τάξη, χωρίς βέβαια να υποστηριχθεί ότι δεν υπήρξαν και εξαιρέσεις ανάμεσά τους. Ανέναντι στο ισχυρό αυτό μέτωπο ο σοσιαλιστής πλέον Ζωρές πάλησε με όλη την τεράστια δύναμη της ιδιοσυγκρασίας του, επιμονή, σταθερότητα και φαναισμό, πιστεύοντας πως η υπόθεση Ντρέϊφους

αφορούσε και το σοσιαλισμό γενικότερα, σε αντίθεση με τον Γκεντ και άλλους Γάλλους σοσιαλιστές που υποστήριζαν πως ήταν μια διαμάχη καθαρά ενδοαποικιακή και δεν ενδιέφερε το εργατικό κίνημα. (2)

Το έτος 1898 ο Ζωρές αναλαμβάνει την διεύθυνση των εφημερίδων «Μικρή Δημοκρατία» και «Σοσιαλιστική Εμπέδωση» και καθιερώνεται σαν η εξαιρετικότερη φυσιογνωμία της πολιτικής ζωής της Γαλλίας. Τον Ιούνιο του 1899, ο σοσιαλιστής Α. Μιλεράν — για τον οποίο έγινε λόγος προηγούμενα — συμμετέχει στην κυβέρνηση οθ Βαλντέκ - Ρουσσώ.

Ήταν η πρώτη περίπτωση που ένας σοσιαλιστής συμμετείχε σε αστική κυβέρνηση. Ο σοσιαλιστής Γκεντ επικεφαλής των Γάλλων Μαρξιστών καταπολέμησε την πολιτική της κυβέρνησης καθώς και την συμμετοχή σ' αυτήν του Μιλεράν, σε αντίθεση με τον Ζωρές που προσχώρησε στους Μιλερανιστές και υποστήριξε τις θέσεις τους.

Το θέμα της διαγωγής του Μιλεράν τέθηκε σαν θέμα συζήτησης στα συνέδρια της Β' Διεθνούς που συγκλήθηκε το 1900 στο Παρίσι και ο Ζωρές δέχθηκε τις επικρίσεις του γερμανικού σοσιαλιστικού κόμματος γιατί είχε εγκρίνει την είσοδο του φίλου του Μιλεράν σε μια κυβέρνηση που απέβλεπε, κύρια, στην υπεράσπιση της αστικής δημοκρατίας. (3) Στις βουλευτικές εκλογές που διενεργήθηκαν το 1902 στην Γαλλία επικράτησαν οι ριζοσπάστες οι οποίοι σχημάτισαν κυβέρνηση με επικεφαλής τον Αιμίλιο Κομν. Ο Ζωρές που είχε εκθίσει υποψηφιότητα στις εκλογές αυτές επανεκλέγεται. Ταυτόχρονα προσπαθεί να συνενώσει τις διάφορες τάσεις μέσα στους κόλπους του γαλλικού σοσιαλιστικού κινήματος μη παραλείποντας, παράλληλα, να εντείνει τον αγώνα του κατά του κληρικισμού, της κοινοβου-

λευτικής διαφθοράς, του φυλετικού μίσους, της στρατοκρατικής αποτύφωσής και της μεροληψίας της δικαιοσύνης, χρησιμοποιώντας πάντοτε σαν όπλο την υπόθεση «Ντρέυφους».(4) Ο επικεφαλής της κυβέρνησης των ριζοσπαστών Αιμίλιος Κομπ, προκειμένου να καθυσηχάσει την κοινή γνώμη γύρω από αυτή την υπόθεση, αποφασίζει να φέρει στο κέντρο της πολιτικής ζωής τον αγώνα εναντίον του κληρικαλισμού. Έτσι κατά την περίοδο 1902—1904 χιλιάδες σχολεία που ευρισκόνταν κάτω από τον έλεγχο του κλήρου έκλεισαν και πολλά μοναχικά τάγματα διαλύθηκαν. Ο Ζωρές επί κεφαλής της ρεφορμιστικής (μεταρρυθμιστικής) παράταξης των Γάλλων σοσιαλιστών, υποστήριξε τον νόμο που έφερε για ψήφιση στην Βουλή ο Μαυρίκιος Ρουβιέ (πρωθυπουργός στην επόμενη από τον Κομπ κυβέρνηση), ο οποίος εστόχευε στον εκδημοκρατισμό της εκπαίδευσης με την ενδυνάμωση και παραπέρα εξάπλωση των κοσμικών σχολείων.(5)

Το έτος 1904 ο Ζωρές ιδρύει την εφημερίδα «HUMANITE»(6).

Στο συνέδριο της Β' Διεθνούς το οποίο συγκλήθηκε στο Άμστερνταμ το έτος 1904 ο Ζωρές υποστήριξε τις γνωστές θέσεις του για το σοσιαλιστικό κίνημα και το πέρασμα στο σοσιαλισμό μέσα από μια σειρά μεταρρυθμίσεων του αστικού καθεστώτος και όχι με την δικτατορία του προλεταριάτου. Παρ' όλα αυτά, το συνέδριο καταδίκασε την συνεργασία με την αστική τάξη κι' ο Ζωρές πειθαρχεί στην απόφαση αυτή.(7)

Τον Απρίλιο του 1905 ιδρύεται το ενιαίο σοσιαλιστικό κόμμα, ύστερα από την ανόπτυξη που πήρε το εργατικό κίνημα στην Γαλλία και την απόφαση των Γάλλων σοσιαλιστών να πυκνώσουν τις γραμμές τους και να θέσουν τέρμα στην διόσπαση. Στο ενιαίο αυτό κόμμα προσχώρησε ο Ζωρές και αρκετοί από τους ομοϊδέατες του, παρ' όλα όσα το σύμφωνο της ένωσης προέβλεπε πως αυτό το κόμμα δεν θα ήταν κόμμα μεταρρυθμίσεων αλλά κόμμα «ταξικού αγώνα και επανάστασης», κόμμα «αδιάλλακτης αντιπολίτευσης προς την αστική τάξη γενικά και προς το κράτος που είναι όργανό της». Οι θέσεις αυτές του ενιαίου σοσιαλιστικού κόμματος που θεωρήθηκε πολύ «αριστερό» εγκαταλείφθηκαν πολύ γρήγορα και οι σοσιαλρεφορμιστές με επί κεφαλής τον Ζωρές ήταν εκείνοι που έθεσαν κάτω από τον έλεγχό τους το

σύνολο, σχεδόν, των δροστηριοτήτων του. Το 1906 εκλέγεται πάλι βουλευτής και το 1907 αντιμετωπίζει τον Κλεμανσώ στο ζήτημα της απεργίας της 21ης Ιουνίου αυτού του έτους υποστηρίζοντας τα αιτήματα της εργατικής τάξης.

Στο συνέδριο που συγκάλεσε στην Στουτγάρδη το 1907 η Β' Διεθνής με κύριο θέμα: Με ποιά μέσα ετοιμάζεται η Β' Διεθνής να αντιδράσει στο άναμμα της πολεμικής πυρκαϊάς: (Α' παγκόσμιος πόλεμος) ο Ζωρές εισηγήθηκε απόφαση με την οποία καλούσε να χρησιμοποιηθούν στον αγώνα εναντίον του πολέμου όλα τα μέσα, ακόμα και η μαζική απεργία. Ωστόσο, διατύπωσε την άποψη πως το προλεταριάτο πρέπει να συμβάλλει στην προστασία της αστικής του πατρίδας στην περίπτωση που θα γινόταν επίθεση εναντίον της.(8).

Στις εκλογές του 1910 επανεκλέγεται βουλευτής. Οι επερωτήσεις του από το βήμα αυτό για τα μεγάλα οικονομικά προβλήματα, την φορολογική πολιτική, την αναλογική εκπροσώπηση στη Βουλή και την ακολουθούμενη εσωτερική και εξωτερική πολιτική συντελούν ώστε να γίνει ευρύτερα γνωστή η μοχθηρότητά του και το ρητορικό του ταλέντο. Το 1912 η Β' Διεθνής συγκάλεσε έκτακτο συνέδριο στην Βασιλεία (Ελβετία) με αφορμή τους Βαλκανικούς πολέμους και τον κίνδυνο να ξεσπάσει εξ αστίας τους πόλεμος στην Ευρώπη. Ιδιαίτερη εντύπωση προκάλεσε το φλογερό κήρυγμα του Ζωρές για την περιφρούρηση της ειρήνης. Ο Ζωρές αντέδρασε επίμονα στην καθιέρωση της τριχρονής στρατιωτικής θητείας προτείνοντας την οργάνωση ισχυρών εφεδρειών. Η στάση του αυτή προκαλεί την εχθρότητα των εθνικιστικών και συντηρητικών κύκλων και ο Κλεμανσώ ευρίσκεται στην πρώτη γραμμή των αντιπάλων του. Ακόμα ο Ζωρές απαιτεί να αποσυρθούν τα Γαλλικά στρατεύματα από το Μαρόκκο, καταπολέμησε την εγκαθίδρυση προτεκτοράτων και προειδοποίησε πως ο αποικιακός επεκτατισμός θα δημιουργήσει το πρόσχημα για κατακτητικές ενέργειες και άλλων ευρωπαϊκών κρατών. Το 1914 προσχωρεί στο σοσιαλιστικό κόμμα και ο οιονοπαγωγικός Νότος που ήταν παλιό ακρόπολη των ριζοσπαστών. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να αλλάξει ο συσχετισμός των δυνάμεων μέσα στο κόμμα. Ένα μεγάλο μέρος από τους εργάτες που είχαν επαναστατικές αντιλήψεις εξοστρακί-

στηκε ενώ η επιρροή των μικροβιοκρατών γεωργών αυξάνονταν σημαντικά. Αυτό, φυσικά, δεν ήταν άσχετο με τις αντιλήψεις του Ζωρές που πίστευε πως ήταν δυνατή μια συνεργασία με τους ριζοσπάστες για να εξελιχθεί ειρηνικά η Γαλλική αστική δημοκρατία σε μια σοσιαλιστική κοινωνία. Την 1η Αυγούστου 1914 η Γερμανία κηρύσσει τον πόλεμο εναντίον της Ρωσίας και το γερμανικό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα εγκαταλείποντας τις διακηρύξεις της Β' Διεθνούς καλεί τις μάζες να «προστατεύσουν την πατρίδα απέναντι στην ρωσική βορβορρότητα».

Την ίδια θέση πήρε και το σοσιαλιστικό κόμμα της Γαλλίας χωρίς όμως να ευρίσκεται στη ζωή για ο Ζωρές.(9)

Ο Λιχτχάιμ θα γράψει: «Ο Ζαν Ζωρές — 2 πιο φημισμένος Ολλανδός — ... κανένας ποτέ δεν θα μύθει τί θα μπορούσε να περ και να κάνει τον Αύγουστο του 1914, γιατί στο μεταξύ δολοφονήθηκε από ένα φανατικό εθνικιστή στις 31 Ιουλίου 1914 έχοντας μόλις επιστρέψει στο Παρίσι από την τελευταία μοιραία συνεδρίαση του Γραφείου της Β' Διεθνούς στο Σπίτι του Λοού στις Βρυξέλλες»(10).

Τι όμως είναι, ακριβώς, ο ρεφορμισμός υπέρμαχος του οποίου υπήρξε ο Ζωρές; Κατά την Μαρξιστική ορολογία ο ρεφορμισμός (από το λατιν. REFORMARE = μεταρρυθμίζω) είναι «πολιτικό ρεύμα μέσα στο εργατικό κίνημα, που δεν παραδέχεται την ανάγκη της ταξικής πάλης, της σοσιαλιστικής επανάστασης και της δικτατορίας του προλεταριάτου, κηρύχνει την συνεργασία των τάξεων και ελπίζει με μένες τις μεταρρυθμίσεις να μετατρέψει τον καπιταλισμό σε κοινωνία «γενικής ευημερίας». ... Η κοινωνική βάση του ρεφορμισμού είναι η ηγεσία της εργατικής τάξης, η λεγόμενη εργατική αριστοκρατία, οι εκπαιδευμένοι των «μεσαίων στρωμάτων», συνδικαλιστική γραφειοκρατία ... ένας εκλεκτικός συνδυασμός των ιδίων του νεοκαπτανισμού, του βελτισμού, του αφηρημένου ανθρωπισμού και του χριστιανισμού είναι παρδαλό πανί, που καλύπτει την πραγματική φτώχεια των θεωρητικών ρεφορμισμού».(11)

Όπως θα αντιλαμβάνεται ο αναγνώστης, κρίθηκε απαραίτητο από τον συγγραφέα να σκιαγραφηθεί η προσωπικότητα, η δράση και ιδιαιτέρως οι πολιτικές αντιλήψεις του Ζαν Ζωρές.

ρές σαν μια «προετοιμασία του εδάφους» για την κατανόηση των λόγων της ίδρυσης, ανάπτυξης και δράσης του κινήματος «ΠΟΥΠΟΥΛΟ» στην Νάουσα το 1908, γνωστού όντος ότι ο ιδρυτής και μοχλός του κινήματος αυτού Κωνσταντίνος Χατζημαλούσης μωήθηκε από αυτόν στον σοσιαλισμό (12), και μάλιστα — κατά ανεπιβεβαιωτή πληροφορία — διατηρούσε και αλληλογραφία μαζί του.

2 Η δομή της ναουσαϊκής κοινωνίας στα τέλη του 19ου και αρχές του 20ού αιώνα σε συσχετισμό με τους φορείς της έγγραφας ιδιοκτησίας και των μέσων παραγωγής.

Για να κατανοηθούν ευκολότερα τα αίτια τα οποία οδήγησαν στην ταχεία εξάπλωση των ιδεών του κινήματος «ΠΟΥΠΟΥΛΟ», στην Νάουσα, κρίνω αναγκαίο να αναφερθώ στα επί μέρους στοιχεία που συγκροτούσαν την ναουσαϊκή κοινωνία στα τέλη του 19ου με αρχές του 20ού αιώνα.

Τα συμπεράσματά μου από την σχετική έρευνα που επραγματοποίησα στα παρελθόν μέσα από γραπτά στοιχεία και προφορικές μαρτυρίες από πρόσωπα παρωχημένης ηλικίας που κρατούσαν ζωντανές πολλές από τις μνήμες της εποχής εκείνης, υπήρξαν τα παρόντα:

Α) ΓΑΙΟΚΤΗΜΟΝΕΣ - ΔΑΣΟΚΤΗΜΟΝΕΣ - ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ

Αξιόλογες εκτάσεις καλλιεργήσιμης και χέρσας γης, βοσκότοποι, καθώς και δασώτοποι στην περιβάλλουσα την Νάουσα ημιορεινή και ορεινή περιοχή, ευρίσκονταν στα χέρια οικογενειών της πόλης, χωρίς να περιλαμβάνουν τις μεγάλες γαιοκτησίες του κόμπου και των πιο απομακρυσμένων από την Νάουσα περιοχών. Αναφέρομαι, φυσικά, στις γαιοκτησίες τις γνωστές περισσότερο με το όνομα «τσιφλικία». Τέτοια τσιφλίκια λόγω χάριν ευρίσκονταν στα χωριά της Νάουσας Χωροπάνι, Γκολιαάνι, Γιαννάκοβο (13) και σε άλλα σημεία, ενώ η κοινότητα της Νάουσας στερούνταν, σχεδόν, δασικής περιουσίας. Η αναφορά μου σ' αυτά είναι ενδεικτική, όχι συνολική. Τα μεγαλύτερα από αυτά διατηρούσαν ιδιωτική αγροφυλακή και δασοφυλακή από έμμισθους ένοπλους άνδρες, πεζούς και έφιππους, που φρουρούσαν άγρυ-

πνα τα σύνορα και το εσωτερικό τους. Το τσιφλίκι, συνήθως, είχε το «κονάκι» του και τις «κούλες» (παρτηρητήρια). Η κοπή καυσόξυλων χωρίς άδεια απαγορευόταν αυστηρά για τους Ναουσαίους, και τους χωρικούς, που, σε περιπτώσεις παραβάσεων αντιμετώπιζαν, ακόμα και τον κίνδυνο της φυσικής εξόντωσης. (14)

Πολλά από τα δόση του Βέρμιου που εκτείνονταν από το Σέλι μέχρι και την Έδεσσα, ευρίσκονταν στην κατοχή μπέηδων, απογόνων Αλβανών ληστών, αρματωλών και ντερβεναγάδων (οδοφυλάκων) που υπηρετούσαν σαν μισθοφόροι στους Τούρκους και είχαν κατορθώσει με την βία ή έναντι οφειλόμενων λουφάδων (στρατιωτικών μισθών) να αποσπάσουν τίτλους ιδιοκτησίας (ταπί) από την Υψηλή Πύλη. Οι περισσότεροι από αυτούς τους μπέηδες είχαν κατοφύγει στην Κωνσταντινούπολη και εν όψει της κατάρρευσης της Οθωμανικής αυτοκρατορίας τα είχαν πουλήσει, σχεδόν, τμηματικά σε διάφορους αγοραστές. (15)

Επίσης, αρκετές ημιορεινές, κύρια, εκτάσεις, ευρίσκονταν στην κατοχή δι' αφόρων εκκλησιών και μοναστηριών (όπως λόγω χάριν η Μονή Έξω Προδρόμου Νάουσας) κ.λ.π. Μάλιστα, το μοναστήρι αυτό, τους περισσότερους από τους καλλιεργήσιμους αγρούς ιδιοκτησίας του τους ενόικιαζε σε καλλιεργητές, Ναουσαίους ως επί το πλείστον, έναντι ετήσιου μισθού (ενοίκιο) εξ ου και ο όρος «μικατλίκια» κτήματα (ενοικιαζόμενα). Ελάχιστη έκταση καλλιεργούσαν οι μοναχοί στον περιβάλλοντα την μονή χώρο, λόγω του περιορισμένου, σχετικά, αριθμού τους και του παρωχημένου της ηλικίας. (16)

Β) ΒΙΟΜΗΧΑΝΟΙ

Πρόκειται για κλάδο που εμφανίζεται για πρώτη φορά στα τέλη του 19ου αιώνα στην δραστηριότητα του οποίου οφείλεται η ίδρυση σύγχρονων — για την εποχή τους — βιομηχανικών μονάδων επεξεργασίας γημάτων κ.λ.π. όπως λόγω χάριν τα εργοστάσια Λόγγου - Τουρπάλλη, Μήλη - Τσίτη, Γκούντα και αργότερα το «ΕΡΙΑ» κ.λπ. στα οποία αναφέρονται ενδεικτικά. Πολλοί από τους εργοστασιάρχες - βιομηχάνους υπήρξαν πρώην έμποροι, οι οποίοι είχαν μεταπηδήσει στον κλάδο αυτό. Παράλληλα, ένεκα της ραγδαίας ανάπτυξης της βιομηχανίας στην Νάουσα ο αριθμός των απασχολούμενων

βιομηχανικών εργατών έβαινε συνεχώς αυξανόμενος. Η φρούρηση και η ασφάλεια των εργοστασίων είχε ανατεθεί αρχικά σε ένοπλους Αλβανούς Γκέγκηδες οι οποίοι έδιναν την «μπέσα» τους (λόγος τιμής) στα αφεντικά τους. Ταυτόχρονα εκτελούσαν και χρέη σωματοφυλάκων.

Γ) ΕΜΠΟΡΟΙ

Ακμάζων κλάδος, γνωστός και από την προεπαναστατική, ακόμη, Νάουσα. Οι Ναουσαίοι έμποροι συνεργάζονταν με τα κυριότερα καταναλωτικά κέντρα της Ευρώπης και τα ναουσαϊκά προϊόντα (κρασιά, μετάρια, χονδρά μάλλινα υφάσματα - σαγάρια - και άλλα είδη βιοτεχνίας, οικοτεχνίας κ.λπ.) ήταν περιζήτητα. Ακμαϊότητα παροικία Ναουσαίων εμπόρων υπήρχε στην Αίγυπτο η οποία διατηρούσε στενότερους δεσμούς με την μητρόπολη και διακινούσε από και προς αυτήν διάφορα εμπορεύματα, όπως, κρασιά, βαμβάκι κ.λ.π.

Αξιόλογη, επίσης, παροικία Ναουσαίων υπήρχε και στο Σεράγιεβο, πόλη της Νοτιοσλαβίας και παλιά πρωτεύουσα της Βοσνίας (στην σημερινή Γιουγκοσλαβία), πολλοί από τους οποίους διέπρεψαν στο εμπόριο και την βιομηχανία.

Εδώ θα πρέπει να αναφερθώ και σε ένα καινούργιο κλάδο εμπόρων - βιοτεχνών που εμφανίστηκε στην Νάουσα περί το 1870—1880.

Πρόκειται για Αρβανίτες εμπόρους δασικών προϊόντων και ταυτόχρονα άριστους τεχνίτες επεξεργασίας ξυλείας, όπως λόγω χάριν οι Γερμάνης ή Ουρμάνης (Σανδός), Ηλίας Πάλης, καταγόμενοι από το χωριό Ντάρδα περιοχής Κορυτσάς, Σωτηράκης ο επωνομαζόμενος και Αρβανίτης από το χωριό Ζίτσιστα, επίσης περιοχής Κορυτσάς και άλλοι, οι οποίοι δημιουργήσαν αξιόλογα υδροηλεκτρικά στα Πριόνια, Άνω Σέλι, Γκουρνάσοβο κ.λ.π. (17)

Από αυτούς, ο Ηλίας Πάλης θα συνάψει σύμβαση με το τουρκικό δημόσιο κατά την περίοδο της κατασκευής της σιδηροδρομικής γραμμής Θεσσαλονίκης - Μοναστηρίου, για την προμήθεια ξυλείας που θα χρησιμοποιούνταν σαν τραβέρσες στις γραμμές.

Με παρακίνηση του Πάλη μετεγκαταστάθηκαν στην Νάουσα και οι οικογένειες των συμπατριωτών του δασεργατών που εργάζονταν στο πρι-

νιστήριο του, καθώς και άλλες από τα χωριά Σινίτσα, Κιουτέτσα, Χότσιατα. Γκιουρέσι, Βερλέν, Γκράφι κ.λ.π. περικυκλής Κορυτσάς.

Η μετεγκατάσταση αυτή έγινε σε διάφορες χρονικές περιόδους από το 1880 μέχρι και 1910 περίπου και αφορά αρχικά σε 50 οικογένειες που αργότερα περιορίστηκαν σε λιγότερες. (18).

Δ) ΒΙΟΤΕΧΝΕΣ - ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ

Αναφέρω ενδεικτικά, τους μαστόρους (οπιτών), χαντζήδες, πεταλωτήδες, πανταπώλες, ράφτες, υποδηματοποιούς (μπαλωματήδες), σαμαράδες, χαλκιόδες, κουιμτζήδες (αργυροχρυσόχοι), καλοϊτζήδες, κουρείς, γουνάρδες (τομαράδες), τενκετζήδες, ωρολογόδες, υφαντές, σαρβωποιοί, λαναράδες, μογιατζήδες, λαδομυλωνάδες, αλευρομυλωνάδες, μπαταντζήδες, ψαράδες, βρουάδες, σιδεράδες κλπ. αποφεύγοντας να επεκταθώ σε εκτενέστερη αναφορά. Με προτροπή του ιδρυτή του Λαϊκού Συνδέσμου Ναούσης Κωνσταντίνου Χατζημαλούση, οι περισσότεροι από αυτούς προχώρησαν στην ίδρυση συντεχνιών. Ενδεικτικά θα παραθέσω απόσπασμα του πρακτικού Α' της 19 Ιανουαρίου 1920 της Γενικής Συνέλευσης Υποδηματοποιών Ναούσης «ΑΓΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ» που έχει ως εξής:

«Εγερθέντος όμως του Συμβούλου συνέστησε τη Συνέλευση να εκλέξει ένα Επίτιμον Πρόεδρον αυτής κατά το 10ον άρθρον του καταστατικού, ίνα από σήμερον έχει η Συντεχνία δια πολλούς λόγους πρόσωπον της Περιουσίας και ανωτέρας Κοινωνικής τάξεως του οποίου τας συμβουλὰς και το Ηθικόν κύρος κατά καιρούς επωφελεύεται η Συντεχνία. Ως τοιούτον συνέστησε τον Συμπολίτην κ. Χ' Κων/νον Μαλούσην εις τον οποίον τα μέλη της συντεχνίας οφείλουν πολλά, αφού και η σύστασις της συντεχνίας εις αυτόν σχεδόν οφείλεται. Η Συνέλευσις παμψηφεί εκήρυξε επίτιμον πρόεδρον τον κ. Χ' Κων/νον Μαλούσην.» (βλ. σχ. Νίκου Σπάρτη: «ΤΑ ΙΣΝΑΦΚΙΑ», Περιοδικό ΝΙΑΟΥΣΤΑ, τεύχος 27, σελ. 81, Απρίλιος—Ιούνιος 1984, Νάουσα).

Η οργάνωση των προαναφερθέντων επαγγελματιών και άλλων, για τους οποίους δεν γίνεται ειδική μνεία, είχε σαν συνέπεια την αχρωπόληση της θέσης τους κοινωνικά και οικονομικά και την προοδευτική απαγκίστρωσή τους

από την (εκμεταλλευτική ενδεχόμενο) εξάρτησή τους από τους κεφαλαιούχους μεγαλοεπαγγελματίες.

Ε) ΑΓΡΟΤΕΣ - ΕΡΓΑΤΕΣ ΓΗΣ

Αποτελούσαν την πολυπληθέστερη τάξη την εποχή εκείνη. Η συντριπτική πλειοψηφία των αγροτών κατείχε ελάχιστη έκταση γης, τόσο, ώστε να μην τους δίδεται η δυνατότητα να αντιμετωπίζουν ακόμα και τις στοιχειώδεις ανάγκες της ζωής από το πενιχρότατο εισόδημα που τους οπείδιζε. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, υποχρεώνονταν να έχουν και μια παράλληλη απασχόληση (π.χ. αμπελοκαλλιέργεια - μεταξοσκώληκες), για την βελτίωση του εισοδήματός τους. Από τους εργάτες γης οι περισσότεροι ήταν ακτήμονες και απασχολούνταν σε μεγάλες γαιοκτησίες κατά το πλείστον, αν και πολλές φορές προσέφεραν τις υπηρεσίες τους και σε μικροϊδιοκτήτες αγρότες.

Πολλές φορές και οι ίδιοι οι μικροϊδιοκτήτες αγρότες μεταβάλλονταν σε εργάτες γης και μαζί με τους τελευταίους πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους στα μεγάλα αγροκτήματα. Οι περισσότεροι από αυτούς δούλευαν με το μεροκάματο. Υπήρχαν όμως και άλλοι που εργαζόνταν για σχετικά μεγάλο χρονικό διάστημα (π.χ. για ένα χρόνο) και για συγκεκριμένη εργασία κι' άλλοι για αόριστο χρόνο. Οι τελευταίοι αποκαλούνταν και «δούλοι» (π.χ. δούλος στον Χ ή Ψ, αποφεύγοντας να αναφερθώ σε συγκεκριμένες περιπτώσεις). Οι περισσότεροι εργάτες γης προέρχονταν από την ανατολική του Αγίου Γεωργίου συνοικία, καθώς και από την μικρή τουρκική μειονότητα της πόλης. Παραθέτω μερικές «ειδικότητες» αγροτών και εργατών γης:

Σκαφτιάδες, θεριστάδες, κουσατζήδες (χαρτοκόπτες), κλαδευτάδες, αλωνιστάδες, ζευγαράδες, κυρατζήδες, ξυλοκόποι, αμπελοκαλλιεργητές, σπυροτρόφοι, κεχαγιόδες, αγελαδοτρόφοι, τορμπαναραίοι κ.λ.π. Από την μελέτη του Κανονισμού του «ΠΟΥΠΟΥΛΟΥ» προκύπτει ότι οι αγρότες αντιμετώπιζαν πρόβλημα άρδευσης των αγρών τους, γεωργικών γνώσεων και εργαλείων και ικανοποιητικών τιμών διάθεσης των προϊόντων τους (βλ. σχ. στην συνέχεια)

ΣΤ) ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΙ ΕΡΓΑΤΕΣ

Πρόκειται για καινούργιο, σχετικά, τάξη η οποία εμφανίστηκε στην Νά-

ουσα περί τα τέλη του 19ου αιώνα, ταυτόχρονα με την ίδρυση των πρώτων σύγχρονων για την εποχή εκείνη βιομηχανιών. Αρχικά δεν επρόκειτο για βιομηχανικούς εργάτες με την συγκεκριμένη σημασία της λέξης, γιατί, ταυτόχρονα οι περισσότεροι ήταν και μικροκαλλιεργητές και τον ελεύθερο χρόνο τους αφιέρωναν σε αγροτικές απασχολήσεις. Εργατική συνείδηση αρχίζει να αναπτύσσεται στις αρχές του 20ού αιώνα και αυτή με αργό ρυθμό γιατί δεν εκτοπίζονταν εύκολα η «ναστροπία» του μικροϊδιοκτήτη αγρότη.

Επομένως και στην τάξη αυτή που περνούσε την πρώτη φάση της ανάπτυξης της κάτω από τέτοιες συνθήκες, δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε πως ήταν εύκολο να βρουν «προσβάσεις» οι επαναστατικές θεωρίες λόγω ύπαρξης σοβαρά εδραιωμένων συντηρητικών αντιλήψεων. Έδαφος κατάλληλο υπήρχε μόνο για τον ρεφορμισμό και μάλιστα «έντονων αστικών αποκλίσεων». Αυτή ήταν η δομή της ναουσαϊκής κοινωνίας σε γενικές γραμμές, μέσα στην οποία βρήκε κατάλληλο έδαφος ο ρεφορμισμός που καλλιεργήθηκε στην Γαλλία από τον Ζαν Ζωρές και στην συνέχεια — δια του ιδρυτή του «ΠΟΥΠΟΥΛΟΥ» Κων/νου Χατζημαλούση που μυήθηκε σ' αυτόν — διαδόθηκε και στην Νάουσα.

• • •

3. Στόχοι, ιδεολογικοί προσανατολισμοί του Λαϊκού Συνδέσμου Νάουσας «ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ» (ΠΟΥΠΟΥΛΟΥ). Μερική αναφορά στην μέχρι σήμερα γνωστή δράση του.

Ποιοί, ακριβώς, ήταν οι στόχοι και οι ιδεολογικοί προσανατολισμοί του Λαϊκού Συνδέσμου Νάουσας;

Μέσα από ποιες μορφές πόλης στόχευε στην υλοποίησή τους;

Η απάντηση στα ερωτήματα αυτά μας δίδεται άμεσα από τις παραγράφους του άρθρου 1 του κανονισμού του Συνδέσμου, το οποίο στο σύνολό του, αναφέρεται στους σκοπούς του. (19).

Σκοπός του Συνδέσμου, λοιπόν, είναι:

1) Η υπεράσπιση των δικαιών της Εκκλησίας με κάθε νόμιμο μέσο. (άρθρο 1, παράγρ. Α')

2) Η υπεράσπιση των δικαιών του Γένους με κάθε νόμιμο μέσο. (άρθρο

1, παράγρ. Α')

3) Η θρησκευτική, ηθική και εθνική διάπλαση του λαού μέσα από δημόσιες διαλέξεις, ανάγνωση βιβλίων, περιοδικών και εφημερίδων. (άρθρο 1, παράγρ. Β')

4) Η υπεράσπιση και προστασία των συμφερόντων της εργατικής τάξης από κάθε αδικία σε βάρος της. (άρθρο 1, παράγρ. Γ')

5) Η βελτίωση της (θέσης) της γεωργικής τάξης μέσα από την παροχή κατάλληλων γεωργικών γνώσεων και γεωργικών εργαλείων (άρθρο 1, παράγρ. Δ'), η προστασία των κτημάτων των γεωργών από κάθε βλάβη και ζημία (άρθρο 1, παράγρ. Ε'), η δίκαιη κατανομή του νερού για το πότισμα των κτημάτων (άρθρο 1, παράγρ. ΣΤ') και η προσπάθεια για την καλύτερη διάδοση των προϊόντων της γεωργίας προς όφελος των παραγωγών (γεωργών) (άρθρο 1, παράγρ. Ζ').

6) Η δημιουργία μουσικής κίνησης, η υποστήριξη της γυμναστικής και η ίδρυση βιβλιοθήκης. (άρθρο 1, παράγρ. Η') και τέλος:

7) Η ακμαία διατήρηση των εθνικών παραδόσεων. (άρθρο 1, παράγρ. Θ').

Ποιοί μπορούσαν να γίνουν μέλη του Συνδέσμου;

Μέλος του Συνδέσμου μπορούσε να γίνει κάθε Έλληνας (με την προϋπόθεση να είναι Χριστιανός ορθόδοξος) ο οποίος θα αποδεχόταν τους σκοπούς του (άρθρο 2), ενώ επίτιμο μέλος μπορούσε να ανακηρυχθεί εκείνος ο οποίος συνετέλεσε ηθικά στην εκπλήρωση των σκοπών του ή εργάστηκε για την ευδωχή τους. (άρθρο 8)

Μπορούσαν να αρνηθούν τα μέλη την εκτέλεση των καθηκόντων που τους ανέθετε ο Σύνδεσμος; Η απάντηση:

Σε κανένα από τα μέλη δεν επιτρέπεται να αρνείται την εκτέλεση της εργασίας που του ανατέθηκε και που στοχεύει στην ευδωχή των σκοπών του Συνδέσμου. (άρθρο 8)

Ακόμα, κάθε μέλος το οποίο αποδείχθηκε να αντέπρσπε στους σκοπούς του Συνδέσμου, διαγράφονταν σιωπώσως (άρθρο 22)

Οι τακτικές γενικές συνελεύσεις των μελών πραγματοποιούνταν κάθε μήνα (άρθρο 23) και το μέλος εκείνο που θα επεδείκνυε ανοίκειο συμ-

περιφορά κατά την διάρκεια τους αρχικά, επιτιμούνταν και σε περίπτωση υποτροπής, διαγράφονταν. (άρθρο 21)

Τέλος, σαν προστάτης του Συνδέσμου ορίζονταν ο Άγιος Δημήτριος και επετείετο ο 26η Οκτωβρίου, η μνήμη του προστάτη αγίου, ημέρα κατά την οποία όλα τα μέλη έπρεπε να παρευρεθούν σε θεία λειτουργία στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου της Νάουσας. (άρθρο 28). Η αφραγίδα του Συνδέσμου έφερε τις λέξεις: -ΛΑΪΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΝΑΟΥΣΗΣ ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ και στην μέση την εικόνα του Αγίου Δημητρίου. (άρθρο 31)

Ο κανονισμός του Συνδέσμου αναγνώστηκε, ψηφίστηκε και επικυρώθηκε στην γενική συνέλευση της 28ης Σεπτεμβρίου 1908. (άρθρο 33)

Με την παράθεση των παραπάνω εννημερωτικών στοιχείων, αβίαστα προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα:

— Ο Σύνδεσμος αναγνώριζε άμεσα τον ρόλο της Εκκλησίας στην υλοποίηση των στόχων του (υπεράσπιση των δικαιών της Εκκλησίας, θρησκευτική διάπλαση του λαού, το μέλος να είναι χριστιανός ορθόδοξος, προστάτης και έμβλημα του Συνδέσμου ο Άγιος Δημήτριος, τέλεση θείας λειτουργίας στην επέτειο κ.λ.π.)

— Επίσης, ιδιαίτερη βαρύτητα προσέδωσε ο Σύνδεσμος και στο εθνικό στοιχείο (υπεράσπιση των δικαιών του Γένους, εθνική διάπλαση του λαού, ακμαία διατήρηση εθνικών παραδόσεων)

— Δεν γίνεται ειδική μνεία στον κανονισμό του Συνδέσμου για τις μορφές πάλης που θα χρησιμοποιούσε, προκειμένου να προστάσει και υπερασπισθεί τα συμφέροντα της εργατικής τάξης από κάθε αδικία σε βάρος της. π.χ. μέσα από μεταρρυθμίσεις στο αστικό καθεστώς ή επαναστατική δράση με σκοπό την κοινωνικοποίηση - κρατικοποίηση των μέσων παραγωγής;) Συμπεραίνεται το πρώτο).

— Προς την κατεύθυνση της υπεράσπισης των συμφερόντων της αγροτικής τάξης και την βελτίωση της θέσης των αγροτών, ο Σύνδεσμος την έβλεπε μέσα από την παροχή γεωργικών γνώσεων και εργαλείων, την προστασία των κτημάτων από κάθε βλάβη και ζημία, την δίκαιη κατανομή του αρδευτικού νερού και την καλύτερη διάδοση των προϊόντων, χωρίς, ωστόσο, να κάνει μνεία για απαλλοτρίωση

των μεγάλων γαιοκτησιών και την διανομή κτημάτων σε ακτήμονες καλλιεργητές και εργάτες γης, που την εποχή εκείνη αποτελούσαν ένα υπολογίσιμο μέρος του πληθυσμού της Νάουσας και της περιοχής της. Μήπως αυτό εσήμαινε παραδοχή του «στάτους κβο» στο καθεστώς της γαιοκτησίας που ίσχυε τότε;

— Ο Σύνδεσμος απέβλεπε και στην δημιουργία πολιτιστικής κίνησης μέσα από την ίδρυση βιβλιοθήκης, μουσικής καλλιέργειας και γυμναστικών εκδηλώσεων, με σκοπό την παραπέρα άνοδο του πολιτιστικού επιπέδου των μελών και του λαού γενικότερα..

Έχοντας υπ' όψιν τα όσα εκτέθηκαν παραπάνω, δεν με βρίσκει διόλου σύμφωνο η άποψη που διατυπώθηκε για τον Λαϊκό Σύνδεσμο της Νάουσας -ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ- (ΠΟΥ-ΠΟΥΛΟ). Ότι δηλαδή, ήταν ένα κόμμα «εκκλησιαστικά ακροαριστερό για την εποχή του» (20)

Απαρνούμενο τελεσιδικία την επαναστατική δράση σαν μορφή πάλης για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της εργατικής και αγροτικής τάξης, και αναγνωρίζοντας κυριορχικό ρόλο στην Εκκλησία και στο εθνικό στοιχείο για την υλοποίηση των στόχων του, ήταν ένα συντηρητικό σοσιαλρεφορμιστικό κίνημα, με ελάχιστες αριστερές (όχι ακροαριστερές) αποκλίσεις, ένα πολιτικό ρεύμα, στο οποίο πρωταρχικό ηγτικό ρόλο διαδραμάτισε η μεσαία τάξη, και ο κλήρος, χωρίς να αρνηθούμε ότι δεν στόχευε ταυτόχρονα, στην βελτίωση της θέσης των μεσάίων και κατώτερων στρωμάτων του πληθυσμού της Νάουσας, μέσω από μια σειρά μεταρρυθμιστικών και όχι επαναστατικών διαδικασιών.

Πράγματι το λαϊκό κίνημα «ΠΟΥ-ΠΟΥΛΟ» αγκαλιάστηκε από την συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού της Νάουσας κι' ιδιαιτέρως από την μεσαία, αγροτική και εργατική τάξη. Ωστόσο, κάθε μια από αυτές στόχευε σε διαφορετική κατεύθυνση και οπωσδήποτε επρόκειτο για μια περιστασιακή -συμμαχία που απέβλεπε στο να «βγάλει από την μέση» ένα κοινό εχθρό, αφήνοντας για αργότερο το «εκαθόρισμα» των μεταξύ τους διαφορών.

Αν λάβει δε υπ' όψιν κανείς, ότι την εποχή εκείνη το κίνημα αυτό ήταν εντελώς ξεκομμένο από τα πόσες μορφές σοσιαλιστικά κινήματα του υ-

πόλοιποι ελλαδικού χώρου (21) όπως προκύπτει από τα γνωστά μέχρι σήμερα ντοκουμέντα που αφορούν στην δράση του (άποψη που μπορεί, ίσως, να ανατραπεί με την δημοσίευση του αρχείου Χατζημαλούση), καθώς και την έλλειψη κάποιας συνοχής (λόγω ανομοιογενών στοιχείων) — μέσα στους κόλπους του, εύκολα μπορεί να συμπεράνει γιατί, προοδευτικά «αλλοτριώθηκε» από διάφορα άλλα πολιτικά ρεύματα που επικράτησαν στην πόλη μετά την απελευθέρωσή της το 1912, καθένα από τα οποία απορρόφησε, ανάλογα, τα μέλη του κινήματος.

Μολαταύτα, το ΠΟΥΠΟΥΛΟ, με την μέχρι σήμερα γνωστή σε μας δράση του, πράγματι, «ταρακούνησε την άρχουσα και οικονομικά ισχυρότερη τάξη της Νάουσας και αναμφισβήτητο οδήγησε στην ανάπτυξη του συνδικαλιστικού κινήματος στην πόλη, όμως, κύρια, στους κόλπους της αστικής τάξης (ίδρυση συντεχνιών διαφόρων επαγγελματιών) και ολιγότερο προς την κατεύθυνση της οργάνωσης της αγροτικής και εργατικής τάξης.

Θεωρώ, επίσης, αναγκαίο να αναφερθώ μερικά και στην μέχρι σήμερα γνωστή δράση του Λαϊκού Συνδέσμου Νάουσας, όπως αυτή προκύπτει μέσα από τα κείμενα διαφόρων ντοκουμέντων που είδαν το φως της δημοσιότητας. Συγκεκριμένα:

— Η Μακεδονική Αδελφότητα Καίρου «Ο ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ», μέλη της οποίας ήταν και πολλοί Ναουσαίοι έμποροι κ.λ.π. της εκεί ναυσοσιτικής παροικίας, με έγγραφό της της 14ης Ιουνίου 1912 προς τον πρεσβευτή της Ελλάδας στην Κωνσταντινούπολη Ιωάννη Γρυπάρη, καταγγέλλει τα παρακάτω:

α) Στην Νάουσα ιδρύθηκε κόμμα δήθεν σοσιαλιστικό, το οποίο επικράτησε μέσα στην πόλη και «οχλοκρατικά» μάλιστα κατά των «Οικοκυραίων» (πρωφανώς πλουσίων)

β) Εμπόδισαν την τέλεση γάμου ατόμου ανήκοντος στην αντίπαλη πολιτική παράταξη και απαιτήσαν την καταβολή χρημάτων από αυτό για να παραχωρηθεί η νόμιμη άδεια της Μητρόπολης.

γ) Παρά την σπογγόρευση της τέλεσης γάμου χωρίς άδεια, το Μυστήριο τελέσθηκε από απόμαχο ιερέα. Το γεγονός περιήλθε σε γνώση του Μητροπολίτη Καλλινίκου (22) (χαρακτηρίζεται σαν άνθρωπος με ψύσει παρὰφορο

χαρακτήρα) ο οποίος εκήρυξε τον γάμο άκυρο και αφόρισε πενήντα οικογένειες της Νάουσας τις οποίες δεν δέχονταν στις εκκλησίες.

δ) Η Μητρόπολη φαίνεται ότι συμπορεύεται με την ηγεσία του ΠΟΥΠΟΥΛΟΥ και ωθεί τους πολιτικούς του αντιπάλους σε αδιέξοδο, πράγμα που μπορεί να προκαλέσει «εθνική συμφορά», υπονοώντας, προφανώς, την μεταπήδησή τους στην Βουλγάρικη Εκκλησία (η Εκκλησία αυτή χαρακτηρίζεται ξένη, μισητή και εχθρά)

ε) Παρόμοια καταγγελία έγινε και στον Οικουμενικό Πατριάρχη στην Κωνσταντινούπολη για να προκαλέσει την επέμβασή του και να «νουθετήσει τον Καλλνίκο». (23)

Η Ελληνική Πρεσβεία στην Κωνσταντινούπολη, διεβίβασε το έγγραφο προς τον Έλληνα Γενικό Πρόξενο στην Θεσσαλονίκη, προκειμένου να την ενημερώσει πλήρως για την κατάσταση που επικρατούσε στην Νάουσα.

Ο Έλληνας Πρόξενος, μετά την παραλαβή του παραπάνω εγγράφου, και αφού κατοπιτίσθηκε στα «της Ναούσης», συντάσσει το απαντητικό έγγραφο με ημερομηνία 10 Ιουλίου 1912, μέρος του οποίου παραθέτω περιληπτικά:

α) Η Νάουσα είναι διχασμένη σε δύο κόμματα: Στο λαϊκό ή σοσιαλιστικό και στο κόμμα των πλουσίων.

β) Το λαϊκό ή σοσιαλιστικό κόμμα διαθέτει ούρευσσα υπεροχή έναντι των αντιπάλων του.

γ) Το κόμμα των πλουσίων παρεμβάλλει προσκόμματα στην διαχείριση των κοινών, αρνείται τις υποχρεωτικές καταβολές στο κοινοτικό ταμείο και δεν παραδίδει στις νέες κοινοτικές αρχές (στο λαϊκό κόμμα) την κοινοτική περιουσία.

δ) Το κόμμα των πλουσίων ζήτησε από τον Καλλνίκο την παύση της νέας κοινοτικής αρχής σαν παράνομο υφιστάμενης. Αυτός απάντησε ότι δεν μπορεί να προβεί σε ενέργειες αντίθετες με την λαϊκή θέληση, διορίζοντας κοινοτική αρχή από το κόμμα που μειοψήφισε (των πλουσίων).

ε) Με απαίτηση του κόμματος των πλουσίων ανασθεωρήθηκε ο κοινοτικός κανονισμός και διενεργήθηκαν — με την έγκριση του Μητροπολίτη — νέες εκλογές στις οποίες εθρίσμβευσε το λαϊκό κόμμα και πάλι με την καταπληκτική πλειοψηφία 702 κατά 97. Ύστερα από αυτό, ο Μητροπολίτης

κατηγορήθηκε ότι η αναθεώρηση του κανονισμού της κοινότητας έγινε με την σύμπραξη του λαϊκού κόμματος και ότι περιέχει διατάξεις δυσμενείς για τους πολιτικούς του αντιπάλους.

στ) Ο Μητροπολίτης Καλλνίκος αρνείται συστηματικά να δεχθεί την επέμβαση του Γενικού Προξένου της Ελλάδας στην Θεσσαλονίκη για την διευθέτηση του πολιτικού προβλήματος στην Νάουσα, ακόμα δε και αυτού του Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης.

ζ) Κατόπιν τούτου ο Έλληνας Γενικός Πρόξενος ζητεί την παρέμβαση του Πατριαρχείου «δια τον περιορισμό των καταθλητικών τάσεων του λαϊκού κόμματος».

η) Τελικά, αμφότερα τα κόμματα δέχονται την σύσταση επιτροπής από έγκριτους Θεσσαλονικείς για να επιδιώξει την συνδιαλλαγή μεταξύ των δύο αντιπάλων παρατάξεων, προς την οποία απαιτείται να παράσχει την «ειλικρινή αυτού συνδρομή» ο Καλλνίκος. (24)

Την 25η Ιουλίου 1912, η Ελληνική Πρεσβεία στην Κωνσταντινούπολη, επανερχόμενη στο ίδιο θέμα, γνωρίζει με έγγραφό της προς τον Έλληνα Πρόξενο στην Θεσσαλονίκη ότι εγκρίθηκε από την Ιερά Σύνοδο να του γίνει σύσταση να παρέμβει διαιτητικά στα της Ναούσης για την επαναφορά της «ειρήνης» στην Κοινότητα. (25)

Από την παράθεση των παραπάνω στοιχείων ευκολονόητο είναι ότι η όξυνση των πολιτικών παθών στην Νάουσα κατά την εξεταζόμενη περίοδο είχε φθάσει στο ύψιστο σημείο. Το φαινόμενο, όμως, αυτό δεν είναι κοινότυπο. Παρόμοια, ακριβώς, κατάσταση είχε επικρατήσει και στην προσεπιναστατική Νάουσα μεταξύ των αντιπάλων πολιτικών παρατάξεων Ζοφειράκη Θεοδοσίου και Λούση Παπαφιλίπου. Μάλιστα, η παράταξη στην οποία προΐστατο ο Ζαφειράκης δεν εδίστασε να προβεί στην φυσική εξόντωση των αντιπάλων της δηλητηριάζοντας τον Παπαφιλίπου και μερικούς από τους περί αυτόν. Κατά τον LEAKE, ο Παπαφιλίπου απολύμβανε ιδιαίτερου σεβασμού και εκτίμησης από τους Ναουσαίους σαν ευεργέτης της πόλης, ο δε Ζαφειράκης τον δηλητηριόισε, γι' αυτό δεν μπορούσε να ανεχθεί άλλον ίσον ή ανώτερόν του. (26)

Από αντιβεββαίωτη πληροφορία η οποία περιήλθε σε γνώση μου, γνωρίζω ότι το λαϊκό κόμμα και οι ηγέ-

τες του, αντιμετωπίζοντας ένα παρόμοιο κίνδυνο από το κόμμα των πλουσίων, υποχρεώθηκαν να δημιουργήσουν ομάδες περιφρούρησης των στελεχών τους. Χωρίς δε να αρκесθούν σ' αυτό, συνέταξαν κατάλογο προγραφών πολιτικών αντιπάλων και όρισαν αποφωμένα πρόσωπα για την επιβολή αντιποίνων σε παράγοντες του κόμματος των πλουσίων σε περίπτωση που οι τελευταίοι προέβαιναν σε δολοφονικές απόπειρες. Υπάρχει μία σαφής και ανεπιβεβαίωτη πληροφορία ότι από τους πολιτικούς αντιπάλους του Κων/νου Χατζημαλούση αχεδιάζονταν η φυσική του εξόντωση, ωστόσο, όμως η πληροφορία αυτή μέχρι στιγμής δεν έχει διασταυρωθεί με αποδεικτικά στοιχεία και επομένως, προς το παρόν, παραμένει μετέωρη.

Γεγονός, όμως, είναι πως ο ιδρυτής του Λαϊκού Συνδέσμου Νάουσας, ύστερα από ενέργειες των πολιτικών του αντιπάλων, με εντολή παραγόντων του τότε κυβερνητικού μηχανισμού, συνελήφθη τον Σεπτέμβριο του 1916 και με συνοδεία οδηγήθηκε στην Θεσσαλονίκη όπου και κρατήθηκε επί δύο περι-

που μήνες. Την ίδια τύχη είχε και ο Νάουσαίος στην καταγωγή γιατρός και βουλευτής τότε του Νομού Θεσσαλονίκης Θεοδόσιος Χατζηδημητρίου, ο οποίος υπήρξε συγκρατούμενος του Κων/νου Χατζημαλούση. Πάντως, είναι γεγονός ότι το λαϊκό κόμμα, εκτός από την συντριπτική πλειοψηφία των Νάουσαίων και του ομοιογενούς — ας μου επιτραπεί η έκφραση — Μητροπολίτη Καλλινίκου, το πλαισίωσε και ο κατώτερος κλήρος, καθώς και οι διανοούμενοι της πόλης. (27)

Έχοντας υπ' όψιν τα όσα εκτέθηκαν μέχρι τώρα, επιβεβαιώνεται απόλυτα η άποψη ότι η Λαϊκή Σύνδεσμος Νάουσας «ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ» ή ΠΟΥΠΟΥΛΟ (από την λατιν. λέξη POPULUS, ιταλ. POPOLO = λαός) υπήρξε ένα πολιτικό ρεύμα συντηρητικού ρεφορμισμού, συμπέρασμα που προκύπτει αβίαστα από την αγαστή συνεργασία των μεσαιών στρωμάτων, της αγροτικής τάξης, της (νησιακής ηλικίας) εργατικής και του ορθόδοξου κλήρου της περιοχής. Τον κυρίαρχο

ρόλο στην κορυφή της ηγεσίας διαδραμάτιζαν η αστική τάξη, ο ριζοσπαστικός κλήρος και οι εκπρόσωποι της διανόησης. Αυτή — κατά την άποψή μου — είναι η συνολική εικόνα η οποία προσδιορίζει σφαιρικά το ιδεολογικό υπόβαθρο του Λαϊκού Συνδέσμου της Νάουσας ή ΠΟΥΠΟΥΛΟ.

Επιθυμώ να τονίσω ότι ο σκοπός της μελέτης αυτής είναι καθαρά η ιστορική έρευνα και ο γράφων δεν έχει πρόθεση να προβεί σε κρίσεις ή επικρίσεις προσώπων που διαδραμάτισαν κάποιο ρόλο στους πολιτικούς και κοινωνικούς αγώνες της εξεταζόμενης περιόδου, γιατί αυτό δεν αποτελεί αντικείμενο αυτής της μελέτης.

Ήδη, έχουν παρέλθει ογδόντα, περίπου, χρόνια από την ίδρυση του Λαϊκού Συνδέσμου Νάουσας, τα πολιτικά πάθη έχουν κατασιγίσει τελείως με την απουσία των πρωταγωνιστών τους και νομίζω ότι ήλθε η ώρα της ιστορικής έρευνας η οποία ασκεί ισχυρή έλξη στον ιστορικό ερευνητή προκαλώντας και προσκαλώντας τον ταυτόχρονα.

Βιβλιογραφία - πηγές - σχόλια

(Οι αύξαντες αριθμοί αφορούν στις παραπομπές του κειμένου)

(1) Ακαδημία Επιστημών Ε.Σ.Σ.Δ. «ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ», τόμος Ζ/1, σελ. 135—136. Αθήνα 1961.

(2) Α. Σαρραντιέ. «ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΝΤΡΕΥΦΟΥΣ», σελ. 1—305, Αθήνα 1966. (Το βιβλίο περιλαμβάνει όλο το ιστορικό της υπόθεσης και άλλες λεπτομέρειες από τις οποίες προκύπτει σαφέστατο το συμπέρασμα της χάλκευσης των κατηγοριών στην παλίκροτη αυτή δίκη).

(3) Τζωρτζ Λιχτχάιμ. «ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ», σελ. 284—285. Αθήνα 1978.

(4) «ΠΥΡΞΟΣ» Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. Τόμος ΙΒ, έκδοση Β' (Λήμμα: «ΖΩΡΕΣ»), σελ. 156—157. Αθήνα 1926—1934.

(5) Ακαδημία Επιστημών Ε.Σ.Σ.Δ. ό.π., τόμος Ζ/2, σελ. 599—600.

(6) Η «HUMANITE» (ΟΥΜΑΝΙΤΕ). εφημερίδα ευρύτατης κυκλοφορίας, σήμερα είναι το επίσημο δημοσιογραφικό όργανο του Κομμουνιστικού Κόμματος της Γαλλίας.

(7) «ΠΑΠΥΡΟΣ - ΛΑΟΥΣ» Γενι-

κή παγκόσμια εγκυκλοπαίδεια. Τόμος 7ος (Λήμμα: «ΖΩΡΕΣ», σελ. 136—137. Αθήνα 1964.

(8) Ακαδημία Επιστημών Ε.Σ.Σ.Δ. ό.π., σελ. 601—602, 691—692 (τ. Ζ/2)

(9) Ακαδημία Επιστημών Ε.Σ.Σ.Δ. ό.π., σελ. 605—608, 701, 736—737, τόμος Ζ/2.

(10) Τζωρτζ Λιχτχάιμ, ό.π., σελ. 293.

(11) Μ.Μ. Ρόζενταλ. «ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ», (Λήμμα: ΡΕΦΟΡΜΙΣΜΟΣ), σελ. 741, (μετάφραση από την έκδοση Μόσχας 1975) Αθήνα 1976

(12) Τάκη Μπαϊτίση. «17-10-1912: ΤΟΤΕ ΠΟΥ ΗΡΘΕ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ», περιοδικό «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» (έκδοση Συλλόγου Αποφοίτων Νάουσας), τεύχος 33, σελ. 146. Οκτώβριος—Δεκέμβριος 1985. Νάουσα.

(13) Αντίστοιχα οι σημερινές ονομασίες: Σπενήμοχος, Λευκάδια, Γιαννακοχώρι.

(14) Σύμφωνα με την παράδοση, φτωχός Τούρκος Ευλοκόπος κάτοικος της Νάουσας, επιχείρησε να κόψει παράνομα καυσόξυλα για οικιακή του χρήση σε ιδιωτικό δωμάτιο έξω από

την πόλη. Αργότερα, όταν οι οικείοι του — ανήσυχτοι γιατί δεν είχε επιστρέψει ακόμα από το δάσος — τον αναζήτησαν, τον βρήκαν νεκρό με μια σφαίρα στο στήθος στο σημείο, ακριβώς, που έκοβε τα ξύλα. Ακόμα, παραδίδεται πως το πτώμα του Τούρκου τάφηκε σε μικρή απόσταση από το σημείο που βρέθηκε νεκρός. Το περιστατικό, ωστόσο, δεν είναι επιβεβαιωμένο.

(15) Μεγάλο τμήμα του δάσους δυτικά της Νάουσας, περιλήφθη στην ιδιοκτησία της ελληνικής βασιλικής οικογένειας.

Τα ανάκτορα τοποθέτησαν ενοπλούς φύλακες σ' όλη την έκταση του βασιλικού δασοκτήματος και στο χαμηλότερο σημείο του, κοντά στις πηγές του Αγίου Νικολάου, έκτισαν βίλα σανατορίου, γνωστή στους Νάουσαίους σαν «Παλάτι». Το έτος 1923, ένας φτωχός Νάουσαίος οικογενειάρχης, — όπως και στην περίπτωση του Τούρκου που αναφέρεται παραπάνω — πυροβολήθηκε «εν ψυχρώ» από τους βασιλικούς δασοφύλακες και κατέπεσε νεκρός, όταν κατελήφθη να προβαίνει σε «παράνομη» κοπή καυσόξυλων. Το γεγονός αυτό έγινε αφορμή να εκ-

μανεί όλη η Νάουσα κατά της Αυλής και η πόλη παρουσιάζε επαναστατημένη όψη την ημέρα που διαπράχθηκε ο φόνος. Την επομένη το πρωί, εξαγριωμένα πλήθη Ναουσαίων κινήθηκαν προς τον Άγιο Νικόλαο, ενώ ο πάτερ δήμαρχος Θωμάς Αρνής προέβαινε σε έντονες διαμαρτυρίες στους εκπρόσωπους της Αυλής που βρίσκονταν στο «Παλάτι» του Αγίου Νικολάου.

Ένα τμήμα του πλήθους κινήθηκε με απειλητικές διαθέσεις και επιχείρησε να γκρεμίσει την βασιλική βίλα. Ο δήμαρχος κατάφερε και τους συγκρότησε με μεγάλο κόπο, διαβεβαιώνοντάς τους πως «όλα αυτά γύρω είναι δικά μας και μια μέρα θα τα πάρουμε».

Η κυβέρνηση θορυβήθηκε από τα γεγονότα της Νάουσας και την επομένη κατέφθασε από την Θεσσαλονίκη ο Γενικός Διοικητής στον οποίο ο δήμαρχος εξέθεσε τα γεγονότα. Μετά την αναχώρηση του Γενικού Διοικητού από την Νάουσα ο δήμαρχος έφυγε για την Αθήνα κι ύστερα από «παλλά μέσα και κόπους» στο υπουργείο Εσωτερικών κατόρθωσε να επιτύχει την απαλλοτρίωση ολόκληρης της περιφέρειας μέχρι την κορυφή της οροσειράς υπέρ του Δήμου Ναούσης.

Το περιστατικό είναι επιβεβαιωμένο, από το κείμενο ιδιόγραφης επιστολής με χρονολογία 28 Σεπτεμβρίου 1982 συντάκτης της οποίας είναι ο προαναφερθείς δήμαρχος (ο οποίος είχε εγκατασταθεί αργότερα στην Αθήνα) και παραλήπτης ο Ναουσαίος Π.Π.

Στην επιστολή αυτή εκτίθενται λεπτομερώς τα συμβάντα (τα οποία παρέθεσα στην έρευνά μου αυτή) τα σχετικά με τον φόνο του Ναουσαίου Ευλοκόπου.

Μαλαπαύτα, ακόμα και μετά την απαλλοτρίωση, ο λαός της Νάουσας εξακολουθούσε να αντιπεμπώνει σοβαρές δυσχέρειες από τον κρατικό μηχανισμό και τα εντεταλμένα όργανά του, καθώς και από άλλους παράγοντες, στην προσπάθειά του να προμηθευθεί τα απαραίτητα για την θέρμανσή του καυσόξυλα από το δάσος.

Κάποια ρύθμιση του θέματος φαίνεται ότι έγινε επί δημαρχίας Γεωργίου Περγικάρη, γνωστού στους Ναουσαίους σαν «Τζων».

Αυτό φαίνεται καθαρά μέσα από τους στίχους δύο ποιημάτων του Ναουσαίου λαϊκού ποιητή Κωνσταντούλη Σισούγρη, ο οποίος, με αφορμή τις παλαιότητες και τα βάσανα που αντιμετώπιζαν οι συμπατίτες του στα πρό-

βλημα της Εύλευσης για θέρμανση, πήρε το ερέθισμα και τους έγραψε με τον δικό του απλό εκφραστικό τρόπο. Παραθέτω το πλήρες κείμενο των δύο ποιημάτων του γιατί έχουν έντονα κοινωνικό χαρακτήρα:

98. ΞΥΛΟΚΟΠΟΙ

Πρόεδρε των Ξυλοφόρων της Ευλείας του λαού

θέλουμε για να κριθούμε με τον νόμο του Θεού.

Τι συμβαίνει εις τα δάση κάθε ένας απορεί

πλιότεροι οι δασάρχες λιγότεροι οι Ξυλοφοροί.

Καβαλαρία ουριανούν σε όλα τα ουρμόνια

δασάρχηδες αμέτρητοι σε φύλλα η' τα πλατάνια.

Οι άνθρωποι δεν μπορούν δια να κόψουν Ξύλα

πλιότεροι οι δασάρχηδες απ' της οεύος τα φύλλα.

Και εις τις ράχες περπατούν και μέσα εις τους λάκους

πλιότεροι οι δασάρχηδες απ' τους χωροφυλάκους.

Άλλοι στους δρόμους κρύβονται ανθρώπους περιμένουν

για μια βέργα φρέσκη το πρόστιμο τους παίρνουν.

Δασάρχηδες στην αγορά σαν τους μπουλνικμπασιάδες

τους βλέπουν οι Ξυλοφοροί τινάζουν τους γισκόδες.

Πάρε τη σκούπα το πρωί και έβγα εις τους δρόμους

φουκάλνα τους δασάρχηδες όπου σκοντάφτει ο κόσμος.

Δια τα Ξύλα τα χλωρά στο Σέλι εμποδίζουν

Ξύλα στεγνά με το κερί ο κόσμος αραδίζουν.

Ξύλα στεγνά ο ουρανός δε ρίχνει να φορτώσουν

θέλει να κάψουμε χλωρά οι κλώνι να στεγνώσουν

Περικαλούμεν την αρχήν να λάβει ευσηλαχία

στα Ξύλα χρειάζεσθα να δώσει ελευθερία.

99. ΑΙΤΗΣΗ ΓΙΑ ΞΥΛΕΥΣΗ

Ο Περγικάρης δήμαρχος ελευθέρωσε το Σέλι.

θα ελευθερώσει έδωφος και από τον Κανέλη.

Δια της χώρας το καλόν πασκίζει και δουλεύει

εις τας Αθήνας ηγλαλεί και με θηριά παλκύνει.

Ευχοριστήρια θερμά τον δίνει ο λαός

μας όπου μας ελευθέρωσε το δάσος τα δικά μας.

Και τώρα όπου έλαβε στο δάσος τα ηρωπεία περικαλούμε προς αυτών όλη η πολιτεία.

Στα χρήσιμα καυσόξυλα να θέσει έναν νόμον

μίσαν ικανοποίησιν εις τον πτωχόν τον κόσμον

Με την ομάδα ο λαός καυσόξυλα να κόππει

και με το νόμο σύμφωνα για του σπτιού τη στήτη.

Το νόμο όποιος παραβεί το δάσος αφανίζει

να τιμωρείται αυστηρό απ' το Τζζζ Ρεϊζή.

Τα Ξύλα είναι μάλαμο τα κάρβουνα χρυσάφι

φέτος ακρίβαναν πολύ έξω απ' το νασάφι.

(Βλ. σχ. «ΚΩΣΤΑΝΤΟΥΛΗΣ» Ο λαϊκός ποιητής της Νιόουσας. (επιμ. Λεϊα Τάκη Μπαίτη) Νάουσα 1982 σελ. 73—74.)

(16) Στέργιος Σπ. Αποστόλου: «ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΕΞΩ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΝΑΟΥΣΑΣ» Ιστορική μελέτη - έρευνα. Περιοδικό ΝΙΑΟΥΣΤΑ, τεύχος 33, σελ. 148—154, Οκτώβριος—Δεκέμβριος 1985. Νάουσα.

(17) Στέργιος Σπ. Αποστόλου: ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΦΥΛΕΤΙΚΗΣ ΠΡΟΛΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΝΑΟΥΣΑΙΩΝ ΚΑΙ Ο ΑΠΟΦΕΙΣ ΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΤΡΙΚΟΠΗ, ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΤΟΝΤΟΡΩ Ιστορική - γλωσσολογική μελέτη. Περιοδικό ΝΙΑΟΥΣΤΑ, τεύχος 31, σελ. 50—59 και 62. Απρίλιος—Ιούνιος 1985. Νάουσα.

(18) Προσωπική μαρτυρία προς τη γράφοντα του Μιχαήλ Πάζη, γιού του αναφερόμενου στο κείμενο Ηλία Πάζη.

(19) Εμμανουήλ Βολασμιδής (Γεννασιάρχης): «Ο ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ «ΠΟΥΠΟΥΛΟΥ». Περιοδικό «ΝΙΑΟΥΣΤΑ», τεύχ. 10, σελ. 6—8, Ιανουάριος—Μάρτιος 1980. Νάουσα.

(20) Σταύρος Δάδης: «Η ΛΑΪΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ΓΙΑ ΤΟ «ΠΟΥΠΟΥΛΟ». Περιοδικό «ΝΙΑΟΥΣΤΑ», τεύχ. 12, σελ. 100, Ιούλιος - Σεπτέμβριος 1980. Νάουσα.

(21) Κωστής Μοσκόφ: «Η ΕΘΝΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 1830—1909 (Ιδεολογία και μεταπρατικό χώρο) Ιστορική μελέτη Θεσσαλονίκη 1972. (Για τα οριστικά κινήματα του υπόλοιπου ελλα-

[Συνέχεια στη σελίδα 1

Αριστοτέλης ο από του περιπάτου φιλόσοφος

Στο σημερινό μου σημείωμα θα αναφερθώ με αδρές γραμμές στον Αριστοτέλη, τον Σταγειρίτη φιλόσοφο, τον δάσκαλο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, όπως λέμε, ή τον Αριστοτέλη τον από του Περιπάτου, όπως έλεγαν οι Αρχαίοι.

Το κάνω στα πλαίσια μιας ειδικότερης ενασχόλησης με το θέμα. Ακόμα, γιατί πιστεύω ότι είναι πάντα ενδιαφέρον να μιλάμε στον τόπο μας για τον Αριστοτέλη, μια και η ζωή του τον φέρνει τόσο κοντά σε μας τους Έλληνες Μακεδόνες.

Υπάρχει όμως και ένας άλλος λόγος. Συνηθίζεται να αποκαλείται ο Αριστοτέλης περιπατητικός φιλόσοφος. Και ετυμολογείται ο όρος από το περιπατώ, βαδίζω. Και λέγεται, και γράφεται, λανθασμένα, ότι ο Αριστοτέλης δίδασκε περιπατώντας!

Από τα βιογραφικά στοιχεία που διαθέτουμε και την γνώση των χώρων στους οποίους κινήθηκε ο Αριστοτέλης φαίνεται καθαρά ότι ο όρος περιπατητικός φιλόσοφος είναι αδάκιμος και η ερμηνεία του απόλυτα λανθασμένη.

Κατά τη γνώμη μου ο όρος «από του Περιπάτου» είναι ο δόκιμος όρος. Και αυτό, όπως θα φανεί, και χρησιμοποιείται στην αρχαιότητα, αλλά και συνδέεται με τον «περίπατο» της Μιέζας και τον «περίπατο» της Αθήνας.

Ας δούμε όμως τα βιογραφικά στοιχεία του Αριστοτέλη, όπως μπορούν να εκτεθούν αβίαστα, χωρίς εξάρτησή τους από την παραπάνω τοποθέτηση.

Ο Αριστοτέλης γεννήθηκε στα

Στάγειρα της Χαλκιδικής, και κάποια από τα παιδικά του χρόνια πρέπει να τα πέρασε στην Αυλή του Βασιλιά της Μακεδονίας Αμύντα του Β', όπου ο πατέρας του Νικόμαχος ασκούσε τα καθήκοντα του Βασιλικού γιατρού.

Ήταν συνήθεια, καλύτερα να το πούμε παράδοση, τα παιδιά των Ασκληπιαδών — και ο Νικόμαχος είναι Ασκληπιάδης, α-

Του Λυκειάρχη Εμμανουήλ Βαλοαμίδη

πόγονος του ήρωα και γιατρού των Ομηρικών χρόνων Μαχάονα — να ασκούνται στην ιατρική «εξ ασπλών ονύχων» γιατί το ιατρικό επάγγελμα ήταν κληρονομικό.

Είναι λοιπόν πολύ φυσικό όχι μόνον να έμεινε ο Αριστοτέλης στην Αυλή του Αμύντα στην Πέλλα, αλλά είναι πολύ πιθανό να γνώρισε και να συνδέθηκε με παιδική φιλία με τον γιό του Αμύντα του Γ' Φίλιππο, τον πατέρα του Μεγάλου Αλεξάνδρου και άλλους γάνους επιφανών Μακεδόνων.

Ο Νικόμαχος γίνεται λοιπόν για τον Αριστοτέλη η γέφυρα που τον συνδέει με τους Μακεδόνες, την ιατρική, αλλά και την συγγραφή. Όπως πληροφορούμεθα από το Λεξικό Σουίδα ο Νικόμαχος ήταν συγγραφέας ιατρικών και φυσικών βιβλίων.

Ο Αριστοτέλης έχασε όμως νωρίς τον πατέρα του. Το κτύπημα αυτό σίγουρα στέρησε την Ιατρική από έναν καινούριο Α-

σκληπιό, συντέλεσε όμως στην ανάδειξη μιας από τις κορυφαίες φυσιογνωμίες της ανθρωπότητας.

Την επιμέλεια του Αριστοτέλη ανέλαβε ο φίλος του πατέρα του Πρόξενος που έμενε στην πόλη Αταρνέα στη Μικρασιατική Αιολίδα, απέναντι από τη Λέσβο.

Στα 17 του ο Αριστοτέλης στάλθηκε από τον Πρόξενο στην Αθήνα για να σπουδάσει στην Ακαδημία του Πλάτωνα. Σκοπός του Προξένου ήταν να κάνει το γιο του φίλου του πολιτικό. Κατά μια παράδοση η μετάβαση του Αριστοτέλη στην Αθήνα οφείλεται σε υπόδειξη του Μαντίου των Δελφών.

Ο Αριστοτέλης έμεινε στην Ακαδημία του Πλάτωνα 20 περίπου χρόνια. 20 χρόνια όχι φυσικά σπουδαστής, αλλά μαθητής, συνεργάτης, συνομιλητής, συνδιδάσκαλος, συμπιλόσοφος και δημιουργικός ερευνητής.

Λέγεται ότι ο Αριστοτέλης από σπουδαστής ακόμη είχε αρχίσει την πολεμική κατά των ιδεών του Πλάτωνα. Το βέβαιο είναι ότι ο ίδιος ο Πλάτωνας άφηνε πεδίο ελεύθερο στους μαθητές του για την προσωπική τους ανέλιξη.

Η ερευνητικότητα του Αριστοτέλη και η δημιουργικότητά του έδωσαν στον Πλάτωνα το δικαίωμα να τον αποκαλεί «νουν» για την αγχινόιά του και «αναγνώστην» για την αγάπη του στο διάβασμα.

Θα αναφερθώ σε ένα παράδειγμα.

Στην Αθήνα μεσουρανεί την περίοδο αυτή η ρητορική Σχολή του Ισοκράτη. Ανάμεσα στον Πλάτωνα και τον Ισοκράτη, υπάρχει αντίθεση αρχών.

Ο Πλάτωνας απέρριπτε τον έντεχνο ρητορικό λόγο, σαν αντιεπιστημονικό και πρότεινε τον διάλογο σαν μέσο πορείας προς την αλήθεια.

Ο Ισοκράτης, αφού απέκλειε την δυνατότητα να φτάσει ο άνθρωπος στην απόλυτη γνώση, διδασκε πως η ρητορική διδασκαλία μπορεί να μας οδηγήσει στη σωστή δράση.

Ο Αριστοτέλης δεν στάθηκε αρνητικά απέναντι στον Ισοκράτη. Αντίθετα, με τη μέθοδο του δασκάλου του, προχώρησε στην εύρεση λογικών κανόνων του έντεχνου λόγου και ανέβασε το διάλογο σε νέα επίπεδα θεωρητικής συνδυάζοντας την επιστημονικότητα του Πλάτωνα και την καλλιέργεια του Ισοκράτη.

Δυστυχώς από το σχετικό έργο του Αριστοτέλη «Προτρεπτικός» έχουν διασωθεί λίγα αποσπάσματα.

Και δεν ήταν μόνο ο Ισοκράτης που απέσπασε το ενδιαφέρον του Αριστοτέλη. Ο Αριστοτέλης παράλληλα με τη δουλειά του στην Ακαδημία παρακολουθούσε και τη γενικότερη πνευματική κίνηση της εποχής του. Γνώρισε καλά τους Έλληνες Έυδοξο τον Κνίδιο, φίλο της Ακαδημίας και τους αστρονόμους και μαθηματικούς Ελικώνα, Αθήναιο, Φιλιστίωνα κ.ά. Ακόμη παρακολούθησε τις εξελίξεις στο διθύραμβο και γνώρισε καλά την τεχνική της τραγωδίας.

Έτσι πολύ νωρίς ο Αριστοτέλης άπλωσε την έρευνα και τη γνώση στην ποίηση, τα μαθηματικά, την αστρονομία και τις φυσικές επιστήμες.

Το 348 π.Χ. έχουμε τον θάνατο του Πλάτωνα. Διάδοχοί του φέρονταν ο Αριστοτέλης, ο Ξενοκράτης και ο Σπεύσιππος, που ήταν και ανηψιάς του Πλάτωνα. Με την προτίμηση του

Σπεύσιππου ο Αριστοτέλης και ο Ξενοκράτης φεύγουν από την Ακαδημία και την Αθήνα και μεταβαίνουν στην Μ. Ασία. Εγκαθίστανται στην Άσσο που βρίσκεται στην Νότια Τρωϊκή ακτή, απέναντι από τη Λέσβο.

Η προτίμηση της Άσσου οφείλεται στο γεγονός ότι κυβερνήτες της ήταν οι Πλατωνικοί Έραστος και Κορίσκος, που είχαν επί πλέον δημιουργήσει ένα παράρτημα θα λέγαμε της Ακαδημίας των Αθηνών στην Άσσο με αξιόλογη ιφλοσοφική κίνηση. Με τον ερχομό του Αριστοτέλη και του Ξενοκράτη οργανώθηκε η Σχολή και αυξήθηκε ο κύκλος των Ακαδημαϊκών. Ανάμεσά τους και ο Τύραννος του Αταρνέως Ερμίας.

Ο Ερμίας είχε μια εξέλιξη θαυμαστή. Ξεκίνησε από απλός δούλος κι έφτασε να θαυμάζεται για τις γνώσεις, τη γνώση και το ήθος του από τους συγχρόνους του. Ο ίδιος ο Αριστοτέλης θα δεθεί μαζί του με στενή φιλία, θα συγγενέψει — παντρεύεται την ανηψιά του Ερμίας Πυθιάδα — και αργότερα με αφορμή τη δολοφονία του από τους Πέρσες θα συνθέσει εκείνον τον περίφημο ύμνο στην αρετή σε τιμή του Ερμία. «Αρετά πολύμοχθε γένει βροτείω κάλλιστον θήραμα βίω...». Επίσης του Αριστοτέλη είναι και το επίγραμμα στο βάθρο του Ανδριάντα του Ερμία που στήθηκε στους Δελφούς. «Τόνδε έκτεινε Περσών βασιλεύς, ου φανερώς... εν αγώσι κρατήσας, αλλ' ανδρός πίστει χρησάμενος δολίου».

Στην Άσσο ο Αριστοτέλης έμεινε τρία χρόνια. Από την Άσσο μεταβαίνει στη Μυτιλήνη όπου διδάσκει μέχρι το 342 π.Χ. Εδώ, όπως και στην Άσσο, ο Αριστοτέλης με τη βοή-

θεια των απλών ψαράδων του οποίους συναναστρέφονταν ανεμπόδια άπλωσε την έρευνά του και στον κόσμο τον έμβιο των υδάτων.

(Συνεχίζεται)

Ο Λαϊκός σύνδεσμος Ναούσης

(Συνέχεια από την σελίδα 12) και χώρου βλ. σελ. 173—214]

(22) Κ. Καλλίνικος, Μητροπολίτης Βεροίας και Ναούσης (1911—1922)

(23) Χρήστος Μουχάγιερ: «ΝΑΟΥΣΑ 1912» (Τρία υποκαυμένα από τη δράση του «ΠΟΥΠΟΥΛΟΥ». Περιοδικό «ΝΗΛΑΟΥΣΤΑ», τεύχ. 10, σελ. 8 Ιανουάριος—Μάρτιος 1980.

(24) Χρήστος Μουχάγιερ: ό.π. σελ. 9—11.

(25) Χρήστος Μουχάγιερ: ό.π. σελ. 11. (παρατίθενται σχόλια με ενδιαφέροντα ιστορικά πληροφορικά στοιχεία από τα πρακτικά της Δημογεροντίας κ.λ.π.)

(26) Ευστάθιος Σπουγιαννάκης: «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ» (από της ιδρύσεως μέχρι της καταστροφής του 1822, κατ' ανέκδοτον αλφάβητο δίσσα Δ. Πλατορίδου), σελ. 82, 101, 118 και 238. Επανεκδόση από Σύλλογο Αποφοίτων Λαπείου Γυμνασίου Ιστορίας, Θεσσαλονίκη 1976.

(27) Σταύρος Δάδης: «Η ΛΑΪΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ΓΙΑ ΤΟ «ΠΟΥΠΟΥΛΟ», ό.π. σελ. 100.

(Παραθέτω αποσπασματικά αυτοσχεδιασμένο ποίημα του ναουσαϊκής καταγωγής Ελληνοαμερικανού GEORGE D. DISON (Γεώργιος Παπαδημητρίου που αναφέρεται στον ιδρυτή του «ΠΟΥΠΟΥΛΟΥ». Κων/να Χατζημαλούση λ.π.)

Χατζημαλούσης ιδρυτής Συνδέσμου ναουσαίων,
αφ' εαυτού ορμώμενος ως γίγας
ως λέων

Συμπαρασύρει δε μαζί πολλούς καλούς εργάτας
στο περιβόλι να εργαστούν με τα λοιπούς προσπάτας.

Παπάδες και διδασκαλοί ησιόσθητες
το κόμμα,
οι παντοκώλοι και λοιποί και συντεχνιαί ακόμα

Χωρίς ο Σταύρος έρχεται πιστός
το καθήκον.

Η μικρασιατική εκστρατεία και η μικρασιατική καταστροφή

(Α)

Επειδή το όλον ιστορικόν απαιτεί χρόνον, χαρτί και μελάνην, θα περιορισθώ στα πιο μέλανα σημεία δια να μάθουν οι μετέπειτα γενναιές πώς και τι ακοπόν είχε όλη αυτή η πολυδάπανος επιχείρηση, υπό ποίους υποκινούμενη και ποιό το κέρδος αυτής.

Όπως γνωρίζουν όσοι έζησαν κατά την εποχήν εκείνην, η Ελλάς ήτο ένα μικρόν Κρατίδιον με πληθυσμόν όχι άνω των 5.000.000. Ήτο αδύνατον να σκεφθώ κανείς πώς θα μπορούσαμε να τα βάλουμε με ένα τόσον μεγάλο Κράτος και δη με την Αυτακρατορική Τουρκία με ένα αχανές εις έκτασιν και τότε που πολύ πιο κοντά είχε διεξαγάγη πόλεμον το 1912 για να ελευθερώσει την Μακεδονία με τους τρεις συμμάχους Βουλγαρία, Σερβία και Μαυροβούνι.

Και προτού πάρει την αναπνοή της το 1914 εξερράγει ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος και ήλθον στο έδαφός μας ξένα στρατεύματα. Γάλλοι, Άγγλοι, Ιταλοί, οι τρεις αυτοί εναντίον της Γερμανίας, της Τουρκίας και της Βουλγαρίας. Αλλά και πριν ακόμη να επουλωθεί η τριετής αυτή συμφορά από τα ξένα στρατεύματα, μόλις περί τα μέσα του 1918—1919, οι ανωτέρω φίλοι μας Άγγλοι, Γάλλοι και Ιταλοί, είχαν ανοίξει μέτωπα οι μεν Άγγλοι στα μέρη της Νικομήδειας, οι Γάλλοι στην Κιλικία και οι Ιταλοί στην Ατάλεια κατά μήκος του Μείανδρου Ποταμού, όλοι κατά της Τουρκίας.

Εμείς οι Έλληνες με την τό

τε Φιλελεύθερη Κυβέρνηση, με πρωθυπουργό τον Ελευθέριο Βενιζέλο, ως φίλος των τριών ανωτέρω συμμάχων, οι οποίοι είχαν τα συμφέροντά τους, κατόρθωσαν με υποσχέσεις πως θα μας δώσουν και μας κάτι από τα μέτωπα που είχαν ανοίξει, μας άνοιξαν την πληγή αυτήν που θα συνεχίσει. Μας έστειλαν ως εντολοδόχους και καταλάβαμε την Σμύρνη με λίγον στρατό όπως και έγινε. Αλλά για να φρουρηθούν όλα αυ-

Προσωπικές αναμνήσεις του Χρ. Κυράνου

τά τα μέρη, έπρεπε μεγάλη δύναμη, ώστε στις 7 Ιουνίου του 1919 καλεί η Ελλάς τρεις κλάσεις 1919—1920—1921, δηλαδή παιδιά του Σχολείου χωρίς να έχουμε ούτε ιδέα τί θα πει στρατός και τί πόλεμος. Και χωρίς καν να εξασκηθούμε μας ντύσανε φανταράκια στην Τούμπα της Θεσσαλονίκης και άρχισαν αποστολές άλλοι για την Σμύρνη, άλλοι για την Πέργαμο, άλλοι για Αϊβαλή Δεκελ ή.

Η δικιά μου αποστολή ήτο για Αδριανούπολη. Ξεκινήσαμε πεζοπορία, φθάσαμε στην Αδριανούπολη, αλλά και εκεί λίγες μέρες μείναμε. Πάλιν πεζοπορία για ένα χωριό της Θράκης Ντερέ Κιόϊ. Ακόμη δεν μάθαμε πώς ανοίγει το όπλο, άλλη πεζοπορία στις 40 Εκκλησιές αλλά και από κεί άλλη πορεία για Ρεδεσπό.

Μετά μια εβδομάδα μας βάζουν στα καράβια και βγαίνουμε και μεις στην Σμύρνη. Μας πήγαν στην Πιαλτσιόδη έτσι ονομάζεται το μέρος, εκεί ήταν

τα έμπεδο. Άρχισαν να μας γυμνάζουν καθώς και θεωρία.

Από κει πάλι αποστολές. Φρέσκη ακόμη τροφοδοσία δύο ημερών και στο καράβι στην Πούντα της Σμύρνης χωρίς να ξέρουμε για ποῦ πάμε. Μετά 7 ημερώνυκτα φθάσαμε στην Νικομήδεια. Εκεί βρήκαμε τους Άγγλους να την κατέχουν. Αλλά οι Άγγλοι είχαν όλα τα παρθαλάσσια από τον Κόλπο της Νικομήδειας, το Καράμουςαλ, την Γάλθα, την Κίου μέχρι τα Μουδανιά της Προύσης με τα πολεμικά τους σκάφη. Δεν τολμούσαν οι Τούρκοι να τους κτυπίσουν. Σε μας άρχισαν εχθροπραξίες. Δεν μπορούσαμε να ησυχάσουμε. Ανάγκη πάσα να καταλάβουμε ορισμένες πόλεις και χωριά για να μπορέσουμε να κρατηθούμε. Με τους λίγους που στρατολογήσαμε από την Νικομήδεια και άλλη αποστολή που μας ήλθε, κάναμε την Μεραρχία Μαγνησίας με Μέραρχο τον Νικόλαο Γαργαλίδη.

Πρώτον καταλάβαμε τον Τσοχανέ ήτο ένα εργοστάσιο Γερμανικό που έκανε τον ιματισμό του τουρκικού στρατού, με πενταμάτωση μάχη. Οι φίλοι μας οι Άγγλοι έκαναν σαν θεατές, χωρίς να μας βοηθήσουν και άρχισαμε το Σταμπούλ Ντερέ, την Σαμπάντσα, το Καράγκιόλ, την Αρμάσα, την Γκέβε και το Μπαλούκ κεσέρ, όλα αυτά σε λίγο χρονικό διάστημα, υποβοηθούμενοι από Κυρκάσιους και τους Αρμενέους.

Αλλά, δυστυχώς, είλαμε στην ανάγκη να το εγκαταλείψουμε το μέτωπο της Νικομήδειας. Ημείς φύγαμε από την απέναντι

όχθη του Κόλπου Νικαμήδειας. Όλο την άκρη το παραθαλάσσιο ήλθαμε στα Μουδανιά της Προύσας. Εκεί δεν σταθήκαμε έστω για μια μικρή ανάπαυση.

Αναδιοργανώθηκε ο στρατός, και αρχίσαμε από την αντίπερα πλευρά της Μικράς Ασίας, φεύγοντας από την Προύσα προς το Γενή Σεχίρ και συνέχισα Κιουπρού Χισάρ, Κιουπλικί, Μπέλετζικ, όλα αυτά πεζοπορία και με πολλές απώλειες. Διότι δεν είχαμε κατά μέτωπο μόνον τον τουρκικό στρατό είχαμε τον άτακτο, τους τσέτες, επί πλέον και τους χωρικούς τους απρόιους είχαν εφοδιάσει με όπλα και ό,τι άλλο μέσον, ακόμη και με μαχαίρια και με ξύλα. Άμα έβλεπαν καμιά μικρή δύναμή μας, επετίθοντο. Και αφού όλα αυτά έγιναν από 7 Ιουνίου 1919 μπήκαμε στον Μάρτιο του 1921 ετοιμάζοντας να προελάσουμε για Εσκή Σεχίρ. Σείντί Γαζή, Ελνίκιοϊ.

Δεν μας φθάνουν τα τόσα θάσσανα, προτού ξεκινήσουμε και επειδή αποτύχαμε στα πρώτα σχέδια, μέσα στο Μέτωπο εν καιρώ πολέμου επήλθε μια διχόνοια. Τα δυό κόμματα Βενιζελικοί και Βασιλικοί. Δηλαδή το Φιλελεύθερο κόμμα και το Λαϊκό και αποφασίζουν να κάνουν εκλογές. Δεν αφήνουν τον Βενιζέλο να θγάλει το φιδί. Ο στρατός αγανακτισμένος από τόσες μάχες, από την πείνα, έπεςε και το σύνθημα ότι άμα ψηφίσετε Βασιλιά την άλλη μέρα αποστρατεύεσθε, θα πάτε στο σπίτι σας.

Πράγματι γίνονται εκλογές, κερδίζει το Λαϊκό αλλά σαν ένα κράτος για ένα σκοπό, με μια ομοψυχία δεν κάθονται να συνεργαστούν, Βενιζελικοί και Γουναρικοί από τον εγωισμό

τους χωρίς να υπολογίζουν τα περαιτέρω, φεύγουν από τις τάξεις του στρατού όλοι οι Βενιζελικοί στρατηγοί και πηγαίνουν στην Κωνσταντινούπολη. Από εκεί σαν θεατές να μαθαίνουν τί κάνει ο Γούναρης και να δούμε μέχρι πού θα κρατήσει.

Κάναμε την προέλαση, φθάσαμε Εσκή Σεχίρ, Κιουτάχια και άλλες πολλές πόλεις και χωριά. Στρατολογούσαμε τους χριστιανούς, μας βοηθούσαν και οι Αρμένιοι και οι Κυρκάσιοι αλλά υποχωρώντας ο Τουρκικός στρατός επωφελείτο διότι όσο πιο μέσα πηγαίναμε, τόσο αδυνατούσαμε, διότι απομακρυνόμεθα από τους χριστιανούς από τους οποίους είχαμε κάποια ασφάλεια ενώ από τους Τούρκους ναί μεν το καυχόμασταν ότι τους νικούμεν αλλά για να φρουρήσουμε όλα αυτά τα εδάφη χρειάζεται στρατός, χρειάζονται εφόδια, υλικό πολέμου, τρόφιμα, τα μέσα συγκοινωνίας δεν υπήρχαν. Επιπιάσαμε βοδόκαρα και καμήλες αλλά αυτοί ήσαν όλοι Τούρκοι και όχι δεν προσπαθούσαν να μας εξυπηρετήσουν. μάλλον ζημία μας έκαναν.

Και με όλα αυτά που πάθαμε, φθάσαμε τον Σαγγάριο, την Αλμιρή έρημο και στα πρόθυρα της Άγκυρας. Αλλά υπήρχε ελπίς και την Άγκυρα να καταλαμβάναμε, μπορούσαμε να τα κρατήσουμε. Με πόσο στρατό, με τί οικονομικό, αφού οι σύμμαχοί μας ούτε καν δεν μας σκέφθησαν, αν καταστραφεί η Ελλάδα την οποίαν προς το συμφέρον τους μας οδήγησαν στην καταστροφήν.

Δεν είμαι ούτε στρατηγός, ούτε πολιτικός για να ξέρω ποιάς έχει την ευθύνη, αλλά αυτά που έζησα, που τα είδα με τα

μάτια μου, το φτέξιμο είναι όλων μας που δεν θρέθηκε πατριωτισμός να αφήσουμε τα μισητά, να κοιτάξουμε το συμφέρον της Πατρίδας μας και όχι το εγωισμό μας. Καίτοι ήσαν δυό Κόμματα, τώρα που γινήκαμε και γω δεν ξέρω πόσα κόμματα πιά θα είναι το τέλος μας ένας Θεός το ξέρει.

Ο μισός στρατός είχε μείνει αιχμάλωτος καθώς και εγώ που σας γράφω είχα αύξοντα αριθμό αιχμαλώτου 36194 και πολλοί άλλοι και σε διάστημα τριών μηνών αιχμαλωσίας στην ανταλλαγή αντιλλάγημεν μόνον 1000 χιλιάδες. Όλοι οι άλλοι σκοτώθηκαν, πέθαναν από τα βασανιστικά έργα, γυμνοί, νηστικοί, κακοκαιρίες. Όσους δεν νακάλυψαν πως ήσαν Μικρασάτες τους κρέμασαν ζωντανούς τους θεώρησαν για προδότες ενώ δεν ήρθαν εθελοντές του στρατολογούσαμε όσα μέρη κατακτούσαμε. Και χωριστά γυναίκες κόπαιδα να τα σφάζουν οι Τούρκοι σαν αρνιά, και να μην συκινείται η Ευρώπη, η τότε κοινωνία των εθνών.

Όταν θυμηθώ το πώς γλώττωσα και εγώ από την κρεμνύλα, διότι με τα πέντε τουρκικά που μιλούσα με χαρακτηρίσαν και μένα για Μικρασιάτην. Μόλις με άλλους 43 αιχμαλώτους μας πήγαν στον Εύξεινο Πόντο. Πέρασαμε Σαμψούντα, Κρασντά, Σινόπη, και στην Ποντοηλία, εκεί κρεμάστηκαν 42 αδελφοί μου. Εγώ δε διέσωθην ως εκ θαύματος. Στο στρατοδικείο που μας καταδίκασαν γνώρισσα ένα Νασουαγιόν Τούρκο, γνωστό της οικογενείας μας. Ήτο μέλος του στρατοδικείου. Από αυτόν και σ' αυτόν χροιάω την ζωή μου.

(Συνέχεια στο επόμενο

TA IZNAΦKIA

ᾠδὴν ἀκούσαντες, ἔπειτα, πρὸς τὸν

אז ויזכורם ויזכורם ויזכורם

του ίδιου οργάνου ήταν ένα φάρμακείο
-των Βουλώνων- που έχει ένας ηπα-
κικός αν' το Ζαφύριο.

Οι Δημότες ου Τεχνίται ήσαν ουδ-
 θουσιδικός ήγχιεν στον Πόλιαι
 ουδ' ουδ' ούτι γισιάνους για να τινουν-
 ήσει, να κροσεί της Νιδούστας, κι
 ήσανε γαστρε ηρακλικός ήσαν κι ου
 Παιρτόνους τρέφοντες ινδρείαι.

Οι γίγρτοι οι παλαιοί φουρδοφύλακες των τακτοίαι κι γκαρδοταίς ή των χύλων, ελ-
χαν ημεροτόλνι κι ουροπόλνι κηφιοταί-
λνν ήτ τρηνόλν αλνποίτα. Τότ οι γία-
τόρ ήταν ήτρηζέλνι στν Νιδουοτα.
Τόρ γιόηουοεζν οι τόλννς ήτ γία-
τόρς λογίαν ντ λοννίαν.

[illegible]

τοιο φθαρμένο χυμὸν καὶ ἐκείνη οὐκ ἐβόησεν· ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐκείνην ἔλαβεν καὶ ἔθηκεν αὐτὴν ἐν τῇ πυλῶνι τοῦ οἴκου· καὶ ἔκκειτο ἐκεῖ ἕως τοῦ θανάτου· καὶ οὐκ ἔβησεν ἐκ τῆς πυλῶνις.

[illegible]

1837 (Αρχείο Βεργίας και Ναυ-
 τικού) Εγκύριον Στρατοῦ, Βε-
 ρού, Ιερόκισσες, Μωδές, Ιερόκι-
 αί, Νάμνι, Ουαφάδες, Μουφάδες, Ιυ-
 ρί, Μουζέινιδες, Μουσαβίτοι, Βο-
 ρόδες, Αγιάνες, Πιόκπιτοι και Νάβτες
 οι επαχθίστοι.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840.

ΕΥΡΩΠΕΙ ΕΝ ΤΗΡΙ ΖΕΒΔΑ 1252 (9/1/1837)

Οὐτως φησικουνται οἱ Τεφκοί να
φκιδαν νεπι φουρετ πιν ηφερα που
οικη για να φυλουν τα κοκορνγια ο
αυη ληνερα γιαμι δειν υπηλхан για-
ποιν ποιν και φησικουνται ποιν και
ο δικη για ο θηοκκιδε εχει ναυακε
φκεε για οφθερε, διηονα και αλλο
κοκορνγια ομ τα ναγδ τα Χρδννα
Τωρο η ιμωηηη ηπουΧηδηναν ποου
ποιν που αλα τα ηπακωδ τα ημγι-
αυηη. Αλλο για πιν ηνεδι για κοκιν
ομ ζυηινδ για Χρδινεζηε και ηνιο γδ-
τα

-Χεῖρα καὶ νοῦν δὲν τῶδε εἰν ἡλίου καὶ νῆα
 (μῖνον οὐ γίγτο)
 καὶ τὰ μινδύει καὶ ἄνε κόρη δὲν εἶν
 (νῖα ζῶν
 ὅπου γύρον οὐκ κριβᾶν, παζουμένη
 (οὐ γίγτο)
 καὶ ἄνε ὄλοϊ κόρη δὲν εἶν

2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526

nou thipomēte kai viarpeite auton to ps.
 (dame tē psuchē-
 To noulyti na idō te xprōton npr twn
 imenōntwn kai kaitōnōta xprōta hōtop-
 vac de vniarpev viarpe! otn Nidou-
 ptiw epeitō tou lalēvōntō ota kailō
 ord.

θέση του, πηγιές για να ξεπρίζουνται όποιος κι μπάνια μι σασουνάδα κι Ζι- από νιρό!

Πρακτικοί για πα μάτχια ήταν η πχιά Λίνου του Κώστα του Πρόιου. Έβαν- νειν βουτάνια στου χέρι πανουθεϊό απ' την απαλάμη που μουρτζουλώνουν- τον. Έτσι πηρνούσιν ου πουνόματος.

Η τχιά Αγγίταιου έπριβειν τα μά- τχια μι ειδικό χουρτάρι για να γένουν καλά. Κι' ου παλιός ου Ζιομπήκας ή- ταν γιατρός πρακτικός για πα μάτχια.

Η νάνα μου η Χατζή γιάτριβειν τ' αφκά που πουνούσιν ή δεν άκουγαν, τα σταύρουνειν και τάβανεν ένα μι- κρό μπαμπάκι μουσκιμένου μι ουλίγου λάδι από την καντήλα πούφιρειν τ' άγιου φως απ' του Χατζιαλούκι.

Τουν άδραχτου του έκουφταν η Πα- ληά η Σκουλαργιώπινα, η Λένα που Βόλου, η Μπιλετζόγκινα, η Τσαρνού- χωα κι' άλλοινοι πουλλοί Αυτός που είχεν άδραχτουν κι τουν πιάνουνταν ου λιμός πήγγεινεν σι μνιά γυναικα πού- χειν ντυντουμπάρικα. Τους έβαναν να ακύφτουν στουν κατώφλιου κι ρου- τούσαν του άρουστού.

Τι κόφτου; Αυτός έλιγειν: Τουν ά- δραχτου: ντούκ ένα χτύπημα μι του τα:κούρι στου σανίδι απ' τουν κατώ- φλιου. Κι' αυτό γένουνταν τρεις βου- λές κι ου άρουστους πήγγεινεν τρεις μέρεις στην οράδα κι' πηρνούσιν ου άδραχτούς.

Τάρα καν κανένας δεν τα πιστεύει αυτά.

Άμα πουνούσιν ου λιμός (πρίζουν- ταν οι αμυγδαλιές) πήγγησαν κι τους έβαναν στου λιμό. Τέτοιοι πρακτικοί ήταν. Η Ξανθούλα που Καρανάτσιου έ- βανειν στου λιμό. Φυσούσιν μη του καλάμι καλαμουμπάρου. Ευτυχκό πρά- γμα απ' τις ανιμικιές ή άλλεις έβα- ναν μέσα στου καλάμι ίσκινα αναμένη κι φυσούσαν στου λιμό. Άλλεις όποιος η Λιαάβου του Κυράνου έβαναν που μισκιά του δόχτυλου στου στόμα κι παάκιζαν τις μυγδαλιές μη στόχτι ή μη νίτρου. Αυτό πουνούσιν κι τα πινηγιό τσιρίζαν.

Η Καρανάτσινα πα μικρά που Ξερνού- σαν τάπηρνειν στην σγκαλιά κι τάκλου- θειν τρεις βουλές κι ψιουψιούριζειν λόγια «Ιησούς Χριστός νικάει κι' όλα τα κακά σκουρπάει». Τους προνύτρηους που δεν σπουρούσιν να σηκώσαι στην σγκαλιά, τους βαστούσαι μι έ-

νον άλλουν στου Ζιλι κι τουν έκλου- θαν. Ύσταρνας έδουνι σπουν άρουστού να πχει ιλιότσι μι ιννά μπουρδικά ό- πους, αγόσφα, βασιλικόν, σέλιου, κώ- σταν, μακιδουνισή, μοντζιουράνα, σμύρ- νουν, διντρουλιβανου, μένπα, παάι ιβου- νίσκιο, άνθη της φιλουριάς, ρίγαν, κι τέτοια. Αυτά τα στούμπιζαν όλα μαζί κι τάβαναν στουν αφαλό για να πηρά- σει ου μπός.

Τις παρμαγουάεις τις γιάτριβαν η Μαρίγια του Γισιάρη, η Αθηνά του Μάκα, σου Γιώργης ου Μάντιους κι' άλλοινοι πολλοί. Τις παρμαγουάεις τις σταύρουναν μι μιλάνη ή έκουφταν ένα χαρτί στρόγγυλου του τρυπούσαν μι του βιλάνι κι έβαναν σκόνη απού θυ- μνιάμα κι ορακί σαν έμπλαστου ή τις νουμάτιζαν μι πζιντζιλι απού αρνί. Τις νουμάτιζαν μι λόγια που έγραφαν τα λόγια σι ντιγιά κουμάτια χαρτί που τά- βαναν στου λιμό για να γένουν καλά οι παρμαγουάεις.

Η Γισιάρηνα όντας κανένας είχεν πουνίντγια σι χέργια κι πουδάργια τουν έστειλινεν να πάρει νιρό απού αγια- σμούς κι μουναστήρια. Αυτή ουμιλού- σειν μι τις ανιμικιές. Οι αγιασμοί απ' του Καλουγέρσκου κι' απ' την Παλιου- μπούκια είναι Εισκουστοί για του γιά- τριμα απού σπιργιά κι άλλεις αρρώ- στιεις. Εικεί όντας παγαίνουν δεν ου- μιλούν γιατί άμα ουμιλήσαις δα μπου- θεις ή δα χαλάσαι του ιλιότσι.

Τουν αγιασμό της Παλιουμπούκινης τουν έφκιασειν ου Μίτοκας ου Τζιου- μπάνους που νιργιόστηκιν την Αγία - Μπαρσκιουβή.

Στου Τσαρμουρίνουβου (Μαρίνα) ή- ταν ένας πρακτικός που γιάτριβειν τουν κοιλόπουνου μι κόψιμου. Έβανειν μνία Ζιάρι σι Ευλένιου χουλιάρι κι του ση- μακάντιβειν στουν αφαλό. Έτσι γιά- τριβαν κι τουν κορκίνου.

Στην ικκλησιά απ' του Τσαρμουρί- νουβου ήταν ένα σιτφάνι που του πη- ρνούσαν οι άρουστοι. Όποιους ήταν να γιόνει Ιδρουνειν.

Ου Αντώνης ου Βλάχους για δά- γκουμα απού λυσιάρικου σκιλι έδου- νειν ύψουμα.

Η πχιά Μίνα του Σιάτρη ήταν μά- στοурας στου τρίψιμου για πουνίντγια στην πλάτη απού κρήγιουμα. Έτριβειν μι ορακή ή γκόζι μι σπέρτου καμνέ- του ή γκοζάλαδου ή ορακί μι λάδι, Ζι- στομένου ουλίγου στη χόβουλη όταν

έκαμνειν κρύγιου για να μην τσιμυρ- γιόζει ου άρουστούς.

Τώρα αληγομυνηθήκαν όλα αυτά που η νιουλαία τα λέει χαζά κι λουλά. Όταν ορώστηναν απού κρύγιουμα έφκιασαν πουλά γιατρικά πρώτα πρώ- τα απαραίτητες ήταν οι βιντούζεις ει- κειν' τα σιάλια τα στρόγγυλα σα μη- λα, μη σπινόν λιμόν που τα ζέστηγα- μι έναν μπουνέλουν πούχαν δέσει μι ράμα λίγου μπαμπάκι που του βουτού- σαν σ' ένα σόλι σπέρτου καμνέτου κι τάνοφταν. Η ζέστα της φουτιάς έ- τσιουχτειν τουν αέρα από μέσα κι ο- κοιμπούσαν μόνι μόνι τη βιντούζ- στου κρέας της πλάτης που του ρου- φούσειν μέσα κι στέκουνταν ουλίγ- ώρα. Όντας κουκινίζειν πουλύ του μι- ρους πότε ου άρουστους ήταν κρυγ- ομένους. Έτσι όλη η πλάτη γιάμουζει- βούλεις. Μπα άλειφαν την πλάτη ουλίγου σπέρτου καμνέτου.

Άλλοινοι πάλι πούχαν ρηματικά σκ- λαργία (ισχυαλγία) ή άλλα πουνίντγια έβαναν στου μέρους εκείνου κουφ- τιν βιντούζεις. Πριν καπακώσουν τη βι- ντούζα χάραζαν του τσιπτι μ' ένα Εο- ρόφι κι η βιντούζα ρουφούσειν αιμά. Έτσι ου άρουστους Ειολάφρουνειν.

Αντίς για κουφτές βινπούζεις μι- κοί έβαναν αβδόλεις που τις μάζο- ναν ειδικόι αβδόλιδεις απ' το νιρ- πούχαν λούνεις. Φώναζαν στους μι- χαλόδεις «Αβδόλεις», «πάρτι αβ- δόλεις» κι οι κόσμοι αγόροζαν μη τα- κοιμάτι. Τις έβαναν στου Ζαβολού- κου μέρους κι' αυτές λαίμαργεις πινασμένεις τσιμπούσαν κι ρουφού- σαιμα ώπου πρίζουνταν κι' έμωφ- απ' του βάρους. Έτσι πηρνούσαν πουνίντγια όντας τρобиούνταν τ' σκ- μνό του αίμα.

Για συνόχι κι κρύγιουμα στου λι- γάνκασμα, έβαναν σι' ένα μοντήλι μι- μπάκι σα γούνα, τόβριχαν μη σπέρ- τιν καμινέπου, πασπάλιζαν πιπέρι μαύ- ρο κι τό' διναν στου λιμό μπα του τρι- ψιμου κι πριν τουν ύπνου.

Σι βήχον έβαναν μαλί πρόβιου- πλουτου στου στήθους ή σιναπισμ- ού Σινάπι στουμπασμένου ζυμουμένου χλιά νιρό σα λαπάς κι' σπλιουμένου ένα πανί. Τό 'βαναν κατάπλασμα στ- ο στήθους κι στην πλάτη. Αυτό έκιν- κι' έπριρνειν του κρυγιουλόγημα.

«Δα στουν κόψου αυτόν του βήχ- ιλγαν για τι κείνους που ντάτιμα έφ-

ανών Ζαρόργια. Ή ου βήχας κι ου παρός δεν κρύβονται για τους πλούσιους.

Για του βήχα κι του πονόλιμου έπιναν βρασμένου ζαμπούκου κι βήχου μνια μικρή μολαγκούτα πόβραζαν τις ρίζεις, τα φύλλα κι τα λουλούντια ή κι νιρό οπού βρασμένεις μολούχες.

Κι' ένας Νιαουστινός όνομα κι μη χουργιό για να του φύγει του κύριου σέβηκεν στου φούρνου' σαν ξιφούρνιασαν που ψουμί κι' όντας αχίρησιν να καίγεται δεν αμπόρουν να βγει κι κήκεν ουδικεί κι γίνηκεν ακριόχους.

Για κανέναν που εφκισεν ντάμα του ίντιγιου Ζαρόρι ήλιγαν «Είσει σιναχουμένους οι Ξέρου κι' απ' του καλουκαίρι». Ή τάχα για να μην πλυριτώσουν του χειμώνα ήλιγαν σ' έναν την ώρα που σέβηκεν στου νομιά κι' αληγουνούσιν να κλείσει την πόρτα: «Βγάντουν όξου του γιατρό» τάχα κλείσει την πόρτα.

Αντίς για σινάπι έβαναν στομπι-ομένον λινωρόσπουρου σαν κατόπλο-ημα στου σήθους ή στουν πλάτη πού-αν μάι γιαδόσους στου κάψιμου.

Τώρα ακόμα πουλοι κόσμοι δεν τα επαρότησαν τα πρακτικά κι τα βου-τάπα.

Τότι οι λογακμένους κι σκουτουμέ-νου πουδάρρι ή χέρι για να μη μιλα-νιάσει κι πιστεί, έβαναν κουρμίντια παλιά στομπι-ομένα μη μπάλικου χουν-τρό άλας απ' την τουζλα, ή ψουμί στομπι-ομένου μι άλας τά διναν μι' ένα μαντίλι ή πανί στουν τόπου απ' του Ζαβάλι.

Για στομαχόπουνους έπιναν αρακι βρασμένου μι πιπέρι μαύρου, αγιάσμο βρασμένου κι κρασοπαπάρα. Πίνουν νιρό απ' του Μουσταφά τη βρύση για να φύγει κι του φούσκου απ' την κοιλιά κι πα πουνίντια. Για στομαχί έβραζαν κι έπιναν μλισσουβότανου κι ρουμάνα (σπασόχουρτου).

Για να γιατρέζονται οι πληγές έ-φκισαν μπάλασμου μη κουρτιασμέ-νο φύλλα κι λουλούντια οπού ρουμά-να μέσα σι βουλαμένου μπουκάλι μη λάδι που τόβαναν καμπόσεις μέρεις στουν ήλιου για να γόνει. Μπάλασμου εφκισαν κι μη μνια μικρή κουλουκι-θα που λέγεται αχλάδι μπάλασμου (MOMORDICA CHARANTIA). Τη μι-

κρή αυτήν την κουλουκίθα την έκου-φταν κουρτιασούλια κι την έβαναν σι γιαλί μι λάδι που τάφηναν κι' αυτό στουν ήλιου. Σι ανοιχτές πληγές βά-νουν σποράδι οπού ουγό για να θρέ-ψει δίκους σημάδι.

«Δέσ' του χέρι σου κι' έβγο όξου να σι πουν χίλια ιλιάσκια» ήλιγαν οι παλαιοί.

Όντας τα βρέφα ήταν πατημένα οπού ίσκιαν κι έκλιγαν πουλύ, πα πή-γηναν στη μηάμου να τα τρίψει κι να τα ξεπατήσει. Τάβριακεν τη φλέβα κι τα μπρούσειν δείξι χέρι μι αριστι-ρό πουδάρρι, δείξι πουδάρρι μι αριστιρό χέρι. Κι' άμα έχουν σφίνεις τα σταυ-ρώνει κι τα πιρνάει.

Όταν πουνούσειν η μέση εδουνεις ένα Ζιτάνι, οπού πανουθειό σου κι μι τ' αυτό σι μπρούσειν τη μέση κι' ή-λιγειν λόγια. Για μέση που πουνού-σειν οπού σκάψιμου ή σήκουμα βά-ρους εδουναν ζουνάρι μάλινου.

Πήγηνεις στην Σιχνήτρα κι σι σή-κουνειν πα νιφρά. Ξιαπλώνουσαν απή-κουπα κι μη πα νιγιά το χέργια τσά-κουνειν του τουμάρι της μέσης κι του τραβούσειν μη δύναμι σιαπάνου. Τρα-βούσειν έτσι του τουμάρι απ' την νου-ρίτσα ίσιαμι του τρικόμπι κι σι πιρ-νούσειν ημέση κι τα νιφρά. Όσους τους πουνούν τα νιφρά πίνουν βρα-σμένη αγριόδα, ή πουλύκουμπουν.

Για τουν προυσάτη πίνουν ζουμί α-πού φύλλα γκουρτιας ή πιντάνιβρου.

Εκείν' τα χρόνια τα πιντιά τα κα-λουκαίργια δεν έβαναν ποπούσια κι πιρπατούσαν Ξυπόλητο κι' άπους έπι-ζαν του σιφάνι, μη τα κάρα πόφκα-ναν μι Ξυλένια μικρά τρουκουλάπγια όλου χτυπούσαν κι πλήγιαζαν κι' οι πληγές μάζουναν κι σφουρμίζουσαν. Έβγαζαν κι χουλικά οι κόσμοι όπουσ κι παραμαγούεις. Για να βαρέσει ου-πίσου του χουλικό έβαναν αρακουπι-γιά μη αλεύρι κι αρακι. Για να σπά-σει η πληγή κι να τρέξει του έμψιου να φτάσει κι να καθαρίσει έβαναν γλυ-κειά πηγιά. Την πηγιά αυτήν την έ-φκισαν σ' ένα τρανό τσιαπκούνι μι Ζουματιστό νιρό, ανακάτουσαν σιαρί-σκου αλεύρι μη ουλίγη Ζάχαρι που γέ-νουνταν σαν πηχτή άρμη. Αυτήν την όπλουσαν σ' ένα πανί κι απανουθειό όλειφαν λάδι για να μην ακουλνάει. Μι' ένα άλλου μαντίλι την εδιναν στην πληγή που μάζουνειν ή στα χουλικά

Τη γλυκειά την πηγιά την έβρισκαν καμνιάφρας τα μικρά κι την έπρουγαν για χαλβά. Έβαναν πανουθειό στου κουκούδι φύλλου οπού έρουπατ, ή μου-χάτου οπού λίπινουν ή κι μισουκουμέ-νη ντουμάτα για ν' ανοίξει η πληγή πούχειν αφουρμιστεί. Έβαναν κι ψη-μένου κουρμίδι μι λάδι κι σπουνί. Ταυ ιλιάτσι γένουνταν μι' ένα τρανό κουρ-μίδι που τάνοιγαν μιιά τρύπα κι τό-βαναν να ψηθεί στη χόβουλη. Μέσα στην πρύπα έτριβαν σπουνί κι' έρι-γναν κι λάδι ίσιαμι να γισυμώσει κι' όταν χώνηβειν του κουρμίδι τάλειου-ναν όλα κι τάφκιαναν αλειφή που τρα-βούσειν κι καθαρινούσειν τα χουλικά.

Τότι οι κόσμοι τα πίστησαν όλα αυ-τά αμά τώρα τα απαρότησαν κι τ' α-λησμόνησαν όλα σπόνου κάτω.

Του Ξιμάτχισμα του φκιάνουν μη καναν σταυρόν παλιόν, ή μι κάρβουνα απ' τη φουτχιά, ή μη στοιές λάδι σ' ένα πουτήρι μη νιρό. Όταν οι στα-ξιές απ' του λάδι σκουρπαίν είσει α-βασκαμένους κι' όταν στέκουνται ου-δέτοι δεν είσει. Όταν τα κάρβουνα ή σταυρός βγάξει φουκαλίδεις είσει αβασκαμένους. Μη του νιρό αυτό σι σταυρώνουν τρεις βουλές. Ξιμάτχισμα γένηται κι μη μονάκηρου, ή άλας σκόρ-πύου.

Για τουν κικαλόπουνου δένουν σκι-λιντία οπού κουρμίντια ή κουμένεις φιλίσεις πατιάεις στου ηκγέφαρου μι' ένα μαντίλι σφιχτά για να πιράσει.

Σπυργιά διάφουρο πιρνούσαν όντας τα έσπλυναν μι νιρό απ' τα Μπάνια (Λουτροχώρι) ή την Παλιαμπούκινη ή που Καλουγέσκου.

Για να σι πιράσει ου αρίταιους ή μπαζτραβίτσα πρέπει να ιδείς τρία πιν-τιγιά σ' ένα γουμάρι κι να πεις: «Τρία πιντιγιά σ' ένα γουμάρι μπαζτραβίτσα μες τη μέση φκιάστου γαίδαρη να πέ-σει» τρεις βουλές.

Σι μέρους πόπισεις αχαμνό πέσιμου ή σ' ήρβειν παραχή ρίχνουν Ζάχαρι για να ξεουρκιστούν πα διμόνια κι τα κοκούντια.

Για να βγάλει του βρέφους αγλή-γουρας τα σπηνγιά της γλυκειάς (Ιλο-ράς) έφκισαν πήπη ληψιά μη μέλι μπακαλίσκου πανουθειό, κι τη μίρα-ζαν στου τριώδι τους πιραστικούς.

Για να σταματήσει του κίνημα έ-πιναν στομπι-ομένου πζιντζίφιρι κι κρυγιαβότανου.

Σπα σπριγκλιάρικα, διατραμένα κι κλαμπάρικα βρέφα τάβραζαν κι τάδουναν μάκουν, ή τα χουρχούριζαν στη μύτη μι αρακή για να ζαλιζούνη κι να κοιμούνται. Άμα κόφουνταν εβάναν μέλι μπακαλίσκιου για να σταματή-σει του σίμο.

Για να χαθεί η πιτυρίδα απ' τα μαλιά σας βάλτε τσουκνίντγια στουμπι-σμένα.

Για να σταματήσει του πέσιμου απ' τα μαλιά, βρέξτε πριν πλαγιόσεις μη ζουμι απού γάλα ευνό, ή απού φακή ή απού φασούλια που βράζουν.

Σι λαχπάρισμα μάδουναν αλεύρι μι νιρό κι φώναναν τα μικρά στον α-φαλό. Στούν αφαλό τα φώναναν όν-τας είχαν ντονταλουν κι δεν έτρου-γαν. Η μπάμπου ίλιγειν τρεις βουλές «Λένκου έλα στον τόπου σου». Κι' έρχουνταν οι αφαλός στον τόπου του. Άλλεις μπάμπισεις ίλιγαν: «Άστρου-φους Εξάστρουφους, έλα ουφαλέ στον τόπου σου να μαζουχτείς να κουλου-ριαστείς σαν του γκαρπουλάχου, σαν του αρνθόκουλου».

Για να έρθει η ψυχή στον τόπου της κι να έχει ου άρουστους ώριξη να φάει κι σηκουθεί, πέρνουν μια κό-ρα καμένου ψουμί, μπουντούν πανου-θιό του τέσσιρα σπέρτα τ' ανάφουν, τα βάνουν πανουθιό στον αφαλό κι τα ακιπάζουν μ' ένα κιούπι, ή που-κάλι, ή γκαβόνα. Τα πουδάργια πα βά-νουν μέσα σι θιρμόν μι σινάπι κι σπώ-χτι.

Για να πηράσει του κόμπιμου Εισπλώ-νεις ανόσκια κι σι βάνουν στην κι-λιά ένα γκιούμι θιρμόν κι σι ακιπώ-ζουν μη βιλέντσα. Τούβλου καλά κα-μένου τυλιγμένου σι σισιάκι του βά-νουν στην κοιλιά. Ζισταιίνουν πιτύρα σ' ένα τηγάνι κι τα βάνουν σι μινά σκαούλα πανουθειό στην κιλιά για τουν κιλόπουνου.

Κι όντας πέθινσκαν απού πιριπου-νίτην ίλιγαν τάχα ου άρουστους πέ-θανειν απού σφάχτην.

Χέριγα μη ρόζους κι πραχειά απού ασβέστες ή σκασμένα απ' του κρύ-

γίου τα αλείφουν μι κισαλειφή που φκάνουν μι κιρί λειουμένου στου λά-δι σ' ένα σιάλι πανουθειό στη χόβουλι.

Την κισρινάδα την έκουφταν οι προ-κτικοί μη ζουμι απού βρασμένα πικρά-γούρα που καθάριζαν τη χουλί.

Τους πόνους στη χουλί τους γά-τριβαν μη του ζουμι απού βρασμένα γαιδουράγκαθα, ή κι μι' ένα χουλιάρι ρισινάλαδου, ή κι λιόλαδου την ημέ-ρα για ντγιο τρεις ιβδουμάδες.

Για δυσκοιλιότητα έπιναν ρισινά-λαδου ή έτρουγαν σίκα ή έπιναν ένα χουλιάρι μέλι μπακαλίσκιου καθ, ταχύ.

Ρισινάλαδου έδουναν κι τα μικρά πιτυγιά για να δυναμώσουν κι να μην αρουσταίνουν. Τάκλειναν τη μύτη για να του καταπιούν μι χίλια ζάργια κι Επάλυναν μόνι μόνι του στόμα τους μ' Εύδι κι καφέν κι νιρό στη βρύση.

Τώρα βγήκαν ταικουλατάκια νόστιμα για τη δυσκοιλιότητα.

Σαν σ' έπικανεν θερμή απού μλου-νουςία, πότε για ντγιο τρίγνα χρόνια, μέρα παρά μέρα, είχεις πυρητόν σα-ράντα κι' απάνου. Βίρα έπινεις τρεις βουλές την ημέρα κινίνου που βουί-ζαν τ' ακιά σου πάσα μέρα. Οι έ-νεσεις ήταν πινές κι πουνούσαν που-λύ. Έπινεις κι σιτηρίνεις που κπρί-νιζεις σαν να είχεις κισρινάδα. Για να π.φτει ου πιρτός έβαναν τα που-δάργια σι πινικέν μι θιρμόν κι έδου-ναν στον άρουστου κι λάβδανου όν-τας ήταν κρυγιουμένους.

Για τους κλώδες έβραζαν κι έπιναν του ζουμι απού λίπινου.

Μη την μλουνουσία «κάθουνταν η μπάμπου του μέλι» που λεν γιατι σι παιδιουειν πουλύ. Γένουσουν κουδούνι, πιτσι κι κόκαλου κι ου γιαπρός έδου-νουν στον άρουστου απού μισό που-τήρι παληό καλό κρασί να πίνει για να δυναμώσει.

Κι αν ήταν να σι δώσουν κόνε ου-ριεάτικου προσιφηνου που είθειλεις κι σι ρουτούσαν, είλιγεις: «Τουν άρου-στου ρουπούν».

Για ν' αρθούν οι πλάτες κι τα χέρ-για στον τόπου τους απ' τ' ουτούς

που δούλιβαν πουλύ στου μπάξε, έ-πλουναν μπρούμπα κι έβαναν ένα κρό πιθι να τους πατήρει την πλά-τη. Αυτό ήταν τα χρόνια εκείνα του σόζι που λεν.

Για του ανιμουπύρουμα έκιγαν π-φκιόρι κι του χτυπούσαν τρεις βουλές στην παροσκιά κι του σταύρουναν τρι-βουλές για να πιράσει.

Τις αχιλάνεις πάλι τις έκιγαν αναμένη ίσκαν.

Τότι σι δόγκουμα απού ακιλι έ-βαναν σι καθι δόντι μισό φασούλι. Επ-κι τάδιναν μ' ένα μοντίλι για να μ-απουμένει σημάδι κι να μην απουμ-σκει γηράς.

Τα κριβάτγια απ' του μπάξε τάβ-ραν στου Εξόστρου λίγες μέρες η-τα σπήσουν για του τρανό του χέ-για να ντγιώσει ου Μάης τα φίντ-κι: τις γκουσιρίτσεις.

Σαν που γυρνούσαν απ' του μπά-σε, γυναίκες έβαναν φτούρουν (ε-βουτάνι), στις πουδιές, στον αρ-λειό, στου λανόρι, που ταικίρικι, κι γιές στη μέση για να τους φτουρ-όντας φκάνουν δουλειές.

Για τις ψίρες έβαναν ψιρουβό-νου. Σ' ένα σπήτι είχαν χαρά κι τ-ψιρουβότανου ήταν στην οράφη σι μαγειρινό της αυλής σ' ένα γιαλι μ-Ζι μη άλλα γιαλιά, απού λάδι, Εύδι αρακι. Του σπήτι ήταν της νύφης όταν ήρθαν οι χοριώποι να πάρ-την πρσικά, ένας, όπους ήταν του τέπ να κλέφτουν, αντί να πάρει αρακι, ήρειν του ψιρουβότανου. Κριψεν μόνι μόνι απού κάπου απ' τ-σουλούκου του γιατι απ' όξου ή-ου αδερφός της νύφης. Στου δρό-για του σπήτι του γαμπρού πηρήφαν-πηρήφανους λέει στην παρέα «Εσ-δεν πήρηται τίπουτας, κυτάξει ιγώ-σας ίφηρα. Αρακι. Άίντι να μας-σουν». Κι πίνει μι χούσχη μινια τ-νή καταχηά. Αχιρναει να φυσάει, φτύνει, να γκουρλώνουνται τα μά-του. Τι αρά τι έπαθεις; Κι' έφτυα-όλου του σόι του γαμπρού κι της φης. Όσο μύτγια όλ' αλήτγια.

Ο ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ ΣΤΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Ανόθεμά σε παχυστή Γενάρη και Φλεβάρη

πό'χεις τα χιόνια τα πολλά και τις πολλές αντάρες

Κλείσαν οι στράτες κλείσανε, κλείσαν τα μονοπάτια...

Μπορεί να κλείσαν οι στράτες και τα μονοπάτια, όπως λέει το τραγούδι, εμείς όμως δεχτήκαμε τον δεύτερο μήνα του καινούργιου χρόνου, τον Φεβρουάριο, αισιόδοξα κι ως έχουμε ακόμα, «καρδιά χειμώνα»!

Τι θα κάνει, άλλωστε, ο κουτσοφλέβρος, ο κουτσός, ο σούρτσ: «Φλεβάρης κι αν φλεβίζει, καλοκαιριές μυρίζει». Αρκεί να μην αγριέψει, γιατί, «αν δώσει και κακιώσει, μέσ' στο χιόνι θα μας χάσει». Ωστόσο, πέρασαν πια «οι Τρεις Ράχεις», δηλαδή η γιορτή των Τριών Ιεραρχών, του Τριαναρχού ή η Τριανόχος, όπως λένε οι Χαλκιδικιώτες «κι κλουτσιόμυ του χ'μώνα».

Και οι Πόντιοι δεν έχουν εμπιστοσύνη στον «Κούντουρο», δηλαδή τον Φεβρουάριο. «Ο Κούντουρον έν λειψός έν ολίγον παζαντός», λένε και προσθέτουν: «Ο Κούντουρον, ο κούτσουρον και ο πασσαλοκάφτες», γιατί αν κάνει πως αγριέψει, όσο κι αν είμαστε στο κατώφλι της άνοιξης, αναγκάζμαστε, για να ζεσταθούμε, να κάψουμε κούτσουρα και πασσάλους. Παρ' όλα αυτά όμως, κανένας δεν μας μετοπειθεί πως: «Ο Φλεβάρης κι αν φλεβίζει που καλοκαιριού μυρίζει». Άλλωστε είναι και ο μικρότερος απ' όλους τους άλλους μήνες του χρόνου κι ο πιο αδίκημένος μήνας, γιατί καθώς έρχεται τρία χρόνια συνέχεια με 28 μέρες και κάθε τέσσερα χρόνια με 29 μέρες, τη χρονιά εκείνη τη λέμε δίσεχτη, και τον μήνα Φεβρουάριο, μικρό μήνα, κουτσό, κουτσοφλέβρα, κούντουρο, ακούρη, γιατί τον μήνα αυτό «ακουρτεύουν» τα ζώα, και «Κλαδευτή» γιατί τώρα γίνονται στ' αμπέλια τα κλαδέματα που δεν έγιναν τον Ιανουάριο. Κλαδεύονται κυρίως οι ελιές και τα διάφορα πυρηνόκαρπα δέντρα (βερυκοκιές, ροδακινιές)

Όταν η χρονιά είναι δίσεχτη, τον Φεβρουάριο μήνα αρραβωνιάσματα και γάμοι δεν πρέπει να γίνονται, ούτε

μεγάλες αποφάσεις να παίρνονται, λένε, αλλά ούτε και μεγάλα ταξίδια να γίνονται, όπως δηλώνει και τούτο το δημοτικό μας τραγούδι:

Μια μάνα μια πικρόμανο έκοβε τα μαλλιά της.

— Μώρ' καπερή, μωρή σκουνητή τί κόβεις τα μαλλιά σου;

— Ένας υγιό είχα κι εγώ έναν και ντελμπεντέρη

πού 'χε το φέσι του στραβά και τα μαλλιά κλωσμένα

κι η μαύρη μου τον έλεγα κι η μαύρη μου τον είπα.

Μη φύγεις γυιέ μου απ' το χωριό, μη φεύγεις απ' τη χώρα

γιατ' είναι χρόνος δίσεχτος, χειμώνας και Φλεβάρης.

Εκείνος όμως δεν άκουσε τις παρακλήσεις της μάνας του, καβάλησε τον γρίβα του κι έφυγε. Στο δρόμο του ό-

Της

Ιφιγένειας Διδασκάλου

μως συναντήθηκε με το «Στοιχείο» στο ηγηγάδι και με τα πλάνα μονοπάτια της Ξενιτιάς, όπως λέει παρακάτω το δημοτικό μας τραγούδι:

...Και πήρε δρόμο και στρατί, στρατί και μονοπάτι

και πάισε και σταμάτησε κοντά σ' ένα ηγηγάδι.

Μια κόρη ρούσα και Ξανθή κλαίει με μαύρα δάκρυα.

— Τι κλαίς μώρ' ρούσα και Ξανθή και χύνεις μαύρα δάκρυα;

— Το δαχτυλίδι μούπεσε σε τούτο το ηγηγάδι

ποιός είναι ο πιο γλήγορος να μπει να μου το βγάλει;

— Εγώ είμαι άγιος κι' αγλήγορος να έμπω να το βγάλω.

Βρίσκει τα φίδια τα θηλ'κωτά και τις οχιές μπλεγμένες

— Τράβα μώρ' ρούσα και Ξανθή τράβα για να με βγάλεις

εδώ ίν' τα φίδια θηλ'κωτά και οι οχιές μπλεγμένες

— Εγώ πολλούς ξεγέλασα, ξεγέλασα κι εσένα.

Είμαι τό «Στ'χείο» της «γεγονιάς» με

Έξερν όλ' η χώρα.

Ο Φεβρουάριος λέγεται και Φλεβάρης, γιατί τον μήνα αυτόν αναβρύζουν τα πολλά νερά και γι' αυτό η παροιμία: «Φλεβάρη, φλέβες μ' άνοιξες». Άνοιγουν οι φλέβες της γης, οι φλέβες τ' ουρανού με τις βροχές κι όλων των φυτών και των δέντρων με τις φουσκοδεντρίες. Ξεπροβάλλει ανθισμένη η αμυγδαλιά στους κήπους και μαζί μ' αυτήν αρχίζει το τραγούδι του και ο «τοεκμές», το πουλί με το χαρούμενό του «τσικι-τσικι-τσικι». Ξεμουδιάζουν τα ζώα από τη χειμερινή τους νάρκη κι ασμιζεται κανείς τα πρώτα μηνύματα της άνοιξης. Ωστόσο όμως,

«Ο Φλεβάρης φλέβες ανοίγει, αλλά και πόρτες σφαλνάει»

γιατί με την ακαταστασία του καιρού, που τον μήνα αυτόν αρχίζει, γίνεται αίτιος θανάτων. Χαρακτηριστικό είναι το δίστιχο αυτό:

Έβγα σύ, Γεναράκι, να μπω γω το Φλεβάράκι

να ιδείς μέσα στα χαντάκια, γέρους και παλληκαράκια.

Την κουτσοσυρμένη του εμφάνιση ο πό άποψη ημερών ο ελληνικός λαός τη δικαιολογεί με τη γνωστή παρόδοση της όκακης γριάς με τα γίδια, που στην ιδιότυπη τοπολαλιά της Χαλκιδικής ακούγεται έτσι:

—Οι μέρις 29, 30, και 31 του Μάρτη λέγονται «τε μπάμπους οι μέρις». Η Μάρ'τε μήνας είχι μω 28 μέρις άλλουτι κι η Φλιβάρς 31 μέρις. Μια γριά είχι λίγα πρόβατα κι αφού έφτασε η 28 του Μάρτ' που έβγινι η μήνας κι είδι ότι η κηρός καλυτέρησι κι ότι του ταχιά Εημέρουνι Απρίλ'ς, αν' Ειάτ'κουε μήνας, για να ηργιλάσ' του Μάρτ' τ' φώναΕι: ηριτε Μάρτ' δεν σ' έχου ανάγκ'. Τα Ειγένν'σα τα ηρουβα-τούδια μ'!

Θύμουνι τότες η Μαρτε, ηήρι τρεις μέρις απ' του Φλιβάρ', τουν άφ'κι μω 28 κι τε έβανι στουν ιαυτό τ' νάχ' 29, 30 και 31 κι έκαν' ουτές τε τρεις μέρις τέτοια κακουκιριά που τα προβατα τε γριάς μώφ'σαν ούλα. Ως κι αυτήν κιντώνησι, κι για να γλυτώσ' τρύπουσι απού κάτ' απόνα κοζόν'. Α-

πού τότε οι τρεις υπαίρνες μέρις απόυ του Μάρτ' τε λέν: τε μπάρμπους οι μέρις, για τούτου είναι οι χειρότερις κι πρέπ' να φλ'άητι κανένας».

Ο Φεβρουάριος μήνας αντιστοιχεί προς τον Ανθεστηριώνα του αρχαίου Αθηναϊκού ημερολογίου κι έχει πολλές γιορτές, που για τους ανθρώπους της υπαίθρου έχουν μεγάλη σημασία και γι' αυτό τις προσέχουν πολύ.

Την πρώτη μέρα του Φεβρουαρίου γιορταζόμαστε τον Άγιο Τρύφωνα, που σύμφωνα με την παράδοση προστατεύει τα περβάλια και τ' αμπέλια από τα ζωύφια, τις κάμμες, τα έντομα και τα ποντίκια.

Στ' ανάθεμα ορρώσκειες, στ' ανάθεμα Ζούζουλα

στ' ανάθεμα ποντίκια. Έρχεται ο Αη-Τρύφωνας

και θα σας κόψει με το κλαδευτήρι του.

Φαντάζει ο νακακώρης του σπιτιού καθώς χτυπάει ένα κουδούνι μέσα στο δωμάτιο και υπόγειο του σπιτιού.

Στις εικόνες του ο Άγιος Τρύφωνας έχει κλαδευτήρι στο χέρι. Την ημέρα της γιορτής του οι αγράτες του Αγίου Τρύφωνα απέχουν από κάθε υποθήρια δουλειά. Καλοντυμένοι ηγγαίνουν στην εκκλησία, σαπάζονται την εικόνα του Αγίου, ανάβουν κερί, υψώνουν ποντάρτο, παίρνουν ανπίδωρο και σπάρη βρασμένο και πασπαλισμένο με ζάχαρη και καρύδια κι όταν τελειώσει η λειτουργία παίρνουν τον αγιασμό, ηγγαίνουν στ' αμπέλι τους και μ' αυτόν το ραντίζουν για να καρπίσει.

Ο Άγιος Τρύφωνας μορτύρησε την 1η Φεβρουαρίου. Οι Χαλκιδικιώτες στην τοπολαλιά τους λένε: «Αη-Τρύφους μορτύρησι πρώτ' μέρα Φλιβόρη» και διηγούνται τούτη την παράδοση:

«Η Τρύφους ήταν πατριώτης μι τ' Παναγία. Ζούσι τουν κυρό που η Παναγία γέννησ'η του Χριστό. Ήταν αμπουργός. Ήταν η πρώτ' μέρα του Φλιβόρ' κι η Τρύφους πάει να κλαδέψ' τ' αμπέλι τ'. Ικείν' τ' μέρα κιν'σ' η Παναγία να πάει σ'εκκλησιά να σαραντίσ' του Χριστό. Στου δρόμου τν ανταμών' η Τρύφους, η γ'ναίκα π' Τρύφους κι λέει για να τ' πειράξ' — Έ, παέν' κι η Μαρία η... (είπε μια βαρειά κατηγορία) να σαραντίσ' Γουρίζε τότε η Παναγία κι τ' λέει: Μαρί Τρύφωνα, τί κάθισι; Η Τρύφους η άντρας έ-κουσι τ' μύτη τ' στ' αμπέλι τ' που κλαδεψι. Πόρι αγλήγουρα κρουμυδία κι άλας κι μάνι-μάνι παέν' στ' αμπέλι. Τουν βρισκ' άμους καλά, να είναι η μύτη τ' μια χορά, κι τουν λέει: Έ, Τρύ-

φους, κλαδεύς; Κι μένα η Μαρία (Ενοσηπενόλαβε την βαρειά κατηγορία η Τρύφωνα), μ' είπι πως έκουψε τ' μύτη σ'. Κι η Τρύφους, λέει: Αμ' πώς θα κουψι; Ιγώ κλαδεύου έπ' (και κάνει μια κίνηση του χεριού κινώντας το κλαδευτήρι από τα δεξιά προς τ' αριστερά) Δεν κλαδεύου έπ'. (Τώρα κάνει η Τρύφους μια κίνηση από πάνω προς τα κάτω). Κι μι του έπ' που έκανι, να δέ'ξ' μι του κλαδευτήρι σ' που πόν' σ'α κατ' έκουσι στ' αλήθεια τ' μύτη τ'. Τουν πήραν τα αίματα κι τότε χρειάσαν στ' αλήθινά τα κρουμυδία κι του άλας, να τα βάν' στ' πληγή. Η Τρύφους κι η Τρύφωνα, μπρουστό του θάμα κι στ' τηουρία, πίστιψαν στ' Παναγία κι στου Χριστό, τούτου που η Τρύφους άγασι κιόλας». Γι' αυτό και η εικόνα του Αγίου Τρύφωνα τον παριστάνει με κομμένη τη μύτη.

Στην Πολίχνη Γέφυρα της Θεσσαλονίκης (Τοψίν), με την ευκαιρία της γιορτής σ'η Αγίου Τρύφωνα, προστάτη των αμπελιών, κάθε χρόνο κάνουν πανηγυρική γιορτή του κρασιού, από διάθεση και πίστη στην παράδοση, να αναβιώσουν τα παλιά λατρευτικά αμπουργικά έθιμα της αέχαστης πατρίδας τους, της Σωζόπολης (αρχαία Απολλωνία, της Ανατολικής Ρωμυλίας) που εκεί η καλλιέργεια των αμπελιών αποτελούσε ένα από τους σπουδαιότερους πλουτοποαραγωγικούς κλάδους. Οι περισσότεροι κάτοικοι της Γέφυρας είναι φερμένοι από την Σωζόπολη της Ανατολ. Ρωμυλίας, και με την δκή τους τοπική λαλιά αφηγούνται για τον Άγιο Τρύφωνα:

«— Ου Αη-Τρύφους, πριν αγιάσ', ήταν τσιουμπάνς κι έβουσι κήνιας. Μια μέρα κει που βγήκι μι τα χήνια τ' στ' αμπέλι τ', ήταν ένας χουριάτ'ς στ' αμπέλι τ' κι κλαδιβι. Κάποια στιγμή, έπ' κι έκανι να σκάσ' του χέρι τ'. Λάθιψι κι έκουσι τ' μύτη τ' μι του κλαδευτήρ' τ'. Κείνταν κάτω η μύτη τ' κι αυτουνού του έτρηξ' του αίμα τ'. Κείνη την ώρα έτρηξι κοιντ'ά τ' ου χηναβουκάς. Είπαμι για. Ήνταν ου Αη-Τρύφους. Πήρι που κατ' τη μύτη τ' αμπελιάρ' κι την κάλσι. Την έβαλι στη θέση τς, όπου ήταν πριν. Απού τότες φαν'κι πως ήταν άγιους. Απού τότες κανένας δεν κλαδεύ' κείν' τ' μέρα. Όποιος πάει να κλαδέψ' του κόβ' η μύτη τ'».

Από σεβασμό, αλλά και από φόβο προς την παράδοση αυτή, κανένας τους δεν κλάδεψε τα κλήματα του αμπελιού του, εάν δεν περνούσε πρώτα

η γιορτή του Αγίου Τρύφωνα.

Την παράδοση για τον Άγιο Τρύφωνα την ακούμε σε πολλές περιοχές του τόπου μας με μικρές παραλλαγές.

Παράδειγμα αυτή: «Η Παναγία βγήκε στο χωράφιο για να σαργαντίσει. Οι Αη-Τρύφους ήταν αμπελιός κι κλαδεβ' κείν' τ' μέρα. Τουν είδι η Παναγία κ' τουν ρουτάει: Γιατί δεν πήγες στην εκκλησιά; — Γιατί έχου να κλαδεύου της λέει ου Αη-Τρύφους. — Για να δώ, πώς κλαδεύεις, τουν ρουτάει η Παναγία. Κείνους, κούσι του χέρι τ' αμέσους, για να δειξ' στην Παναγία. — Νά, έπ' κλαδεύου. Αντί άμους να κόψ' τ' βέργα, λάθιψι. Τρόβ'ξι στραβ' του αβονά τ' κι έκουσι τη μύτη τ'. Απού τότες μετάνουσι κι εγ'νι Άγιους».

Οι συνήθειες του λαού μας από τότε πο σε τόπο για τη γιορτή του Αγίου Τρύφωνα είναι πολλές και διάφορες. Στην Ήπειρο, την ημέρα της γιορτής κάνουν κουλούρες και τις κυλούν στ' αμπέλια και στα χωράφια τους, αλλά και στους κήπους τους και τραγουδούν προσκλώντας τον Άγιο:

Τρύφωνα πολύκαρπε, έλα δω στ' αμπέλι μου

και στο χωράφκι μου, να φάμε και να πιούμε.

Στον Δρυμό της Μακεδονίας, ενυφαντίζουν τα χωράφια τους με τον αγιασμό από τα θεοφάνεα, παραχώνουν και το «κλικούδ' τ' Καλλ' κάτ'ζαρου» που θυμάζεται τα Χριστούγεννα, τα Αη-Θασίλη και τα Φώτα, αλλά και το κόκκινο αυγό της Μεγάλης Πέμπτης που κρατούν φυλαγμένο στα εικονίσματα του σπιτιού. Τα κόβουν μικρά κομμάτια και τα βάζουν στ' αμπέλια και στα χωράφια για να καρπίσουν και να δώσουν όφθονη σοδειά.

Τη δεύτερη μέρα του Φεβρουαρίου έχουμε τη γιορτή της Υπαπαντής, που στη γλώσσα του λαού την ακούμε Παπαντή και Απεπαντή. Για τους γεωργούς μας είναι μεγάλη γιορτή και απέχουν από γεωργικές δουλειές. Για τον καιρό την ημέρα αυτή, λέγεται, ότι καιρό κάνει της Υπαπαντής θα κάνει 40 μέρες οργότερα. Αν άμους κάνει καλή ημέρα της Υπαπαντής, έχει πολύ χειμώνα πίσω.

Εδώ τελειώνει και ο κύκλος των μεγάλων γιορτών του χειμώνα, που αρχίζουν από τον Δεκέμβριο. Απ' αυτό παραομία: «Η Υπαπαντή μοζώνει τις γιορτές με τ' αυτί», ή «Η Υπαπαντή διώχνει τις γιορτές με το αυτί». Εό την ημέρα της Υπαπαντής δεν χιόνι (Συνέχεια στη σελίδα 35)

Τι είναι ένα μουσείο

Προσπάθεια για μια κοινωνιολογική προσέχχιση

Ορίζοντας το Μουσείο

Προσπαθώντας να ορίσει κανείς την έννοια «μουσείο», θα καταλήξει φυσιολογικά σ' έναν ορισμό που λίγο πολύ δίνουν όλοι οι σχετικοί λεξικογραφικοί κατάλογοι (εγκυκλοπαίδειες - λεξικά), και οι διάφορες αποφάσεις - πορίσματα σχετικών διεθνών οργανισμών και συνεδρίων

**Των Δημήτρη Κορπάκη,
αρχιτέκτονα - δρ. χωροτάκτη
Αλέξανδρου Οικονόμου,
αρχιτέκτονα - πολεοδόμου.**

(UNESCO, CONSEIL INTERNATIONAL DES MUSEES κλπ.) και που συνοπτικά περιλαμβάνει τις διαπιστώσεις ότι:

- 1) Το Μουσείο γίνεται κοινωνικά αποδεκτό σαν θεσμός - ίδρυμα (INSTITUTION) κοινής ωφέλειας.
- 2) Του αναγνωρίζεται ο ρόλος του διαφύλακτη των πολιτιστικών στοιχείων της ιστορικής μνήμης ενός συνόλου.
- 3) Έχει σαν σκοπό, εκτός από την διάσωση και συντήρηση της κληρονομιάς αυτής, την εκπαίδευση και πολιτιστική καλλιέργεια (CULTURE) του κοινού με διάφορα μέσα, πρωταρχικά δε με την έκθεση των αντικειμένων για χάρη αυτού του κοινού.
- 4) Η χρονική του κάλυψη αφορά βασικά το παρελθόν χωρίς να αποκλείεται η προβολή ενός πολύπλευρου παρόντος.

Ιδεολογικά, το Μουσείο, μαζί με το Σχολείο εγγράφεται στον μηχανισμό αναπαραγωγής της κυρίαρχης κάθε φορά ιδεολογίας του κράτους. Σαν τέτοιο το Μουσείο έχει υποστεί έντονη κριτική στο φιλοσοφικό επίπεδο, κριτική που φτάνει σε επίπεδο υποκειμενικού προβληματισμού.

Το θέμα της αναγκαιότητας γενικά του Μουσείου σαν θεσμού δεν πρόκειται να μας απασχολήσει τώρα γιατί, και σαν οίτημα ξεφεύγει από τα περιορισμένα πλαίσια του σημειώματος αυτού, αλλά και σαν αντικείμενο μελέτης είναι εξαρτημένο με λεπτές ιδεολογικές προσεγγίσεις που το κάνουν εξαιρετικά ευαίσθητο.

Οι πιο πρόσφατες απόψεις των ειδικών πάνω στο θέμα της τοποθέτησης της έννοιας «μουσείο» στο σημερινό (SÉMANTIQUE) επίπεδο της σημερινής κοινωνικής πραγματικότητας, ξεκινούν από την οπτική γωνία της σημειολογίας, για να καταλήξουν μέσα απ' αυτήν στην κοινωνιολογική αποτίμηση. Έτσι το Μουσείο είναι πρώτα απ' όλα ένα κοινωνικό φαινόμενο που λειτουργεί σαν σημείο (SIGNE) δια μέσου του οποίου ένα κοινωνικογεωγραφικό σύνολο υποδηλώνει την ύπαρξή του και την πολιτιστική του αντότητα. Η απλή ύπαρξη ενός Μουσείου συνταυτίζεται με ένα πιστοποιητικό εισόδου στον σύγχρονο «πολιτισμό» και μια βεβαίωση εξόδου από το στάδιο της «βωβρότητας». Πρόκειται για μια από τις

πιο έντονες πράξεις υποδήλωσης της ιστορικής ταυτότητας. Στο πρίσμα αυτής της οπτικής, το Μουσείο είναι πρωταρχικά ένας θεσμός πολιτικός.

Επίσης είναι ένας χώρος με προνομιακά χαρακτηριστικά:

Εκεί συγκεντρώνονται, συντηρούνται και παρουσιάζονται αντικείμενα μάρτυρες μίας πολιτιστικής παράδοσης γίνεται άρα το δοχείο ενός πλούτου και μίας γνώσης.

Σαν κοινωνικός χώρος το Μουσείο υπάρχει με δύο συνιστώσες: Την Συλλογή και το Κτίριο. Η αρχιτεκτονική έτσι οδηγείται στον τονισμό της ιδεολογικής έννοιας του Μουσείου, στην επιβεβαίωση δηλαδή του χώρου σαν τόπου προνομιακής εξάσκησης ενός ορισμένου φετιχισμού.

Μεταλλαγές του Μουσείου

Η καταγωγή του Μουσείου συνδέεται με την ύπαρξη και τη φύση της συλλογής η οποία στις πρώτες της μορφές είναι βαθειά θρησκευτική για να καταλήξει σ' ένα μίγμα θρησκευτικού ενστίκτου και καλλιτεχνικής ενσπείρωσης («Μουσείον» - ιερό των Μουσών, Θησαυρός των Αθηναίων στους Δελφούς κλπ.).

Ξαναβρίσκουμε το «Μουσείον» στην Αλεξάνδρεια του 3ου π.χ. αιώνα μεταλλαγμένο από τα μηνύματα των καιρών. Έχει προστεθεί ένα πανεπιστήμιο, μια θαυμάσια βιβλιοθήκη και ένα συγκρότημα βοτανικών και ζωολογικών κήπων. Έτσι από ναός το μουσείο γίνεται «κήπος των φιλοσόφων».

Τα πρώτα μουσεία που πλησιάζουν άμυδρά στην έννοια των σημερινών μουσειακών χώρων εμφανίζονται αρχικά στην Αναγέννηση σαν αίθουσες συλλεκτών - εραστών της τέχνης (CABINETS D' AMATEURS) το περιεχόμενο των οποίων στάθηκε τις περισσότερες φορές η βάση για τις σημερινές συλλογές των κυριότερων μουσείων. Μονάρχες, Πρίγκηπες και Πάπες διασκεύαζαν ειδικούς χώρους στα ανάκτορά τους για την επίδειξη αρχαίων κειμηλίων που εντυπωσιάζουν τον κάθε επισκέπτη. Μέχρι το τέλος του 18 αι. το μουσείο είναι λοιπόν ένας ιδιωτικός χώρος, με περιορισμένη είσοδο επισκεπτών, που συμβαίνει νόνα οι εκλεκτοί του ιδιοκτήτη ή του χρήματος.

Με τη Γαλλική Επανάσταση και τις τεράστιες ανακατατάξεις στην Ευρωπαϊκή κοινωνία (ανάπτυξη εθνικισμού) αλλάζουν και οι αντιλήψεις: την έννοια της συλλογής αρχίζει να αντικαθιστά η πλατύτερη έννοια της «Εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς». Η συλλογή πια προσφέρεται κυρίως σαν προβολή της εθνικής πολιτιστικής φυσιογνωμίας και γίνεται προσιτή στο κοινό. Έτσι το μουσείο τείνει να γίνει όργανο για την λαϊκή πολιτιστική καλλιέργεια. Στην πράξη όμως, εγγενείς δυνάμεις αδρόνειας του κοινωνικού πολιτιστικού πλαισίου, καθώς και η αμείλικτη πραγματικότητα των συνθηκών ζωής των εργαζομένων μαζών αμβάλλουν στην διατήρηση του μουσείου για πολύ ακόμα σαν όργανο στα χέρια των κυρίαρχων τάξεων. Μια

ολόκληρη σειρά κοινωνικών παραγόντων μπλοκάρουν τις διαδικασίες εξέλιξης του προς τον πραγματικό κοινωνικό του ρόλο.

Η κοινωνία του 20ού αι. απομακρύνθηκε σιγά-σιγά απ' τις προκαθορισμένες απ' τον προηγούμενο αιώνα μορφές των κελυφών που στεγάζουν τις δραστηριότητες της. Το Μουσείο, ακολουθώντας αυτές τις μεταλλαγές, πραγματοποιεί τομή στον χαρακτήρα: δημιουργείται το Μουσείο - FORUM που υποκαθιστά μια κάποια επαφή με την κοινότητα και αναλαμβάνει ένα ουσιαστικότερο ρόλο. Το κοινωνικό στοιχείο παίζει πρωτεύοντα ρόλο στην δημιουργία των COMMUNITY GALERIES στις ΗΠΑ και αλλού. Νέοι άνθρωποι έρχονται να δουλέψουν δίπλα στους επιστημονικούς συνεργάτες του μουσείου..

Ο πολιτιστικός χώρος δραστηριότητάς του επεκτείνεται: η ιστορία δίπλα στις τέχνες και τα κοινωνικά προβλήματα προσφέρουν άφθονο θεματικό υλικό για το Ένσημα του ενδιαφέροντος και την κινητοποίηση των μελών της κοινότητας. Έτσι το κοινό δεν μένει πια ο παθητικός δέκτης του πολιτιστικού μηνύματος.

Ωστόσο οι δυσκολίες και τα φράγματα στην ολοκλήρωση του μουσείου, που επιβάλλονται από τις οικονομικοπολιτικές διαδικασίες του 20ού αι. εντείνονται μετά το τέλος του Β' παγκόσμιου πολέμου με την τραυματική ανάπτυξη του τουρισμού. Το μουσείο θα προστεθεί στην αλυσίδα των ελκυστικών στοιχείων της χώρας και θα μεταβληθεί σ' ένα χώρο - θέαμα που θα πουληθεί όπως ο ήλιος, η θάλασσα και το τοπικό FOLKLORE. Θα αποκτήσει τον χαρακτήρα του πόλου έλξης του διεθνούς τουρισμού. Σαν αποτέλεσμα, μια ελκυστική αρχιτεκτονική θα δημιουργηθεί για να το στεγάσει. Η βτρίνα που στεγάζει το παραθόν θα ανοίγεται γυαλιστερή προς τον κόσμο. Το «στατικό» μουσείο του παρελθόντος αφήνει τη θέση του στο «δυναμικό» μουσείο.

Συνοψίζοντας σύντομα τα παραπάνω διαπιστώνουμε:

1) Οι μεταλλαγές του μουσειακού χώρου παρακολουθούν και αντικατοπτρίζουν τις τάσεις της εποχής που τον δημιουργούν. Αποτελούν έκφραση των κοινωνικο-πολιτικών επιλογών της.

2) Σήμερα το μουσείο δεν νοείται μόνο σαν το δοχείο μιας πλούσιας συλλογής ή μόνο σαν χώρο συντήρησης της πατρογονικής κληρονομιάς. Είναι ένα απλό σαν το κυριότερο χαρακτηριστικό της εποχής του: Χώρος με υψηλή κοινωνική θερμοκρασία (TEMPERATURE SOCIALE)) που θα πρέπει να βοηθά την κοινωνία να μάθει να καλλιεργηθεί και να εκφραστεί.

Το κοινό και η μουσειακή λειτουργία

Είναι κοινός τόπος να παραδεχτεί κανείς ότι το «μεγάλο κοινό» στέκεται μακριά από το Μουσείο. Εδώ δεν αναφερόμαστε στις οργανωμένες τουριστικές επιδρομές που ανάγκασαν το Μουσείο να μεταβληθεί σε χώρο-θέαμα που πουλιέται όπως ο ήλιος, η θάλασσα και το τοπικό FOLKLORE. Μιλάμε για το κοινό των μεγάλων αστικών κέντρων που σπάνια επισκέπτεται τα μουσεία του. Το φαινόμενο αυτό βέβαια δεν είναι άσχετο με τη γενικότερη πολιτιστική αποξένωση που επιβάλλει ο κεφαλαιοκρατικός τρόπος παραγωγής' αποξένωση που αρχίζει απ' το σχολείο και λειτουργεί σαν μεταδότης συνήθως σχολαστικών και πολλές φορές έντεχνα παραποιημένων γνώσεων που έχουν σαν σκοπό την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη αφομοίωση από τον μαθητή των «αξιών» που συμ-

φέρουν το σύστημα με απώτερο σκοπό την ευκολότερη αφομοίωση του ίδιου του μαθητή στον παραγωγικό μηχανισμό του, και ολοκληρώνεται και επιβάλλεται στη συνέχεια σαν αποτέλεσμα της ολοένα αυξανόμενης εντατικοποίησης της εργασίας, σε συνδυασμό με τον κατακλυσμό προϊόντων της υποκαυλούρας που σούδοτα εξαπολύει το κράτος και οι φορείς του (Τ.Β., ραδιοφωνία, περιοδικά κλπ.) προσπαθώντας να διατηρήσει το STATUS QUO που κέρδισε ήδη κατά την περίοδο της «εκπαιδευσης».

Με τον τρόπο αυτό η ανάγκη για πολιτιστική αφοκλήρωση του ανθρώπου αλλοτριώνεται εν τη γενέσει της και όλοι έχουν το κεφάλι τους ήσυχο.

Προφανώς δεν μπορούμε να εξαντλήσουμε εδώ το θέμα της πολιτιστικής αποξένωσης γιατί συνδέεται με τη μουσειακή λειτουργία, αλλά είναι πολύ γενικότερο και αγγίζει ταμείς που δεν μπορούμε ίσως να φανταστούμε. Έτσι θα περιοριστούμε να τονίσουμε ορισμένα σημεία που συνδέονται με την αντίληψη που έχει ο κόσμος για το μουσείο αυτό καθ' αυτό.

1) Το μουσείο γίνεται αντιληπτό σαν μια ενοχλητική πολιτιστική υποχρέωση (υποχρεωτική επίσκεψη με τη σχολεία σε γραμμές πιο πληκτική ώρα κάτι σαν την εκκλησία).

2) Το μουσείο είναι χώρος χωρίς «αμφισβήτηση». Περιέχει «αριστουργήματα» τοξωμένα προσεκτικά μέσα σε βτρίνες, με ετικέτες που δύσκολα διαβάζονται. Τα αντικείμενα αυτά φυλάγονται συνήθως από ηλικιωμένους συντηρητές, ανθρώπους περιεργούς που έχουν σκεφτεί μια ζωή σ' ένα «νεκρό παρελθόν».

3) Είναι ένας χώρος κουραστικός όπου περπατάς επί ώρες και όπου δύσκολα κάθεις. Μια σειρά απαγορεύσεων συμπληρώνει την άσχημη εντύπωση: απαγορεύεται ν' αγγίζεις, να καπνίζεις, να βήχεις, να φωτογραφίζεις, να μιλάς δυνατά κ.ά.

Έξω τώρα από την κοινή αντίληψη που αναφέρουμε είναι η ίδια η αντίληψη της οργάνωσης του μουσειακού χώρου που δημιουργεί προβλήματα. Η ανάγκη της «αμύλης» ροής του κοινού μέσα στις αρτηρίες του μουσείου μεταβάλλει πολλές φορές τον χώρο σε «κιέμενο» γι' «γρήγορη ανάγνωση». Το Μουσείο μονόδρομος γεννιέται από μια άστοχη θεώρηση για την «καλύτερη» προσέγγιση μιας ιστορικής ενότητας κατά περιόδους διαδοχικές χρονικά ή εννοιολογικά ή και τα δύο ταυτόχρονα.

Με τη θεώρηση αυτή πολλοί κίνδυνοι εμφανίζονται: πλέγματα ψυχικά αρχίζουν να δημιουργούνται στους επισκέπτες καθώς η έννοια του μονόδρομου υλοποιείται: χτυπητά σε μερικά Ολλανδικά μουσεία για παράδειγμα, με ταξεία άλλων. Βέλη δείχνουν τη φορά της επίσκεψης και οι φύλακες προσπαθούν να σ' εμποδίσουν να γυρίσεις πίσω. Το Μουσείο γίνεται ο αστυνόμευμένος δρόμος της Ιστορίας με υποχρεωτικές κατευθύνσεις, απαγορευμένες πορείες. Δεν είσαι εκεί για να ευχαριστηθείς, αλλά για να μάθεις τα πάντα, απ' τους Εθνικούς που κατέχουν τη Γνώση. Έτσι το Μουσείο γίνεται ένας «σχολικός θεσμός» στην υπηρεσία της εκάστοτε άρχουσας ιδεολογίας.

Όταν διαδοχικές αίθουσες γκρουπάρουν κάθε μια μια αντίστοιχη σχολή προσπαθούν να μας κάνουν να αποσούμε την τέχνη σαν μια απλή διαδοχή αυτόνομων κινήματων, κλεισμένων στον εαυτό τους. Όταν το μουσείο απομονώνει και προβάλλει ένα φημισμένο έργο, ενισχύει τη φήμη του και αξύνει τις εσωτερικές ιεραρχικές διαφορές στο καλλιτεχνικό πεδίο. Θύτον εύκολο να πολ-

πλασάσει κανείς τα παραδείγματα που δείχνουν πως η ίδια η οργάνωση του μουσείου συνδέεται με αντιλήψεις μη εκτεφρασμένες αλλά παραδοσιακές από συνήθειά στην ιστορία της Τέχνης, τις οποίες νομιμοποιεί και υποστηρίζει. Όπως έχουν σήμερα τα πράγματα είναι σχεδόν αδύνατο να φανταστεί κανείς μια μουσειακή ταξινόμηση που δεν θα συμβιβαζόταν με την κατεστημένη γνώση και γούστο.

Η τελική εικόνα για το Μουσείο εκφράζεται σαν κάτι συγκεχυμένο για τον πολύ κόσμο. Είναι ένας χώρος που απαστεί πολλά. Έτσι τον αποφεύγει κανείς. Η αποξένωση βέβαια αρχίζει από αλλού όπως είπαμε, αλλά καταλήγει εδώ: στην απόρριψη του χώρου σαν στερημένου ενδιαφέροντος. Δόχλητη είναι η εντύπωση ότι τα μουσεία γίνονται γι' αυτούς που «έξερουν» ήδη, για να μάθουν περισσότερο. Μέσα στα Μουσεία, όπως προκύπτει κι απ' τις άλλες μελέτες του PIERRE BOURDIEU, (P. BOURDIEU, A. DARBEL, L. AMOUR DE L' ART, PARIS, MINUIT, 1988) οι εργάτες αισθάνονται «εκπός τόπου», «ξοφνιασμένοι», κάποιος ανησυχεί: «Φοβάμαι μήπως πέσω σε κάποιον που ξέρει... Για να μελετήσει κανείς με προσοχή πρέπει να 'ναι του επαγγέλματος (SIC) να 'ναι ειδικός». Δεν φαντάζονται καν ότι μπορούν να αισθανθούν την ευχαρίστηση χωρίς την ειδική γνώση. Από την άλλη δε μεριά δεν βλέπουν πως μπορούν να μάθουν.

Τα στοιχεία αυτά συνηγορούν στην άποψη ότι το Μουσείο έχει απομακρυνθεί από το κοινό με την ευρύτερη έννοια του όρου. Μια κατάσταση αποστέωσης που έχει κυριαρχήσει στο Μουσειακό χώρο βοοθά τις προκαταλήψεις ν' ανθίσουν, δίπλα στις δυνάμεις που αλλοτριώνουν την πολιτιστική συνείδηση του Κόσμου.

Εκείνοι που μπορούν να αντισταθούν ακόμη στις δυνάμεις αυτές είναι εκείνοι που έχουν ψηλόπερη μόρφωση όρα οι πιο εύποροι. Έτσι παίρνοντας υπ' όψη και τους παράγοντες, που κατά τον P. BOURDIEU καθορίζουν το κοινό ή το μη κοινό του Μουσείου δηλαδή την κοινωνικοεπαγγελματική κατηγορία, την ηλικία, το εισόδημα, το επίπεδο μόρφωσης και το φύλο, φτάνουμε αβίαστα στη διαπίστωση ότι το Μουσείο παραμένει «προνόμιο» των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων και μόνο κατ' όνομα είναι ανοιχτό στον κόσμο, πράγμα που εξηγείται κοινωνικά απ' την οικονομική ανισότητα που δημιουργεί απροσπέλαστα «φράγματα» για την ολοκλήρωση του ανθρώπινου χαρακτήρα.

Μερικές λειτουργικές προτάσεις

Όπως είδαμε παραπάνω, το πρόβλημα της επαφής του κοινού με το Μουσείο και τις συλλογές είναι πολυσύνθετο. Η αρχιτεκτονική σαν θεωρία και σαν πρακτική, είναι βέβαια αδύνατο να επιλύσει ένα πρόβλημα που έχει χαρακτήρα κοινωνικό - οικονομικό. Ωστόσο, εκείνο που

μπορεί να πράττει ο μελετητής ενός σύγχρονου μουσείου είναι απ' τη μια μεριά ο εμπλουτισμός του κτηριολογικού προγράμματός του με χώρους έξω από την καθαρά μουσειακή λειτουργία, κι υπ' την άλλη «πρακτικές» για μια «κοινούρια» «ζωή» του μουσειακού χώρου. Πιο συγκεκριμένα θα μπορούσαν να πραταθούν:

1) Ελεύθερη είσοδος του κοινού (χωρίς εισιτήριο)

2) Ελευθερία στην επιλογή της σειράς επίσκεψης των διαφόρων χώρων μέσω ανεξάρτητης κίνησης και ελεύθερης διαμόρφωσης του κάθε χώρου, ώστε να μην δημιουργούνται αναγκαστικές πορείες του κοινού, αλλά να υπάρχει δυνατότητα αμφίδρομης κίνησης και διαλόγου με τον χώρο.

3) Χώροι για παιδιά, ATELIERS, βιβλιοθήκες, χώροι μουσικής, κουβέντας, εστίασης, περιπάτου.

4) Επαφή με την φύση και τον περιβάλλοντα χώρο, ώστε να υπάρχει το αίσθημα του προσανατολισμού στους επισκέπτες.

5) Χρήση οπτικοακουστικών μέσων στο χώρο της παρουσίασης των εκθεμάτων ή παράλληλα προς αυτά, ώστε να είναι δυνατή η ευρύτερη πληροφόρηση πάνω στο θέμα.

6) Καθοδηγούμενες επισκέψεις που να ευνοούν την δημιουργία συζήτησης και ανταλλαγής απόψεων σ' ένα κοινό που βομβαρδίζεται από μια παθητική υπερπληροφόρηση χωρίς ειρμό, από τα μαζικά μέσα ενημέρωσης και που έχει πια ξεχάσει πως να συζητά.

7) Εκδηλώσεις στα πλαίσια του μουσείου: συναυλίες, διαλέξεις, προβολές, τηλεοπτικές εκπομπές μέσω απ' τα μουσεία. Γενικό συνδυασμό πολιτιστικών και ψυχαγωγικών «παράλληλων» δραστηριοτήτων στο χώρο του Μουσείου.

8) Συνεχής αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος του κοινού μέσω περιοδικών εκδόσεων, με σχετικά γρήγορη ανασταλγή.

9) Προγραμματισμένες εκδόσεις, κατάλογοι, πλαίσιο και ελκυστικό ενημερωτικό και πληροφοριακό υλικό.

10) Τέλος σαν δοχείο κι έκφραση αυτής της προβληματικής το μουσείο σαν αρχιτεκτόνημα δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει κάποια όρια σημαντικής στην έκφρασή του. Η έντονη αρχιτεκτονική γλώσσα κινδυνεύει να βρεθεί σε ανταγωνιστική σχέση με την στεγασμένη συλλογή. Το κτίριο μεταβάλλεται σε έκθεμα και η προσοχή του κοινού διασπάται. Αυτό δεν σημαίνει ότι τα εκφραστικά μέσα του αρχιτέκτονα πρέπει να περιοριστούν ή να απληθούν από μια κοινότοπη πραγματικότητα. Αντίθετα, η πραγματικά λιτή και κατά συνέπεια ενδιαφέρουσα αρχιτεκτονική έκφραση είναι εκείνη που θα πραγματώσει την ισορροπία στο ενδιαφέρον του κοινού για το κέλυφος και το περιεχόμενό του.

Το πρώτο εκτροφείο χουννοφόρων ζώων στο Νομό Ημαθίας

Αρκοχώρι Ναούσης Αφών Νάτσιου

1. Το πρώτο ξεκίνημα

Το 1977 - 1978 είχα πάει στην Καστοριά, στο Βυροδεγείο του αδελφού μου Ανδρέα, στο οποίο εργάζεται εδώ και 15 χρόνια. Σ' αυτό κατέγραφε διάφορα δέρματα χουννοφόρων ζώων Ελληνικής και

διά για κάθε ζώο. Σ' αυτά τοποθετήθηκαν ταίριες και αιμόματες ποιότητες. Επίσης εφοδιαστήκαμε διάφορες μηχανές και συσκευές για το αίμα, κατάγνυξη των τροφών κ.λπ.

Ύστερα από την πείρα που α-

τερη παρίδα. Μαζί με τις Μπλάου φέραμε και την θάισα αλεπού που ονομάζεται Αρζενιέ.

Το χρώμα της αλεπούς Μπλάου είναι άσπρο και γκριζό. Η αρζενιέ είναι μεγαλύτερη και το τρίχωμά της είναι μαύρο. Η μπλάου σε σύγκριση με την αλεπού του δουνού είναι λίγο πιο κοντή και πιο φαρδιά. Η μπλάου είναι ζώο βελτιωμένο με ομπανθητικό χαρακτήρα και πολύ

Του Απόστολου Νάτσιου

ξενικής προέλευσης σε μεγάλες ποικιλίες. Ανάμεσα στα δέρματα αυτά υπήρχαν αρκετά από την αλεπού θάισας Μπλάου, όπως την ονομάζουν οι Ευρωπαίοι, καθώς επίσης και της θάισας Αρζανιέ.

Επειδή μας άρεσαν τα δέρματα, πήραμε απόφαση μαζί με τα δύο αδέρφια μου Ανδρέα και Μανώλη να φέρουμε τα ζώα αυτά. Για μας το θέμα αυτό της εκτροφής των ζώων παρουσίαζε αρκετές δυσκολίες, επειδή δεν γνωρίζαμε τίποτε γύρω από την λειτουργία μιάς μονάδας εκτροφής χουννοφόρων ζώων. Αργότερα γνωρίσαμε ένα Φιλανδό έμπορο και αφού συζητήσαμε, μας υποσχέθηκε πως θα μας βοηθούσε αυτός και έτσι ξεκινήσαμε. Μας είπε να πάρουμε έναν από τα ιδέλια στο εξωτερικό για να μάθουμε ορισμένα βασικά πράγματα για το ζευγάρι, την διατροφή, α εμβόλια κ.λπ.

Το 1979 πήγε ο αδελφός μου Ιανώλης σε μία φάρμα στο εξωτερικό και κάθισε περίπου ένα μήνα. Μετά από ένα χρόνο το 1980 φέραμε τις πρώτες 20 αλεπούδες θάισας Μπλάου.

Η μονάδα εκτροφής βρίσκεται στο 4ον χιλιόμετρο Ναούσης - Αρκοχωρίου. Οι εγκαταστάσεις έγιναν σύμφωνα με τους κανόνες λειτουργίας μιάς μονάδας. Χωριστά κλου

ποκλήσαμε γύρω από τις χουννοφόρες αλεπούδες αποφασίσαμε να ασχοληθούμε και με τα διζόν. Έτσι το 1985 για δοκιμή φέραμε και λίγα ζώα διζόν. Ως γνωστόν τα διζόν δίνουν δέρματα καλής ποιότητας.

2. Κλίμα - Ράτσες

Στην αρχή φέραμε λίγες αλεπούδες, επειδή θέλαμε να διαπιστώσουμε αν οι κλιματικές συνθήκες τα ενοηθούν. Τα ζώα είναι προσαρμοσμένα σε ψυχρό κλίμα όπως είναι η Φιλανδία και η Νορβηγία. Και αφού είδαμε ότι τα εννοούν ο χειμώνας και ότι το καλοκαίρι με την πολύ την ζέση δεν επηρεάστηκαν δυσμενώς, φέραμε και δεύ

παιχνιδιάρικο.

3. Διατροφή

Οι τροφές που δίνονται στην Αλεπού είναι πολύ πλούσιες σε θιταμίνες. Τη βασική τροφή την φέρνουμε από το εξωτερικό και κυρίως από την Ολλανδία. Την τροφή την αλλάζουμε δυο με τρεις φορές τον χρόνο όπως π.χ. την εποχή που πρέπει να κάνει καλό τρίχωμα ή και όταν πρέπει να μεγαλώσουν τα μικρά (νεογέννητα). Επειδή η τροφή έρχεται από το εξωτερικό έχει μεγάλο κόστος γι' αυτό είμαστε αναγκασμένοι να βάζουμε και άλλα ουσιαστικά για να μειώσουμε

το κοστολόγιο.

4. Ζευγάρισμα - Τοκετός

Το ζευγάρισμα αρχίζει από τις 20 Φεβρουαρίου και κρατάει μέχρι τέλος Απριλίου. Η διάρκεια της εγκυμοσύνης κρατάει 50 - 60 μέρες. Γεννάει περίπου 5 - 10 αβγά. Τα μικρά κάνουν 20 περίπου μέρες για να ανοίξουν τα μάτια τους. Όπως ο' όλες τις εκτροφές έτσι και με τις αλεπούδες έχουμε πολλές απώλειες, στο μεγαλύτερο των μικρών. Πολλές φορές οι μητέρες από την αγάπη τους προς τα μικρά προκαλούν και οι ίδιες ζημιές.

5. Σφάξιμο ζώων -

Αφαίρεση δέρματος

Από την ώρα που θα γεννηθούν πρέπει να περάσουν 8 μέρες για να πάρουμε το δέρμα τους. Αν όμως τ' αφήσουμε για δεύτερη χρονιά το δέρμα τους είναι μεγαλύτερο και έχει καλύτερη τιμή, έχει όμως μεγαλύτερο κοστολόγιο.

Για να θγάλουμε καλό δέρμα πρέπει να κάνει πολύ κρύο. Τότε οι αλεπούδες γίνονται καλονικά. Ο χειμώνας και το κρύο τα ευνοεί. Απρίλιος το καλοκαίρι και η ζέση

γενικά τα ζορίζει γι' αυτό δίνουν το τριχωμά τους.

Το δέρμα συνήθως το παίρνουμε από τις 20 Δεκεμβρίου μέχρι τέλος Φεβρουαρίου. Από κει και πέρα

ρα το τριχωμά τους αρχίζει να πέφτει.

Η σφαγή γίνεται με ειδικό ηλεκτρικό μηχάνημα που τα σκοτώνει ακαριαίως, δίνοντας το δέρμα να κοπεί. Αφού το γδάρουμε, καθαρίζουμε με το λίκπος από το δέρμα με ειδικό μηχάνημα. Μετά τα βάζουμε σ' ένα ξηραντήριο μαζί με προνίδια

και αφού ξεραθούν τα πηγαίνουμε στο τυροοδευείο όπου κατεργάζονται και γίνονται έτοιμα για να πάνε στο εμπόριο και γίνουν ζακέτες και παλιά, με προσοχή να μην ρεθούν από τις κυρίες. Ακόμα ολόκληρο το δέρμα μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως γιακάς.

6. Συνεταιρισμός -

Εμπόριο - Προοπτικές

Στην Ελλάδα τα γουνοφόρα ζώα είναι σε πολλούς άγνωστα. Επίσης και οι μονάδες εκτροφής είναι πολύ λίγες, γι' αυτό και δεν καλύπτουν ούτε το 30% των αναγκών. Σήμερα κάνουμε εισαγωγές από το εξωτερικό με αποτέλεσμα να ξοδεύουμε πολύ συνάλλαγμα.

Σήμερα όλοι οι εκτροφείς, γουνοφόρων ζώων κάναμε συνεταιρισμό. Ελπίζουμε ότι με την βοήθεια των Κράτους θα γίνει εργοστάσιο

στην Καστοριά για να παράγει ζωοτροφές για τα γουνοφόρα ζώα. Σήμερα εκπαιδεύονται και κτηνίατροι για να μας βοηθήσουν να αντιμετωπίσουμε τις διάφορες ασθένειες των ζώων... Εφόσον εξασφαλισθούν οι παραπάνω προϋποθέσεις η εκτροφή των γουνοφόρων ζώων παρουσιάζει ειδικό ενδιαφέρον.

Ποιότητα ζωής και περιβάλλον

Ο άνθρωπος ανατράφηκε και γνώρισε τον πολιτισμό μέσα στην αγκαλιά της φύσης. Από μια κατάπιση σχεδόν ζωώδη, όπου από το κάθε φυσικό φαινόμενο κινδύνιαν γι' αυτόν κι ένας θεός, έφτασε στο ανώτερο σημείο, να γίνει δηλαδή, με τη βοήθεια της τεχνολογίας, κυρίαρχος πάνω στη φύση. Ανέβασε έτσι το βιοτικό του επίπεδο, εκμεταλλευόμενος κάθε πόρο που του παρείχε η γη. Η αλόγιστη όμως και ουστηματική εκμετάλλευσή επέδρασε (βλαπτικά στο φυσικό περιβάλλον, αλλά και στον ίδιο τον άνθρωπο.

Ο άνθρωπος σήμερα, περισσότερο από κάθε άλλη εποχή, αισθάνεται πόσο αλλοτριωμένος είναι από τη φύση. Είναι πια δεσμευτής του κλειστού χώρου και νοσταλγεί το άμορφο φυσικό τοπίο, που έχει πια αντικατασταθεί από τοιμενιένια ανένκαρστα οικοδομήματα. Η αιτία γι' αυτήν την κατάσταση θρύσκειται στη βάση της κοινωνικής δομής, όπου επικρατεί η τάση του αλόγιστου κι ανεξέλεγκτου ιδιωτικού πλουτισμού, που έχει ως μοναδικό στόχο του την πραγμάτωση του υλικού κέρδους.

Το φυσικό περιβάλλον λοιπόν, καθημερινά μεταμορφώνεται από βιομηχανίες που εκμεταλλεύονται εξαντλητικά τους φυσικούς πόρους και χρησιμοποιούν ποτάμια και θάλασσες για να αποβάλλουν με το φτηνότερο και ευκολότερο τρόπο τα απόβλητά τους. Ακόμη από επιχειρήσεις που οικοδομούν τεράστια ξενοδοχειακά συγκροτήματα κι από κάθε ιδιώτη που θέλει να αποκομίσει το μέγιστο κέρδος από το χώρο που τον ανήκει ως ιδιοκτησία. Μια πολύ σημαντική πηγή μόλυνσης αποτελούν οι εγκαταστάσεις των σπιτιών για θέρμανση καθώς και τα χιλιάδες αυτοκίνητα, πλοία, αεροπλάνα, τα οποία κατα-

ναλώνουν καθημερινά χιλιάδες τόνους οξυγόνου και αναρροούν στην ατμόσφαιρα διπλάσιες ποσότητες διοξειδίου του άνθρακα. Ενώ μια σύγχρονη θα λέγαμε, μορφή περιβαλλοντολογικής καταστροφής απο-

Του Σωτήρη Τζίμου

τελούν τα χημικά προϊόντα, τα ραδιενεργά καύσιμα και οι επικίνδυνες ουσίες που διαφεύγουν από διαρροή, πιθανή βλάβη, ή σεισμό στα εργοστάσια καταδικάζοντας έτσι θανάσιμα κάθε ζωντανό οργανισμό της μολυσμένης περιοχής. Η τραγική αυτή εικόνα που απεικονίζει το υποθαμμιζόμενο φυσικό περιβάλλον του εικοστού αιώνα διπλά σ' ένα τεχνολογικά και επιστημονικά υπεραναπτυγμένο πολιτισμό, φέρει την ευθύνη για πολλά σύγχρονα γνωστά ακραία συμπτώματα, αντιδράσεις και ασθένειες.

Σήμερα, δε μπορούμε πια να μιλάμε για ποιότητα ζωής στα μεγάλα αστικά κέντρα όταν η πλειοψηφία των κατοίκων υποφέρει από ψυχροσωματικές παθήσεις. Είναι παθήσεις οι οποίες προέρχονται από χιλιάδες ρυπαντικές ουσίες και μικρόβια τα οποία βρίσκονται στο νερό που πίνουμε, στις τροφές που τρώμε και στον αέρα που αναπνέουμε. Τέτοιες οργανικές παθήσεις είναι για παράδειγμα ο καρκίνος, το έλκος, δερματικές παθήσεις και η υπέρταση. Αυτές, φυσικά, είναι δυνατό να διαγνωστούν και να θεραπευτούν ανάλογα, θα 'λεγε κάποιος, ποιος όμως μιλάει για τις ψυχικές αλλοιώσεις για τις οποίες δύσκολα επιδρασιώνεται ότι τα αλτρου που τις προκαλούν βρίσκονται στη μόλυνση του περιβάλλοντος και τους πολυάριθμους καθημερινούς εκφυλιστικούς θορύβους.

Δε μπορούμε να αμφισβητήσου-

με ότι πολλές από τις δολοφονίες, αυτοκτονίες, φοβίες και τα άγχη είναι οργανικές αντιδράσεις ενάντια στη ζούγκλα των θορύβων, των διαρκέσιων οσμών, της έλλειψης πράσινου που μας πιβίζει ασφυκτικά. Η επιθετικότητα, οι κυκλοθυμικές τάσεις, η υπερένταση, οι ζήλιες, οι ποινολύπιοι, οι κυροδοσίες, η δυσκολία συγκέντρωσης, και παθήσεις οι οποίες ενισχύονται στην οργή, ομιβάλλοντας έτσι στην δημιουργία ψυχονευρωτικών απόρων.

Κάποιοι μολυσμένων περιοχών παρουσιάζουν μειωμένα αισθηματικά ενζώια, χαράς και ικανοποίησης, ενώ λείπει η κοινωνική δραστηριότητα, το πνεύμα ομάδας και συνεργασίας. Οι περιοχές αυτές τελικά να μεταβληθούν σε γκέτο, όπου κυριαρχείται η εσωτρεφεία, ο εγωκεντρισμός, η αδυναμία επικοινωνίας. Οι κάτοικοι αυτών των περιοχών έχει παρατηρηθεί ότι δεν επιδιώκουν να μπειν σε παρέα και να δημιουργήσουν κοινωνικές ομάδες, αλλά βλέπουν τους σαναθρώπους τους ψυχρά ως μέσα εμετάλλειψης.

Ο τρόπος δόμησης στα μεγάλα αστικά κέντρα αλλά και σε μικρότερες πόλεις φέρει σημαντική ευθύνη για την τραγική κοινωνική κατάσταση. Η λύση της κατακόρυφης αύξησης οικοδομών για εξοικονόμηση χώρου κι ο αναρχικός τρόπος δόμησης κατέληξαν στα τραγικά κυριακά συγκροτήματα με αποτέλεσμα να περιοριστεί υπερβολικά το πρόσωπο και να αποκορυφθούν έτσι οι λιγοστοί πνεύματες παραγωγής υφηνότων. Αλλά και η στενότητα χώρου που υπαίχει στις πολυκατοικίες, καθώς και η έλλειψη ανοικτού ορίζοντα δημιουργούν αισθηματικά κατ'άλληψή αντικοινωνική συμπεριφορά, επιθετικότητα και συχνά οδηγούν σε αυτοκτονίες. Τα παιδιά που είναι

αποδιδόμενα στα διαμερίσματα υποχρεώνονται στην αναπαράσταση των φυσιολογικών τους δραστηριοτήτων, όπως σκάφημο των τοίχων, βάψιμο, ψάρεμα από το μπαλκόνι. Οι καταναγκασμοί αυτοί περιορίζουν την παιδική φαντασία, ενώ αισθητικά ουσιώδεις στην εμφάνιση αισθησιών.

Τα παραπάνω έρχεται να επιβεβαιώσει η έρευνα της βίας, της επιθετικότητας, και γενικά της αντικοινωνικής συμπεριφοράς, που παρατηρείται στις μέρες μας σε μερικά αστικά κέντρα. Εκεί υπάρχει ολοκληρωτική αλλοτρίωση του ανθρώπου από τη γήση και οι άνθρωποι ζουν και εξελίσσονται σε ένα ηθικό και απώθητικό περιβάλλον, με καθόλου αργή αρχιτεκτονική, απιστοξία πρόσπου και καθαρού αέρα, ενώ παράλληλα επιθεβαιώνεται συνέχεια η ανασφάλεια και απειαιότητα για την ποιότητα των τροφών, τον νερό, τον τρόπο κατοίκησης, τον αέρα και γενικά των παραγόντων που συμβάλλουν σε ένα ποιοτικά ανώτερο βιοτικό επίπεδο.

Η ίδια η γήση δίδαξε στον άνθρωπο την οργάνωσή του σε κοινωνικές ομάδες για την καλύτερη προστασία και πρόσδο του. Σ' ένα αντίπαλο όμως φυσικό περιβάλλον πώς είναι δυνατό να μιλάμε για φυσικά χωρίσματα όπως ηθική, κοινωνικοποίηση, εξανθρωπισμό, προβληματισμό έμπνευσης; Σήμερα ο ζωγράφος που θα καθίσει να ζωγραφίσει ένα όμορφο τοπίο, αν φυσικά θρει πρώτα, ή ο πεζογράφος που θα επιχειρήσει να περιγράψει την πλαγιά ενός βουνού θα βρίσκεται έξω από το νόημα του καιρού. Ο σύγχρονος άνθρωπος έχει πάρει να εκφράζεται από συναισθήματα, πάθη και νοσταλγίες, γιατί έχει πάρει να ζει την πηγαία μορφή ζωής κι έκφρασης που του πρόσφερε η φύση. Τον ενδιαφέρει η λογική των πραγματικοτήτων κι όχι οι εικασίες οραματι-

στών και οι εννοιολογικές κατασκευές.

Η ικανότητα του ανθρώπου να προσαρμόζεται σε αντίξοες συνθήκες και τελικά να τις αποδέχεται, όπως συμβαίνει σήμερα με τη ρύπανση του περιβάλλοντος, αποτελεί σύμφωνα με τον οικολόγο R. DUBOS την πραγματική τραγωδία. Γιατί, χειροτερεύοντας τις συνθήκες επιβίωσής του, δεν έχει ξακαθαρίσει ότι ένα παιδί που θα γεννηθεί σ' αυτό το περιβάλλον έχει ελάχιστες δυνατότητες να αναπτύξει το σωματικό και ηθικό του δυναμικό.

Ο άνθρωπος σήμερα, έχει προχωρήσει σε μια σύγκρουση με το περιβάλλον του. Για πρώτη φορά παρατηρείται στη γήση σύγκρουση από το ίδιο είδος και την επιδρασή του. Ως ένα σημείο η συμπεριφορά του ανθρώπου δικαιολογείται. Σκοπός του κάθε είδους είναι η επιβίωση άσχετα με το τί θα συμβεί στους άλλους οργανισμούς. Αυτό είναι μια «φυσική» λογική συμπεριφορά που αναγκάστηκε ο άνθρωπος να ακολουθήσει. Ο παρολογισμός αρχίζει από τη στιγμή που οι ενόργανες δεν αποδέχονται στην επιβίωση, δεν ικανοποιούν ανάγκες αλλά αποδέχονται σ' έναν τεχνητό τρόπο ζωής, όπως ακριβώς παρατηρούμε να συμβαίνει στις μέρες μας. Και το χειρότερο απ' όλα, όταν δεν προέχονται από το σύνολο των ατόμων, αλλά από μια μειοψηφία, γιατί κανείς δε μπορεί να ισχυριστεί ότι όλη η ανθρωπότητα είναι υπεύνητη για την κατάσταση που υπάρχει. Οι βιομηχανικές χώρες φέρνουν το κύριο μέρος της ευθύνης για τη υποβάθμιση του περιβάλλοντος που φέρνει σαν αποτέλεσμα την χαμηλή ποιοτικά ζωή. Φυσικά, δεν παίρνουμε θέση ενάντια στη τεχνολογική ανάπτυξη, αλλά πρέπει κάποια στιγμή να σταματήσει αυτή η ραγδαία εξέλιξη, να μπει μέσα σε σωστά

πλαίσια, για να μπορεί και η γή να αναπληρώνει πολλούς από τους πόρους της που εξαντλούνται. Η δημιουργία βιομηχανικών ζωνών και αεροδρομίων μακριά από τις πόλεις, η σωστή ρυμοτομία μέσα σ' αυτές, η δεινροφύτευση και η κατασκευή καλαίσθητων μονοκατοικιών με πρόσφυση στον ήλιο μ' όσο το δυνατό απομακρυσμένες από θορύβους μπορούν να βοηθήσουν ως ξεκίνημα για μια ποιοτικά ανώτερη ζωή. Το ίδιο το κράτος πρέπει να περιορίσει το ατομικό συμφέρον εις βάρος της γήσης, να ελέγξει τις ιδιωτικές επιχειρήσεις - βιομηχανίες, τοριστικά συγκροτήματα - χωρίς να τις ενισχύει προγραμματικά και να τις κατοχυρώνει νομικά, πιστεύοντας έτσι πως προσφέρει την οικονομία τον τόπον, γιατί η ανξάνωση υποβάθμιση της ζωής μπορεί τελικά να είναι και χειρότερη, από μια πυρηνική καταστροφή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Μ. Ντισσάουλου «ΟΙΚΟΨΥΧΟΛΟΓΙΑ»

Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου «ΟΣΤΗΓΡΟΝΟΣ Άνθρωπος»

Θ. Τσουνάκου «Οικολογία»

Μ. Ανδρόνικου (Η προστασία του περιβάλλοντος).

Ισαάκ Νεύτων

«Για ποσό σκοπό άρχειν τόσοι μεγάλοι άνδρες αφιέρωσαν τη ζωή τους, και εξέθεσαν τον εαυτό τους στον κίνδυνο και υπέφεραν; Μήπως μόνο προς χάριν του θαυμασμού που έννοιωθαν ανακαλύπτοντας τους μεγάλους αριθμούς και τους νόμους των διαφόρων πρσινμάτων, χωρίς καν να σκέπτονται την βαθύτερη ουσία των νόμων που τα διέπουν;».

LOMONOSOV

1. Εισαγωγή

Όπως η πτώση της Ρώμης, σήμαινε την πτώση του Αρχαίου Κόσμου, την πτώση δηλαδή και την βαθμιαία διάλυση του δουλοκρατικού οιστήματος παραγωγής και την αντικατάστασή του με το φεουδαρχικό που κράτησε πάνω από χίλια χρόνια, έτσι και η πτώση της Κωνσταντινουπόλεως σήμαινε την πτώση της φεουδαρχίας στην Ευρώπη και την απαρχή μιας νέας εποχής και ενός νέου τρόπου παραγωγής, που ήμπερε στο προσκήνιο της ιστορίας νέες τάξεις και νέα κοινωνικά οιστήματα.

Η νεαρή αστική τάξη μετά από μακρόχροτους αγώνες, συνέτριψε την γηραιά δικτατορία των φεουδαρχών, πιάζοντας το όκαπιο, κλειστό οιστήριο της φεουδαρχικής παραγωγής και δημιουργώντας νέες πολιτικές, κοινωνικές και παραγωγικές σχέσεις, έφερε μια νέα εποχή στην ιστορία της Ανθρωπότητας. Με ιδεολογική σημαία την ελευθερία (στο άτομο, αλλά και στο εμπόριο), την ισότητα και τη δικαιοσύνη, αναπτύσσονται γρήγορα η βιομηχανία, η αγροτική οικονομία, η ναυσιπλοΐα και κατά συνέπεια οι επιστήμες, οι τέχνες και τα γράμματα. Ήδη από τον 13ο αιώνα δημιουργούνται τα πρώτα Πανεπιστήμια στην Ευρώπη. Έτσι το 1200 ιδρύεται το Πανεπιστήμιο των Παρισίων το αρχαιότερο της Ευρώπης, το 1220 το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης και του Μονπελιέ, το 1224 της Νεάπολης και το 1231 τον Καμπριζ. Στα μέσα του δεκάτου τριάτου αιώνα ιδρύθηκαν το Πανεπιστήμιο της Πράγας (1348) όπου 500 περίπου χρόνια αργότερα θα δίδασκε ο Α. Αϊσάιν και το 1364 το Πανεπιστή-

μιο της Κρακοβίας:

Κύριο έργο των Πανεπιστημίων ήταν η μελέτη της Θεολογίας και της φιλοσοφίας. Ωστόσο με την πάροδο του χρόνου οι νέες ανακαλύψεις φέρνουν πλούσιο υλικό το οποίο πρέπει να μελετηθεί και να ταξινομηθεί. Έτσι αρχικά γρήγορα η διδασκαλία και η έρευνα στα Πανεπιστήμια στράφηκε προς την μελέτη των φυσικών και μαθηματικών επιστημών, της φυσιολογίας της βοτανολογίας και αργότερα

Του Γιάννη Μυλωνά Φυσικού - Μαθηματικού Ερευνητή Φιλοσοφίας

της βιολογίας της ιστορικής και των άλλων επιστημών γενικότερα. Ήδη στα Αραβικά (Παρ)μία της Ισπανίας (1) διδάσκονται τα μαθηματικά των Πυθαγορείων φιλόσοφων, τον Ευκλείδη, τον τον Πτολεμαίο, τον Απολλώνιο, τον Αρχιμήδη, τον Ερατοσθένη και των άλλων Ελλήνων μαθηματικών της αρχαιότητας. (Ο Ερατοσθένης, με γάλλος μαθηματικός της Αλεξανδρινής περιόδου ήταν διευθυντής της περιφημής βιβλιοθήκης της Αλεξανδρείας. Κατέληξε τον κόπο όταν με ένα κοινάρι και με την βοήθεια ενός δούλου μέτρησε με ακρίβεια την περιφέρεια της γής. Έτσι σε άλλο πεδίο μου δοθεί η ευκαιρία να γράψω για τον μεγάλου αιών άνδρα και την ιστορία του).

Οι άνθρωποι των γραμμάτων και των επιστημών ανακαλύπτουν την Ελληνική αρχαιότητα και δημιουργείται ένα κενό που πρέπει να γεμίσει για την μελέτη, έρευνα και ανακά-

λυση του Αρχαίου Κόσμου. Πρώτα ληλα η ανακάλυψη του χαρτί της μαγνητικής πυξίδας, του ρολογιού των φακών και αέρας της υπογραφίας δημιουργεί νέα οιστήματα επιστήμες.

Το 1642 είναι μια μεγάλη χρονιά για την Ευρώπη. Τη χρονιά αυτή πεθαίνει ο Γαλιλαίος, αλλά η ίδια χρονιά γεννιέται ο Ισαάκ Νεύτων, η μεγαλύτερη ιδιογένεια των φυσικών επιστημών που γεννήθηκε ποτέ η ανθρωπότητα: Ο Νεύτων άσκησε τεράστια επίδραση στο σύνολο των επιστημών αλλά και στη φιλοσοφία. Για να εκτιμηθεί το έργο του πρέπει πρώτα να κατανοηθούν οι νόμοι της κλασικής μηχανικής που ουσιαστικά αποτελούν την δημιουργία των φυσικών επιστημών, όπως τις γνωρίζουμε σήμερα, αλλά και οι απερίγραπτες ανακαλύψεις στα μαθηματικά, στην οπτική κλπ.

2. Η Ζωή και το έργο του

Ο Νεύτων γεννήθηκε στο χωριό WOOLSTHORPE στην Αγγλία από γονείς αγρότες. Ο πατέρας του πέθανε πρωτού ακόμα γεννηθεί. Έτσι τον μεγάλωσε ο θείος του. Πολύ λίγα είναι γνωστά για τα πρώτα χρόνια των σπουδών του στο Πανεπιστήμιο του Καμπριζ και γιατί ναι ή όχι δεν διακρίθηκε ιδιαίτερα. Το 1665 έπεσε επιδημία πανώλης και το Πανεπιστήμιο έκλεισε. Ο Νεύτων γύρισε στο χωριό του όπου έμεινε μέχρι το 1667. Σε αυτά τα δυο χρόνια, σε ηλικία 23 ετών, 25 χρόνων η δημιουργική δύναμη που Νεύτων άφαισε με ενεργηφάσιο, ξεπέρασε κάθε όριο. Σ' απόλυτη απομόνωση και σχεδόν περυσινά αυτοσυγκέντρωση ανακάλυψε τους νόμους που ρέουν στην όνομά του. Παρουσιάθηκε έγινε τεράστια ικανότητα που είχε συγκεντρώνεται με απίστευτη ευκολία, σε ένα πρόβλημα για μέρες εβδομάδες, ακόμα και μήνες. Όσοι ασχολούνται με την μελέτη των μαθηματικών και της φυσικής γνωρίζουν πόσο δύσκολο είναι να συγκεντρωθεί κάποιος έστω και για λίγα λεπτά στο υπό μελέτη πρόβλημα. Έτσι όταν προς το τέλος της ζωής του ρωτήθηκε πως ανακάλυψε τους νόμους του αήντησης; απάντησε τις μέρες αφιερώμουν στα μαθηματικά και τη φιλοσοφία (=

πιστήμη της φύσης) περισσότερο απ' κάθε άλλο πρόγραμμα, ακόμα και απ' τη ζωή μου». Σε αυτά λοιπόν τα δυο χρόνια έκαμε τόσες ανακαλύψεις και δημιουργήθηκε τέτοιες θεωρίες και νέες ιδέες που ονόμαζαν αεθέριους στην ιστορία της ανθρώπινης σκέψης. Η ανακάλυψη του διαφορικού και ολοκληρωτικού λογισμού, που αποτέλεσε τη βάση άλλης της μαθηματικής ανάλυσης, η έννοια της παγκόσμιας βαρύτητας που εξήγησε τον μηχανισμό του ηλιακού συστήματος, η ανακάλυψη του γήινου του ηλιακού φωτός και η εξήγηση των χρωμάτων του ουρανού τόνε και της φύσης του φωτός γενικότερα, η ανακάλυψη του περιήγησης διανοητική, που φέρει το όνομά του, για ασημένιος και κλασματικούς εκθέτες κλπ.

Ο Νεύτων ήταν εσωστρεφής και κλεισμένος στον εαυτό του γιατί απόφραξε να δημοσιεύσει τις ανακαλύψεις που. Μόνο μετά από την επιμονή των φίλων του δημοσίευσε τις θεωρίες του. Οσοίτοι οι μαθηματικές του ικανότητες ήταν τόσο γνώσεις ώστε ο καθηγητής του BARROW παραιτήθηκε από την έδρα των μαθηματικών στο CAMBRIDGE το 1669 την οποία πήρε ο Νεύτων. (Πράγμα ανήκουστο στα ακαδημαϊκά χρονικά).

Στο CAMBRIDGE ασχολήθηκε με την μελέτη της οπτικής και την καταισθετή τηλεσκοπίων. Μετά από πολλά πειράματα κατόρθωσε να κατασκευάσει το πρώτο αντανακλαστικό τηλεσκόπιο, τον πρόγονο των σημερινών τηλεσκοπίων με τα οποία οι αστρονόμοι μελετούν το σύμπαν. Η μελέτη του φάσματος του φωτός είχε σαν συνέπεια να διατυπώσει μια νέα θεωρία, ότι το φως αποτελείται από μικρότατα σωματίδια, σε αντίθεση με τον μεγάλου φυσικού Χάιγκενς που δεχόταν ότι το φως αποτελείται από κύματα.

Τελικά δημοσίευσε μικρές από τις εργασίες του αλλά αντιμετώπιση είχαν τόσο σκληρά από τους επιτιμητικούς της εποχής του και έλαβε τόσο δριμυτές κριτικές ώστε αποσύρθηκε και κλείστηκε περισσότερο στον εαυτό του, μελετώντας μόνο για την προσωπική του ικανοποίηση. Έτσι οι χρόνια αργότερα έγραψε στον LEIBNITZ (2) «Οι ανθρωποι τα φαινόμενα του φυσικού

τός και των χρωμάτων θεωρώ ότι έχω ανακαλύψει μια θεωρία που δίνει την καλύτερη εξήγηση σε αυτά τα φαινόμενα αλλά αγωνίζομαι να δημοσιεύσω διδλία από το φόβο των διασχυρμού μου από αντίδους».

Το 1678 απογοητευμένος έπαυσε να ασχολείται με την μελέτη της φυσικής και των μαθηματικών. Αλλά ακόμα δεν είχε δημοσιεύσει τίποτα από τους νόμους της δυναμικής και της παγκόσμιας βαρύτητας. Τελικά μετά από την επιμονή των φίλων που ROBERT HOOKE και EDMUND HAYYEL αποφάσισε να ασχοληθεί με την φυσική και έτσι άρχισε να γράφει τη μεγαλύτερη εργασία του, τα PRINCIPIA (Αρχές). Ο τίτλος του έργου ήταν «Μαθηματικές αρχές φυσικής φιλοσοφίας». Οι «Αρχές» γράφτηκαν σε 18 μήνες ολοκληρωτικής απομόνωσης και όταν δημοσιεύθηκαν το 1687 ανέσως αναγνώριστηκε ότι ήταν ένα από τα μεγαλύτερα καθοριστικά του ανθρώπινου πνεύματος. Στο βιβλίο αυτό εξηγούσε τις βασικές αρχές της θεωρητικής μηχανικής και της δυναμικής των ρευστών, έδωσε την πρώτη τη μαθηματική θεωρία για την κίνηση των κυμάτων. Εξήγαγε τους νόμους του Κεπλερ από τον νόμο της παγκόσμιας έλξης και εξήγησε τις τροχιές των κομητών. Υπολόγισε τις μάζες της γης, του ήλιου και των πλανητών με δορυφόρους. Εξήγησε τα φαινόμενα της αιτώσης και πλημμυρίδας και πλήθος άλλων φυσικών φαινομένων. Τα PRINCIPIA είναι ένα δύσκολο βιβλίο να διαβαστεί, ακόμα και σήμερα διότι είναι γραμμένο στη γλώσσα της γεωμετρίας. Αρκετά αργότερα ο EULER έγραψε τους νόμους του Νεύτωνα σε αλγεβρική μορφή.

Το 1704 δημοσίευσε το περίφημο βιβλίο του «Οπτική». Η οπτική του είχε τεραστία σημασία για την παραπέρα ανάπτυξη της φυσικής και για την ολοκλήρωση των γνώσεών μας, για την φύση του φωτός.

3. Η κλασσική μηχανική & μηχανιστική αντίληψη για τον κόσμο

Κύριο έργο του Νεύτωνα ήταν

η προσοπάειά του να ανακαλύψει και να εξηγήσει τους νόμους που διέπουν την κίνηση, την αλλαγή στη φύση, δηλαδή από την απλή μετατόπιση μέχρι την συγκρότηση δομών και συστημάτων σαν το ηλιακό σύστημα, αλλά ακόμα και τον ίδιο τον σύμπαντος. Προς αυτό διατύπωσε τους τρεις νόμους της κλασσικής μηχανικής, δηλ. τον νόμο της αδράνειας, τον νόμο που δίδει την επιτάχυνση ενός σώματος ή ακριβέστερα την μεταβολή της ορμής όταν ενεργούν δυνάμεις επ' αυτού και τον νόμο της δράσης και της αντίδρασης. Οι νόμοι αυτοί είχαν τεράστια επιτυχία διότι εξήγησαν χιλιάδες φυσικά φαινόμενα, από την κίνηση π.χ. ενός αυτοκινήτου και την πύση ενός σώματος μέχρι τις τροχιές των πλανητών. Έτσι οι νόμοι αυτοί έγιναν ο θεμέλιος λίθος όπου στηρίχτηκαν όλες οι νεώτερες επιστήμες.

Το τεραστίο κύρος της κλασσικής μηχανικής επιβεβαιώσε όλες τις άλλες επιστήμες της εποχής του, οι οποίες δεν είχαν γράψει στο βαθμό τελειότητας της κλασσικής μηχανικής. Έτσι μεταφέρθηκαν κατά πρώτο μηχανιστικό οι αρχές τις κλασσικής φυσικής στη φυσιογνωσία, βοτανολογία κλπ. Οι εξεζητητές π.χ. θεωρούσαν ότι η σκέψη είναι υποτέλεσμα έκκρισης μιας ουσίας, (όπως το σπύδι εκκρίνει τη χολή), και η κίνηση αυτής της ουσίας δημιουργεί τη σκέψη, πράγμα που σήμερα θεωρείται απαράδεκτο.

Οι θεμελιωτές της κλασσικής μηχανικής προσεχίζουν να εξηγήσουν την κίνηση των σωματιδίων κατέφευγαν σε αήταιρες και γενικές. Πρώτη απαίτηση ήταν η εισαγωγή στην μηχανική της έννοιας του ελκικού σημείου. Σαν ελκικό σημείο θεωρείται ένα σώμα τόσο μικρό που οι διαστάσεις του δεν παύουν επ' όριον. Π.χ. όταν μελετούμε τους σπειροειδείς γαλαξίες τον θύμπατος τότε θεωρούμε την τεράστια μάζα του ήλιου αμελητέα και τον ήλιο ή ακόμα και ολόκληρο το ηλιακό σύστημα σαν ένα σημείο. Η διαδίκωλη αυτή της απλοποίησης είναι μια φιλοσοφική καθηγορία αλλά και ένα παιδαγωγικό εργαλείο να διεισδύσουμε στους μαθητικούς νόμους της φύσης. Η κατηγορία της απλοποίησης δημι-

οιργήθηκε δια μέσου της έρευνας χιλιάδων ετών στη φιλοσοφία και στις επιστήμες. Έτσι λοιπόν στην Φυσική του ο Νεύτων προσαναγ- γέλει την ατομική θεωρία της ύλης αλλά ταυτόχρονα εισάγει και τη θεολογία. Προσπαθώντας να ερ- μηνεύσει την δημιουργία του κό- σμου γράφει:

«Όλα τα σώματα φαίνεται να συντίθενται από μικρά σωματίδια. Μον φαίνεται πιθανό ότι ο Θεός στην Αρχή δημιούργησε την Ύλη με την μορφή σωματιδίων, σφερε- ών, σφισπαγών, σκληρών, αδιαπέ- ραστων, δυνάμεων να κινηθούν. Σωματιδίων με τέτοια Μεγέθη και Σχήματα και με τέτοιες ιδιό- τητες και σε τέτοια αναλογία με το χώρο, ώστε να ταιριάζουν κατά τον καλύτερο τρόπο στο Σκοπό για τον οποίον τα δημιούργησε. Και τα αρχικά αυτά Σωματίδια, όντας σίτερου, είναι ασύγκριτα σκληρότε- ρα από οποιαδήποτε πορώδη σώ- ματα που σχηματίζονται απ' αυτά κι ακόμα τόσο σκληρά, ώστε ποτέ να μη φθείρονται, ή να μην σπά- ζουν σε κομμάτια, έτσι ώστε να μην υπάσχει συντηρημένη Δύναμη που να μπορεί να διασώσει αυτό που ο ίδιος ο Θεός έκαμε ένα κατά την πρώτη δημιουργία».

Οι δύο αφαιρώντας από τα άτο- μα την ανδρόμητη κίνηση και τις ποιοτικές τους ιδιότητες, ήταν α- δύνατο να κατανοηθεί το ανεξάν- τλητο της κίνησης και της πολυμορ- φίας της ζωτικής φύσης. Σήμερα τα άτομα θεωρούνται πολυσύνθε- τες οντότητες που κινούνται μέσα τους τεράστιο πλάτος φαινομένων, που διασπώνται τα μεν στα δε και που οι αλληλεπιδράσεις τους δι- δουν την πολυμορφία και πολυπλο- κή εικόνα της κβαντικής και ατο- μικής φυσικής.

Ο Νεύτων προχώρησε περαιτέ- ρα. Μελέτησε τις ιδιότητες του χώρου και του χρόνου. Ο χώρος για την κλασική μηχανική είναι σύμφωνος με την Γεωμετρία του Ευκλείδη. Τόσο η ύπαρξη όσο και οι ιδιότητές του θεωρούνται ανε- ξάρτητες από την παρουσία ύλης. Ο χρόνος επίσης θεωρείται ανε- ξάρτητος από το χρόνο: «Έτσι ο χώρος ήταν ένα τεράστιο δοχείο μέσα στο οποίο γίνονται όλα τα φαινόμενα του σπινταριάζ. Διακό- σια ακριβώς χρόνια αρχότερα ο

Αϊνστάιν θα έδινε με την θεωρία της σχετικότητας νέες ιδιότητες στο χώρο και στο χρόνο. Ο χώρος συμπυκνώνεται ανάλογα με την έ- παρξη ή μη ύλης στο συγκεκριμένο σημείο, και ο χρόνος είναι διαφο- ρετικός σε δυο διαφορετικά ση- μεία: Π.χ. ο χώρος στο κέντρο του ηλίου έχει τελείως διαφορετική δομή απ' ότι π.χ. στην επιφάνεια της γης. Το ίδιο και ο χρόνος. Ο Αϊνστάιν απέδειξε ότι η Ευκλεί- δεια γεωμετρία δεν είναι δυνατή να εξηγήσει τις ιδιότητες του χώ- ρου, εκεί όπου υπάρχει μεγάλη συγ- κέντρωση ύλης.

Τέλος ο Νεύτων θεωρούσε ότι οι δυνάμεις στη φύση μεταδίδον- ται με άπειρη ταχύτητα και ταύτη- ξε την μάζα (που είναι μέτρο της αδράνειας) με την ύλη: Η θεωρία της σχετικότητας και η νεώτερη φυσική έρευνα θα δημιουργήσει μια πιο ακριβή εικόνα για αυτές τις έννοιες: Παρ' όλα αυτά η κλασι- κή μηχανική του Νεύτωνα ήταν η απάντησή της ανέλιξης τόσο των ε- πιστημών όσο και της τεχνικής.

Δεν μπορούσε και δεν ήταν δυνα- τόν εκείνη την εποχή η κλασική μηχανική να δώσει μια ακριβή και ολοκληρωμένη εικόνα των φαι- νομένων στη φύση. Οστόσο η νε- ρτωνεια μηχανική δεν ισχύει στα φαινόμενα του μικρόκοσμου, στην περιοχή δηλαδή του ατομικού επι- πέδου. Εκεί οι κινήσεις και οι αλ- ληλεπιδράσεις των σωματιδίων διέ- πονται από τους νόμους της κβαντι- κής μηχανικής που ήταν ένα από τα πιο λιμπερά επιτεύγματα του 20ου αιώνα.

4. Το φως

«Η απορρόγηση της φύσης μοιάζει με μεγάλη ανακούφιση και και φθόγγος. Γιατί τελικά η φύση και η ιστορία είναι δυο συνιστώσες που μας κάνουν να ζούμε και να είμαστε αυτό που είμαστε».

Φ. Εγγελς: γράμμα στον G. LAMPLUGH (1893).

Η προσπάθεια του ανθρώπου να κατανοήσει τη φύση του φυσικής όρα- χισε χιλιάδες χρόνια πριν, στην παλαινή Αρχαϊότητα. Αλλά οι πρω- τοπόροι ερευνητές εκείνης της πε- ριόδου δεν μπορούσαν να εξηγή-

σουν την διαφορά μεταξύ του φω- τός, του ματιού, της όρασης και του ηλίου. Στις πρωτόγονες κοινότητες οι άνθρωποι συνήθως ταύτι- ζαν το φως με την όραση. Το ίδιο ακριβώς κάμουν πολλές φορές τα μικρά παιδιά όταν προσπαθώντας να κληθούν για να μη τα δουν με μπασμάς ή η μαμά κλείνουν τα μά-τια τους και νομίζουν ότι επειδή δεν βλέπουν γύρω τους, τότε οι άλλοι δεν τα βλέπουν. Αυτό δι- νει ότι τα μικρά παιδιά ταύτι- ζουν ανδρόμητα το φως με την ό- ραση. Στους μύθους της Αρχαίας Αιγύπτου αρκετές φορές γίνεται ταύτηση διαφορετικών πραγμάτων όπως του ηλίου και της όρασης, που φτιάχτη και τον ματιού.

Στις αρχές θρησκείας το φως συνήθως απεικονίζεται να εκπέμ- πει ακτίνες σκόνη που σημαίνει ότι δημιουργεί, παράγει φως, ενώ αντίθετα το μάτι είναι όργανο που δέχεται το φως. Ένας αρχαίος αιγυπτιακός μύθος λέει: «Οι χυ- σές ακτίνες που εκπέμπονται απ' τα μάτια του Φαραώ. Πόσο θ' ήθελα να δρόχωμαι κάθε μέρα απ' αυτές τις ακτίνες».

Στη βίβλο υπάρχει δημιουργία Η διαδίκασία της δημιουργίας εί- ναι άμνηση, απώματη. Το φως έ- κει πρωταρχική σημασία, ταυτιζέ- ται με το λόγο, το πνεύμα, το καλ- κλ.π. «Εν αρχή επόησεν ο Θεός τον ουρανό και την γη». Η δε γ- ήνη άμορφος και άσημος και ση- τος επί του προσώπου της αδύ- σουν. Και πνεύμα Θεού επήνετο π' α της επιφάνειας των υδάτων. Και έπλεν ο Θεός. ΓΕΝΗΘΗΤ φως και έγινε φως και είδεν Θεός ότι το φως ήτο καλόν και δ- εχώρισεν ο Θεός το φως από τ' σκοτεινούς (Βίβλος Γένεσις Α 1 — 5).

Η διαχώρηση των εννοιών τι- δόρασης και του φωτός άρχισε στ. Αρχαία Ελλάδα: Ο Πλάτωνας ο- περιόφημο έργο του «Τίμαιος» π- αποτελεί ένα διάλογο για τ' η- σικές επιστήμες γράφει: «Και α- τα όργανα οι θεοί πρώτα επόη- σαν τα μάτια για να δώσουν φω- σ. Και πιο κάτω ο Πλάτων δει- χει ότι η απλή γνώση των πραγ- μαντισμοί στην παντοδύναμη η- γα τον ήλιον, άπως και το κλει- μω των ματιών την νύχτα αντισ- χεί με το δωδόμενα των ηλίου.

Ο φιλόσοφος Λαμπαρ από την Λάρισα (4ος αιώνας π.Χ.) επεξεργάστηκε και θεμελιώθηκε μια θεωρία στην οποία δέχεται ότι το μάτι εκπέμπει ακτίνες οι οποίες είναι σφαιρικές και διωδίδονται προς όλες τις κατευθύνσεις. Οι μεγάλοι μαθηματικοί Ευκλείδης, Πτολεμαίος, Ερατοσθένης κ.ά. παρήγορτας σαν βάση την θεωρία της εκτομής του φωτός θεμελίωσαν την επισημική της γεωμετρικής οπτικής η οποία διασχησά την αξία της μέχρι σήμερα.

Οι πρώτοι φιλόσοφοι που δημιούργησαν μια αρκετά ορθολογική θεωρία για το φως αντίθετη με την θεωρία των παραπάνω φιλοσόφων ήταν ο Ερίκουρος και ο Λουκρήσιος (3). Σύμφωνα με τον Ερίκουρο τα σώματα οπτικά εκπέμπουν, αντανακλούν πολύ λεπτά σφαιρικά φως που είναι ακριβείς απεικονήσεις των σωμάτων από τα οποία προέρχονται. Η θεωρία αυτή της αντανάκλασης και σφην είναι ορθή και ποιοτικά υψώθηκε από τις άλλες. Οσο όσο δεν ήταν δυνατόν να αναπτυχθεί παραπέρα και να δώσει ποσοτικά αποτελέσματα λόγω του πρωτόγονου χαρακτήρα της. Έτσι η θεωρία των Ευκλείδη, Πτολεμαίου, Ερατοσθένη της γεωμετρικής οπτικής πρέπει να θεωρηθεί πιο ολοκληρωμένη από ποσοτική άποψη.

Αλλά τί είναι το φως και πώς δημιουργήθηκε; Ποιός είναι ο ι-διότητα του και η φύση του και από τί συνίσταται; Τα ερωτήματα αυτά είναι δύσκολο να απαντηθούν ακόμα και σήμερα παρ' όλο που έχουμε τεράστιες γνώσεις για την φύση του φωτός, διότι μια πλήρη ανάπτυξη της θεωρίας του φωτός απαιτεί γνώσεις της Κβαντικής Θεωρίας. Πεδίων και προκεχωρημένων μαθηματικών, μεταπτυχιακού επιπέδου. Οσο όσο θα προσπαθήσω να δώσω μια κατανοητή περιγραφή του φωτός και να δείξω την συμβολή του Νεύτωνα στην διαμόρφωση των γνώσεων μας για το φως.

Κύριο καθήκον του Νεύτωνα ήταν να κατανοήσει την φύση του φωτός και να δημιουργήσει μια θεωρία που να δίνει ικανοποιητική απάντηση στα φυσικά φαινόμενα. Με οπτική πειράματα ανακάλυψε το φάσμα του φωτός. Συγκεκριμέ-

να, άφησε μια ηλιακή ακτίνα από το παράθυρό του να πέσει πάνω σε ένα πρίσμα κορνιάλου. Το ηλιακό φως περιγράφει μέσα από το κορνιάλιο έδωσε μια σειρά χρωμάτων όμοιων με αυτών του ουράνιου τόξου. Συμπεράσσε λοιπόν ότι το ηλιακό φως είναι μίγμα ακτινοβολιών διαφόρων χρωμάτων.

Το επόμενο βήμα ήταν να εξηγήσει πως διαδίδεται το φως. Παρατήρησε ότι το ηλιακό φως προκαλεί μηχανικά και χημικά φαινόμενα, άνοδο της θερμοκρασίας, άρα έχει δύναμη. Κατέληξε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι το φως αποτελείται από μικρά σωματίδια. Το 1675, ενώ ο Νεύτων συνέχιζε να πειράματά του, ο αστρονόμος RO-MER προσδιόρισε την ταχύτητα του φωτός, που ήταν 300.000 KM/SPC. Το φως χρειάζεται 8 λεπτά και 20 δευτερόλεπτα για να καλύψει την απόσταση γήινου - ηλίου. Από την άλλη μεριά ο Χωίγκενς, άτως ανέφερα παραπάνω, δέχεται ότι το φως αποτελείται από κύματα και διάφορα πειράματα επιβεβαίωσαν την κυματική φύση του φωτός. Το 1800 ανακαλύφθηκαν από τον HERSCHEL μια σειρά ακτινοβολίες που δεν είναι ορατές διότι έχουν διαφορετικό μήκος κύματος.

Η ανακάλυψη των ηλεκτρομαγνητικών εξισώσεων από τον MAXWELL απέδειξε ότι τα ηλεκτρομαγνητικά κύματα είναι κι αυτά μια μορφή φωτός και λίγο αργότερα ο Ράιτγκεν ανακάλυψε τις ακτίνες X, οι οποίες κι αυτές είναι μια μορφή φωτός με μεγαλύτερη όμως συχνότητα και κατά συνέπεια μεγάλη ενέργεια, που δεν μπορεί να παρατηρηθεί με το ανθρώπινο μάτι. Το 1900 ο M. PLANCK ανακάλυψε την θεωρία των Κβάντα: Η θεωρία αυτή δέχεται ότι το φως εκπέμπεται και απορροφάται με μικρές ποσότητες ενέργειας που ονομάζονται κβάντα ή φωτόνια. Βλέπεις όλα τα σώματα στον ένα ή στον άλλο βαθμό και κίνηση από διαφορετικές συνθήκες εκπέμπουν φως. Π.χ. όταν ο σίδηρος θερμανθεί εκπέμπει ακτινοβολίες ορατού ηλίου μήκους κύματος. Το ίδιο όταν το ξύλο ή οπλισμένο τε σώμα καίει εκπέμπει φως. Το φως λοιπόν δίδεται πατιού. Βρί-

σκέται μέσα στην ουσία των πραγμάτων. Δηλ. οι ακτίνες X, τα ραδιοφωνικά κύματα, η ηλεκτρομαγνητική ακτινοβολία, η ραδιενέργεια είναι μορφές φωτός. Το φως είναι ενέργεια. Τα φωτόνια ή κβάντα που αποτελούν το φως δοι-σκόνται πατιού. Όπως είναι γνωστό τα άτομα αποτελούνται από τα πρωτόνια, και νετρόνια που αποτελούν τον πυρήνα και τα ηλεκτρόνια που περιφέρονται γύρω από τον πυρήνα. Η νεώτερη θεωρητική έρευνα απέδειξε ότι τα ηλεκτρόνια συγκροτούνται γύρω από τον πυρήνα διότι εκπέμπουν και απορροφούν φωτόνια. Τέλος ο DIRAC απέδειξε ότι η ύλη (*) μετατρέπεται σε φως και το φως σε ύλη. Δηλ. εάν ένα ηλεκτρόνιο και ένα ποζιτρόνιο ενωθούν δίδουν ένα φωτόνιο. Αντίστροφα εάν ένα φωτόνιο μιας υψηλής ενέργειας περάσει μέσα από ισχυρό ηλεκτρομαγνητικό πεδίο τότε μετατρέπεται σε ένα ηλεκτρόνιο και ένα ποζιτρόνιο. Αφού λοιπόν τα ηλεκτρόνια και τα ποζιτρόνια είναι από τα κύρια συστατικά της ύλης και αφού μετατρέπονται σε φως, το φως α-νεξάρτητα αν το αντιλαμβάνομαστε ή όχι σαν ενέργεια δίδεται πατιού. Η θεωρία για το φως δεν είναι ολοκληρωμένη. Η θεωρητική και πειραματική έρευνα θα φέρει νέες ανακαλύψεις και νέες ιδιότητες του φωτός. Το φως επίσης είναι ένα παντοδύναμο εργαλείο. Οι ακτίνες λέιζερ είναι και αυτές φως.

Το φως δεν είναι μόνο η αιτία της δημιουργίας της ζωής στη γή, αλλά μας δίδει και την πορεία που πρέπει να ακολουθήσουμε στην επισημική της γνώσης για να κινήσουμε τη γνώση και να ανακαλύψουμε τα μυστικά του σύμπαντος.

.. .

Η εργασία αυτή ηγιοποιείται στους καλούς μου γονείς.

Γ. Οι Άραβες κατέλαβαν την Ισπανία, ίδρυσαν Πανεπιστήμια και διέδωσαν τα μαθηματικά στην Ευρώπη που τα πήραν από τους Άραβους Έλληνες. Είναι χαρακτηριστικό ότι δόσαν ο Χαλίφης 'Αλ - Μαμουν Ρασιμ (786 - 833) νίκησε το Βυζαντινό αυτοκράτορα Μιχαήλ Γ', αξίωσε να του (Συνέχεια στη σελ. 35)

'Αγνωστοι και ανένδοτοι ισολογισμοί των Σχολείων της Νάουσας στα χρόνια της Τουρκοκρατίας

Εισαγωγή

Στην προσπάθειά μου να δω αρχειακό υλικό ή ειδήσεις για τα σχολεία της Βέροιας βρήκα στο αρχείο της εκκλησίας του Αγίου Αντωνίου Βέροιας ένα Κώδικα που αναφέρεται στην κατάσταση των σχολείων (έσοδα - έξοδα) από το 1901 έως το 1903, σε μια περίοδο της τουρκοκρατούμενης Νάουσας που δεν έχει ερευνηθεί ακόμη από την πλευρά της εκπαιδευτικής δραστηριότητας, γι' αυτό θεωρήσα σκόπιμο να δημοσιεύσω ορισμένες πληροφορίες σχετικά με τους ισολογισμούς - απολογισμούς των σχολείων που περιέχονται στον γνωστό κώδικα.

Οι ισολογισμοί αυτοί είναι πολύ ικανοί, γιατί δίνουν μια εικόνα της κατάστασης των σχολείων της Νάουσας την περίοδο αυτή.

Οι ισολογισμοί - Απολογισμοί των Ελληνικών Σχολείων Νάουσας (1901-1903)

Ο πρώτος ισολογισμός καταγράφηκε στις σελίδες (διπλές) 90 και 91 με τον τίτλο: «Ισολογισμός των Ελλ. Σχολείων Ναούσης συνταχθείς τή 3η Ιουλίου 1902 και ο απολογισμός αυτών του Σχ. έτους 901 - 1902» και υπογράφηκε με ημερομηνία 12 Αυγούστου 1902 από τους εφόρους των σχολείων Νικ. Πεχλιβάνο, Αρ. Κ. Κόκκινου και Γρηγ. Α. Αγγό.

Στη σελίδα 90α καταχωρίζονται τα έσοδα (προϋπολογισθέντα - εισπραχθέντα, ενεργητικών), ενώ στη σελίδα 90β τα έξοδα (προϋπολογισθέντα, πληρωθέντα, παθητικά).

Ο ισολογισμός εμφανίζει:

Έσοδα 65303, 25 γρ.
Έξοδα 65303, 25 γρ.

Η εφορεία των σχολείων έχει να εισπράξει (ενεργητικό) 37213,5 γρ. και χρωστεί (παθητικό) 29 907,3 γρ., ενώ στο κεφάλαιο των σχολείων παραμένει για τρέχοντες λειτουργικές δαπάνες το ποσό των 8306,2 γρ.

Τα κύρια έσοδα των σχολείων προέρχονται από τις επιχορηγήσεις των εκκλησιών της Νάουσας. Ο Άγιος Μηνάς προσφέρει κάθε χρόνο 5500 γρ., η Μεταμόρφωση

Του Παύλου Π. Πυρινού καθηγητή

του Σωτήρος 5500 γρ., η Παναγιοπούλα και Προδρόμου 2000 γρ., ο Άγιος Γεώργιος 4500 γρ. και της Παναγίας 4500 γρ.

Ακόμη στήριζαν οικονομικά τα σχολεία ορισμένοι δανειστές χρημάτων σ' αυτά, όπως οι αδελφοί Κόκκινου με 1500 γρ., Γρηγ. Αγγός 4500 γρ., Νικ. Πεχλιβάνος 2593, Ουρανία Καλούση κ.ά. με πολύ χαμηλό τόκο ή και χωρίς τόκο.

Στη στήλη των εσόδων παρατηρούμε και έσοδα 7,498 γρ. από προαιρετικές εισφορές Ναουσιών που θα ήταν μάλλον δωρεές.

Άλλα έσοδα των σχολείων ήταν: ο φόρος από τα κονιούλια και τα σταγύλια (3077 γρ.), τα επιδόματα των συντεχνιών (50 γρ.), οι εισπράξεις από χορήγηση ενδεικτικών και ελέγχων (1835,30 γρ.), το κέρδος από την πώληση βιβλίων (723,30 γρ.) και από λυχεία (2532,15 γρ.).

Η στήλη των εξόδων εμφανίζει έξοδα:

α) Για διασφάλους με ειήσιο μι-
οδό

Δήμο Βασιλείου	7.000 γρ.
Νικ. Μπέρο	3.300 "
Νικ. Βαϊτανίδη	3.300 "
Σταύρος Χωρό	3.300 "
Παντελή Χ' Πειριόδη	2.800 "
Κων. Δημητριάδη	3.400 "
Αικατερ. Γεωργιάδου	2.500 "
Κων)νίτου Γεωργιάδου	2.500 "
Πέτρο Ν. Οικονόμου	3.200 "
Θεολόγη Τσιακμάκη	3.800 "
Πέτρο Α. Χριστίνα	2.900 "
Βασ. Μιχαηλίδη	2.700 "
Σύνολο	33.600

β) Για επιστάτη:

Πρότση Πατσιάν 1.200 γρ.

γ) Για άλλες λειτουργικές ανάγκες των σχολείων (γραφική, ύλη, καύσιμα, συντήρηση σχολείων κ.ά.) καθώς και έξοδα για πληρωμή χρεών σε δανειστές.

Ο δεύτερος ισολογισμός καταγράφηκε στις σελ. 92 και 93 (διπλές) με τον τίτλο: «Ισολογισμός των Ελλ. Σχολείων Ναούσης συνταχθείς τή 30 Ιουλίου 1903 και ο απολογισμός αυτών του Σχ. έτους 1902 - 1903» και υπογράφηκε με ημερομηνία 12 Αυγούστου 1903 από τους ίδιους εφόρους της προηγούμενης χρονιάς.

Η κατάσταση του ισολογισμού είναι η ίδια με τον προηγούμενο και εμφανίζει:

Έσοδα 59214,30
Έξοδα 59214,30

Η εφορεία έχει να εισπράξει 27447,30 γρ. (ενεργητικό) και να πληρώσει 11649,15 γρ. (παθητικό), ενώ στο κεφάλαιο των σχολείων (ταμείο) παρέμεινε ένα ποσό 15798,15 για τις τρέχουσες λειτουργικές ανάγκες των σχολείων.

Τα έσοδα των σχολείων από τις εκκλησίες καθώς και από πόρους είναι περίπου τα ίδια, πλην όμως δεν έχουμε πολλούς δανειστές των σχολείων ή δωρητές, γι' αυτό και

παρωχηθείται μείωση στα έσοδα και έξοδα σε σχέση με τον προηγούμενο ισολογισμό.

Οι δάσκαλοι είναι οι ίδιοι με την προηγούμενη χρονιά και επί πλέον διδάσκουν η Κλεάνθη Συμεωνίδου με μισθό ετήσιο 3.600 γρ. και η Πολυξένη Τοίμπρα με 2.000 γρ.

Για έξοδα επισιτιστών έχουμε:

Γεώργιο Βουδελίνη	1200 γρ.
Προφίτης Πισσιάς	1200 γρ.
Παισιάνη	800 γρ.

Οι μισθοί των δασκάλων είναι οι ίδιοι. Έχουμε σε ελάχιστες περιπτώσεις αυξομειώσεις κατά 100 γράμια.

Φαίνεται ότι τα οικονομικά των σχολείων δεν είναι καθόλου καλά. Αντιμετωπίζονται οικονομικές δυσκολίες και οι δάσκαλοι δεν πληρώνονται στο ακέραιο το μισθό που συμφωνήθηκε.

Στον καθένα δάσκαλο πληρώνεται ποσό λιγότερο που καμιάνεται από 275 έως 1450 γρ.

Τα ποσά που παρακρατούνται πληρώνονται το επόμενο έτος, αλλά γίνεται σ' αυτούς νέα κράτηση. Οι δαπάνες για τις άλλες λειτουργικές δαπάνες των σχολείων είναι ελάχιστες για το λόγο ότι τα περισσότερα από τα έσοδα διατίθενται για την πληρωμή των δασκάλων και για άλλα χρέη.

Τέλος, οι ανωτέρω ισολογισμοί θεωρούνται, μετά από έλεγχο από εξελεγκτική επιτροπή, τους Χ. Χ. Πεiriδή και Χρ. Κολισιόκη.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ:

1. Ο κώδικας, διαστάσεων 19x27,70, έχει 200 σελίδες και βρίσκεται στα αρχεία του Αγίου Αντωνίου Βέροιας. Βλέπε σχετικά Περιοδικό ΝΙΑΟΥΣΤΑ τεύχος 10 (1980), σ. 12 και 34.

Ο Φεβρουάριος στη Λαογραφία

(Συνέχεια από τη σελίδα 22)

από αρνιά, γιατί το μήνα Φεβρουάριο γεννιούνται τα περισσότερα αρνιά, απ' αυτό και η παροιμία:

Απαπαντή δεν χιόνισε κι οι γριές αρνιά αναθρέψαν.

Στις 3 Φεβρουαρίου γιορτάζει ο Άγιος Συμεών. Ο ελληνικός λαός προσέχει επίσης και τη γιορτή αυτή, ιδιαιτέρως οι στοιμόγεννες γυναίκες. Η μέρα της γιορτής δεν κάνουν καμιά δουλειά μη λάχει και το παιδί που θα γεννήσουν βγει «σημειωμένο» δηλαδή με κάποιο σημάδι. Απ' εναντίας μόλις στα φροντίζουν να πιάσουν κόκκινα ρούχα ή άλλα πράγματα κόκκινα, για να γεννηθεί το παιδί τους ροδοκόκκινο και γερό.

Από τη γιορτή του Αγίου Συμεών, οι τρεις μαζί γιορτές, δηλαδή του Αγίου Τρύφωνα, της Υποπαντής και του Αγίου Συμεών, ο λαός μας τις αποκαλεί «Συμγόριον».

Αν και η λαϊκή μας παράδοση λέει πως, «Η Υπαπαντή διώχνει τις γιορτές με το «οντί», ότι δηλαδή τελειώνουν οι γιορτές που από τα Χριστούγεννα διαδεχόνταν η μία την άλλη, στις 10 Φεβρουαρίου γιόρτασαν ο Άγιος Χαράλαμπος και στις 11 ο Άγιος Βλάσιος.

Ο Άγιος Χαράλαμπος θεωρείται από το λαό θεραπευτής για τα λοιμώδη νοσήματα. Σε περασμένα χρόνια και σε εποχή λοιμικής επιδημίας οι γυναίκες — σαράντα μονοστέφανες — μέσα σε μια μόνο μέρα, την ημέρα της γιορτής του Αγίου, έγενθαν βαμβάκι, το ύφαιναν σε πανί κι απ' αυτό έρραβαν ποικάμια που τα θεωρούσαν προληπτικά για την αρρώστεια, αλλά και θεραπευτικά. Το πανί εκείνο που μέσα σε μια μέρα υφαίνονταν, τα λέγανε «μοναμερίτικο».

Τον Άγιο Βλάσιο τον γιορτάζουν οι Πόντιοι που τον λένε στη γλώσσα τους «Αε-Βλάσιον» ή «Αε-Ζαρέα». Την ημέρα της γιορτής του σφάζουν γιδοπρόβατα και πανηγυρίζουν και οι έγκυες γυναίκες απέχουν από κάθε δουλειά, για να μη γεννήσουν παιδί «σημαδιακό».

Στις 23 Φεβρουαρίου έχουμε τη γιορτή του Αγίου Πολύκαρπου, προστάτη των κηπουρών και στις 28 Φεβρουαρίου οι χωριανοί μας σφάζουν ηλίνα σκεύη, για να εξολοθρεύσουν, όπως λένε, τα διάφορα ζωύφια του σπιτιού, τόσο ενοχλητικά άλλοτε. Στην πραγματικότητα όμως τα έθιμα αυτά εί-

ναι επιβίωση πανάρχαιων νεκρικών τελετών, που έκαναν οι Ρωμαίοι τον μήνα Φεβρουάριο, που ήταν αφιερωμένος στους νεκρούς. Παρόμοιες συνήθειες να σφάζουν ηλίνα αγγεία για νεκρούς είχαν και οι αρχαίοι Έλληνες, αλλά που κι εμείς τις διατηρήσαμε μέχρι και σήμερα.

Ο πιο «αδικημένος» άγιος του χριστιανικού αγιολογίου είναι ο άγιος Κασσιανός, γιατί γιορτάζει στις 29 Φεβρουαρίου, δηλαδή κάθε τέσσερα χρόνια. Πολλές φορές συμπίπτει να γιορτάζονται και οι Απόκριες τον μήνα Φεβρουάριο. Και θα κλείσουμε το σημερινό μας άρθρο μ' ένα από τα δημοτικά μας τραγούδια που αναφέρεται στον Φεβρουάριο:

Πού ήσαν Ξένη μ' τον Φλεβάρη όντας αρρώστησα

και μου ήρθες τον Μαρτούλη που σηκώθηκα;

— Ξένος ήμουν, δούλος ήμουν, Ξενοδούλευσα

κι όσα έπαιρνα ο καημένος σένα τ' στέλνα.

Σ' έστειλα γυαλί και χτένι και καρμπογιό

για να βάψεις, να ξεβάψεις τα σγουρά μαλλιά.

Σ' έστειλα κι ένα μαντίλι μ' εκατό φλουριά

και στην άκρη στο μαντήλι τα γλυκά φιλιά.

Ισαάκ Νεύτων

(Συνέχεια από τη σελίδα 33)

Διαθεί ένα αντίτυπο απ' όλα τα ελληνικά βιβλία. Το 813 μεταφράστηκαν τα «Στοιχεία» του Ευκλείδη στα Αράβικα και κατόπιν στα Λατινικά, που ήταν η επίσημη επιστημονική γλώσσα της Ευρώπης.

2. LEIBNITZ: Μεγάλος γερμανός φιλόσοφος, αντικειμενικός ιδεαλιστής μαθηματικός και φυσικός. Ανακάλυψε ανεξάρτητα από τον Νεύτωνα και που σύγχρονα με αυτόν τον ολοκληρωτικό λογισμό.

3. Λουκάριος! Μεγάλος Ρωμαίος υλιστής φιλόσοφος. Οπαδός του Έπικούρου.

4. Ύλη: Βιά εγνώ την ύλη σαν μάζα. Διάει και το φως είναι μορφή ύλης.

Ο Βαλανίνος της φουντουκιάς

Ο βαλανίνος (σκουλίκι των φουντουκιών), είναι ένας από τους πιο σοβαρούς εχθρούς της φουντουκιάς. Προσβάλλει ειδικά την φουντουκιά. Διαχειμάζει στο έδαφος ως αναπτυγμένη προνύμφη ή και ως ακμαίο. Τα ακμαία αρχίζουν να εμφανίζονται στην περιοχή του Ι.Φ.Δ. αρχές Απριλίου, ορισμένες χρονιές και από τα τέλη Μαρτίου, ανάλογα με τις καιρικές συνθήκες.

Η έξοδος των ακμαίων παρουσιάζει ένα μέγιστο περί τα τέλη Απριλίου, και συνεχίζεται καθ' όλο τον μήνα Μάιο μέχρι και τα μέσα περτίου του Ιουνίου.

Κατά την εμφάνιση των εντόμων τα φουντούκια είναι μόλις σχηματισμένα. Τα έντομα διατρέφονται τσιμπώντας τα φύλλα και τους τρυφερούς μικρούς καρπούς. Τα τσιμπήματα διατροφής μπορεί να μην έχουν σημαντικές συνέπειες επί των καρπών που βρίσκονται σε ανάπτυξη. Οι καρποί μπορεί να ωριμάσουν κανονικά ή να εμφανίζουν μόνο στίγματα σκοτεινόχρωμα, χωρίς σημασία. Συνήθως όμως στα σημεία του καρπού που γίνονται τα τσιμπήματα διατροφής δημιουργούνται δευτερογενείς μυκητολογικές προσβολές (μούχλα) που προοδευτικά μεταδίδονται στην ψίχα. Τα τροφικά αυτά τσιμπήματα μπορούν να προκαλέσουν πρόωρη πτώση των καρπών ή αποξήρανση.

Οι σοβαρότερες όμως ζημιές προκαλούνται στα φουντούκια, από τις προνύμφες που αναπτύσσονται μέσα στους καρπούς. Ο βαλανίνος έχει ένα μακρύ και κυρτό ρύγχος. Με αυτό τοποθετεί τα αυγά του μέσα α-

πό τα μαλακά κελύφη των φουντουκιών, ένα σε κάθε καρπό. Κάθε θηλυκό γεννάει γύρω στα 25 αυγά. Η ωοτοκία δεν μπορεί να λάβει χώρα όταν τα φουντούκια είναι πολύ αναπτυγμένα και έχουν σκληρυνθεί τα κελύφη. Η πληγή της ωοτοκίας ε-

Της

Αθηνάς Μάινου - Πλέρου Γεωπόνου Ι.Φ.Δ.

πουλώνεται γρήγορα, δεν παρουσιάζει μούχλα και διακρίνεται δύσκολα. Η προνύμφη τρέφεται από την ψίχα. Όταν αναπτυχθεί, αφού φάει όλη την ψίχα, δημιουργεί στο κέλυφος μια τρύπα κυκλική απ' όπου εξέρχεται για να μπει στο έδαφος, όπου θα παραμείνει σε διαπαυση μέχρι την επόμενη άνοιξη, ή 2-3 χρονιές συνεχώς μέχρις ότου νυμφωθεί. Ο βαλανίνος συμπληρώνει τον βιολογικό του κύκλο σε 2-5 χρόνια, ίσως και περισσότερα. Τα σκουληκόβρωτα φουντούκια πέφτουν πρόωρα.

Ο βαλανίνος αν και είναι σχετικά μεγάλο έντομο (γύρω στο 1 χιλ.) δεν ανευρίσκεται εύκολα. Ο ευκολότερος τρόπος για να ανευρεθεί είναι το κούνημα των βραχιόνων του θάμνου ή δένδρου επάνω σε ένα σεντόνι, όπου θα πέσουν οι βαλανίνοι. Πρέπει να πούμε ότι οι βαλανίνοι δεν διακρίνονται εύκολα κατά τις εκτινάξεις γιατί 1) έχει το ορφνό χρώμα των λεπιδών της φουντουκιάς που πέφτουν και αυτά μαζί κατά τις εκτινάξεις και 2) κατά την πτώση του συνήθως συστρέφεται και παραμένει ακίνητος.

ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ: Ο 1ος ψεκασμός πρέπει να γίνει όταν

αρχίζουν να εμφανίζονται τα ακμαία (αρχές Απριλίου). Η ημερομηνία πρέπει να καθορίζεται μετά από παρατηρήσεις και εκτινάξεις στον φουντουκεών. Με τον ψεκασμό αυτό καταπολεμούμε και διάφορα άλλα έντομα (βρωμούσες κλπ.) που προκαλούν επίσης τσιμπήματα επί των καρπών με συνέπεια τις μυκητολογικές προσβολές. Ο 2ος ψεκασμός πρέπει να γίνει περί τα τέλη Απριλίου, μετά 15-20 ημέρες ο 3ος ψεκασμός και περί τα τέλη Μαΐου αρχές Ιουνίου, ο τελευταίος ψεκασμός. Έτσι θα έχουμε πλήρη κάλυψη καθ' όλη την διάρκεια εξόδου των ακμαίων μέχρι και την ωοτοκία.

Ενδεικτικό στοιχείο για την εποχή μέχρι την οποία πρέπει να υπάρχει κάλυψη είναι η σκληρύνη του κελύφους των φουντουκιών. Έτσι για πρώιμες ποικιλίες, ίσως τρεις ψεκασμοί αρκούν ενώ για όψιμες συνήθως τέσσερες είναι απαραίτητοι. Αυτό εξαρτάται από τις καιρικές συνθήκες της ανοιξιάτικης εποχής. Πότε θα γίνει ο 1ος ψεκασμός και πότε θα πραγματοποιηθεί η ακλήρυνη του κελύφους.

ΣΥΝΙΣΤΩΜΕΝΑ ΦΑΡΜΑΚΑ

Για τον 1ο ψεκασμό συνιστάται το THIODAN (Θειοντάν) (δισουλφάν) ειδικότερα αν υπάρχει πρόβλημα από το άκα της φουντουκιάς οπότε έχουμε ταυτόχρονα καταπολέμηση των δύο αυτών σοβαρών εχθρών. Για τους επόμενους ψεκασμούς μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε Σεβίν ή ένα κατάλληλο οργανοφωσφορικό. Το ULTRACIDE W.P. 0,2% (Ουλτρασίντ) έδωσε πολύ καλά αποτελέσματα.

(Συνέχεια στη σελίδα

Τα υποκείμενα της βερυκοκιάς

Στη χώρα μας υπάρχουν δινητικές επέκτασης της καλλιέργειας της βερυκοκιάς. Τόσο η ποικιλία Πρώτης Τίφουνης όσο και η Μπεμπέκου έχουν δώσει μέχρι τώρα καλή εισόδημα στον παραγωγό. Είναι όμως μεγάλη, ειδική θα λέγαμε ανάγκη να γίνει κατανοητό από όλους ασχολούνται με τον πολιτιστισμό του δένδρου: α) τα εμβόλια να λαμβάνονται από δένδρα τελείως απαλλαγμένα από την ιωση SHARKA και να ξεριζώνονται τα καμένα και β) Να χρησιμοποιούνται τα κατάλληλα υποκείμενα. Είδαμε σε πολλές περιπτώσεις ολόκληροι οπωρώνες να γίνονται όταν τα δένδρα έσπασαν από τους ισχυρούς ανέμους στο σημείο εμβολιασμού επάνω σε δαμασκηνιά.

Σε αυτό το δεύτερο σημείο θα αναφερθούμε και πιστεύουμε ότι η περιγραφή των κυριωτέρων υποκειμένων βερυκοκιάς θα βοηθήσει ώστε να γίνεται η καταλληλότερη εκλογή.

1ον. Η βερυκοκιά.

Πρόερχεται από σπόρους βερυκοκιάς και παρουσιάζει ανομοιομορφία στην ωρίμανση και το ριζικό σύστημα. Γι αυτό το λόγο ο σπόρος πρέπει να προέρχεται από ποικιλίες που δίνουν γρήγορα ομοιογενή και εύρωστα. Το μεγαλύτερο πλεονέκτημα τον απορροφύει βερυκοκιάς είναι η καλή συγγένεια που έχει με τις προς καλλιέργεια ποικιλίες. Ακόμη προσαρμόζεται σε εδάφη ξηρά, φτωχά ή χαλικώδη. Δεν αντέχει όμως στα υγρά και συμπαγή εδάφη όπου παρουσιάζει κομμίωση. Αντέχει σε εδάφη ασβεστούχα και αλαιούχα. Το ριζικό της σύστημα αναπτύσσεται σε βάθος μέχρι και 4 μέτρα. Τα δένδρα που εμβολιάζονται σε βερυκοκιάς οφείνουν να εισέλθουν στην καρπο-

φορία, γίνονται πολύ εύρωστα, με μεγάλη ανάπτυξη. Ζούν πολλά χρόνια 40 - 45. Η παραγωγικότητά τους είναι καλή. Όταν η ποικιλία είναι παραγωγική το υποκείμενο βερυκοκιάς επιταχύνει την είσοδο στην καρποφορία (Πρ. Τίφουνης, CANINO). Με ποικιλίες λιγότερο παραγωγικές η είσοδος στην

Της Ειρήνης Σγουρού Καραγιάννη Γεωπόνου Ι.Φ.Δ.

καρποφορία αργεί π.χ. PAYIOT, BERGERON.

Οι καρποί που λαμβάνονται από ποικιλίες εμβολιασμένες σε απορροφύει βερυκοκιάς είναι εξαιρετικής ποιότητας και αντέχουν στις μεταφορές.

Ως προς την αντοχή στις ασθένειες το υποκείμενο αυτό προσδίδει στα δένδρα μια ευαισθησία στη Βεγρυσίλλωση. Αντίθετα φαίνεται ότι τα δένδρα δεν προσβάλλονται από την χλωρωτική συστολή. Σε περιοχές όπου ο κίνδυνος προσβολής από τη βακτηρίωση (PSEUDOMONAS SYRINGAE) και από το κρύο, είναι μεγάλος δεν συνιστάται το υποκείμενο βερυκοκιάς. Η αντοχή του στους ηλιακούς δεικνύει είναι καλή.

2ον. Η ροδακινιά.

Γιάρχει μεγάλη ανομοιομορφία των απορροφύων. Οι σπόροι των ροδακινιών που χρησιμοποιούνται στην κακορροποίηση, όπως η πρώιμη ELBERTA δίνουν γενικά απορροφύα με πολύ διαφορετική ανάπτυξη το ένα από το άλλο. Αντίθετα οι σπόροι της άγριας ροδακινιάς όπως η PERSICAE SYLVESTRIS δίνει υποκείμενα ομοιογενή και εύρωστα. Σήμερα χρησιμοποιείται μία επιλογή του I.N. R.A. το GF - 305 που προέρχεται

από μία παλιά ποικιλία ροδακινιάς. Αυτό το υποκείμενο χρειάζεται εδάφη νέα, υγιή και βαθιά, π.χ. αλλοδία. Δεν ταιριάζει σε βαθιά συμπαγή ή ασβεστούχα εδάφη.

Έχει καλή συγγένεια με τις ποικιλίες LUIZET, BERGERON, POLONAI, ROYAL, PAVIOT, EARLY ORANGE, CAFONA.

Αντίθετα έχει ελλειψη συγγένειας με τις ποικιλίες CANINO, HATIF COLOMER, SCREARA, SAYEB, AMAL, QUARDI, ROUGE DE RIVESALTES TARDIF DE BORDANEIL όπως παρατηρήσαμε σε πειραματικό αγρό στο Ι.Φ.Δ.

Η ροδακινιά σαν υποκείμενο προσδίδει στα δένδρα ευρωστία. Όμως αυτά μπορεί να είναι ευαίσθητα στους ισχυρούς ανέμους. Ζούν λίγα χρόνια, 15 περίπου.

Η είσοδος στην καρποφορία είναι ταχεία, στα 3 χρόνια. Η εποχή ωρίμανσης, το μέγεθος των καρπών και ο χρωματισμός τους δεν διαφέρει σε σύγκριση με καρπούς δένδρων εμβολιασμένων σε υποκείμενο βερυκοκιάς.

Το υποκείμενο ροδακινιάς δεν προσδίδει ευαισθησία στην προσβολή αποχλωρωτική συστολή. Οι βερυκοκιάς επί ροδακινιάς παρουσιάζουν καλή αντοχή στην βεγρυσίλλωση.

Όταν ο εμβολιασμός γίνει σε ύψος 0,5 m το υποκείμενο φαίνεται ότι προσδίδει στην ποικιλία μία καλή αντοχή στην προσβολή από το βακτήριο PSEUDOMONAS SYRINGAE. Το υποκείμενο αυτό είναι όμως πολύ ευαίσθητο στην προσβολή από το μύκητα ARMILLARIA MELLEA και την προ-

(Συνέχεια στη σελ. 39)

Αύξηση απόδοσης κερασεώνων και βελτίωση της ποιότητας των κερασιών

ΣΗΜ. ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ: Η Περιφερειακή Διεύθυνση Γεωργικής Ανάπτυξης Κ.Δ. Μακεδονίας οργανώσε στη Θεσσαλονίκη τον Οκτώβριο 1985 ειδικό συνέδριο που αφορούσε τα προβλήματα της Κερασιάς. Στο συνέδριο προσκλήθηκαν και μίλησαν ειδικοί Έλληνες και ξένοι επιστήμονες. Στο σημερινό τεύχος δημοσιεύουμε περίληψη της ομιλίας του Άγγλου ερευνητή **PETER DODD**.

Θα ήθελα να αναφερθώ σε τρία θέματα που σχετίζονται με την αύξηση των αποδόσεων και τη βελτίωση της ποιότητας των καρπών:

1. Καρπώδωση
2. Σχίσσιμο καρπών
3. Ζημιές από πουλιά.

1. ΚΑΡΠΟΔΕΣΗ

Οι παράγοντες που επηρεάζουν είναι:

- Συμβιβαστοί συνδυασμοί επικονιαστών
- Συγχρονισμός ανθικών περιόδων
- Κατανομή των επικονιαστών
- Πυκνότητα μελισσών
- Απομάκρυνση ανταγωνιστικών λουλουδιών
- Μίγματα ορμονών καρπώδωσης.

Είναι βασικό να χρησιμοποιηθούν κατάλληλοι επικονιαστές που (στην Μεγάλη Βρετανία έχουμε κατατάξει όλες τις ποικιλίες κερασιάς σε 12 ομάδες από άποψη ανομιβιδάσιου) που ανθίζουν ταυτόχρονα με τις κύριες ποικιλίες.

Οι επικονιαστές πρέπει να κατανέμονται ομοιόμορφα στον οπωρώνα και εμείς συνιστούμε τονλάχιστο δύο επικονιαστές για κάθε ποικιλία για να είμαστε σίγουροι

ότι η ανθοφορία της βασικής ποικιλίας καλύπτεται από τους επικονιαστές κάθε χρόνου. Η ανθική περίοδος των διαφόρων ποικιλιών παραλλάσει ανάλογα με τον καιρό

**Του PETER DODD
Καθηγητού του κολλεγίου
WYE, ASFORD KENT,
της Αγγλίας**

και τέτοιες παραλλαγές σε ορισμένες χρονιές μπορεί να έχουν σαν αποτέλεσμα την μη σύμπτωση της ανθοφορίας.

Η πυκνότητα των μελισσών είναι σπουδαίος παράγων και πρόσφατη έρευνα έδειξε ότι 10 κυψέλες/εκτάριο αύξησαν τις αποδόσεις σε σύγκριση με τις συνιστώμενες έως τώρα 2 - 3 κυψέλες/εκτάριο. (1 εκτάριο = 10 στρέμματα).

Οι μέλισσες θα πρέπει να είναι δραστήριες και μερικοί καλλιεργητές στην Μεγάλη Βρετανία θρήκταν ότι οι ισραηλινές μέλισσες είναι προτιμώτερες από τις αγγλικές σαν πιο δραστήριες. Καταβάλλεται ιδιαίτερη προσπάθεια να εξαλειφθούν όλα τα αγριολούλουδα τα οποία θα μπορούσαν να προσελκύσουν τις μέλισσες σαν πιο ελκυστικά από τα λουλούδια της κερασιάς.

Μία εναλλακτική λύση η οποία μελετάται από το τμήμα μας στο Πανεπιστήμιο WYE πολύ εντατικά είναι η δημιουργία μιγμάτων ορμονών καρποδέσεως. Όπως είναι γνωστό για την ανάπτυξη που καρπού το ερέθισμα δίδεται από ενδογενείς ορμόνες που παράγονται από το αναπτυσσόμενο στέμμα. Η δική μας μέθοδος ήταν να παρακάμψουμε τους επικονιαστές και την γονιμοποίηση και να ψεκάσου-

με με μίγματα ορμονών στα λουλούδια. Η μέθοδος αυτή αποδείχθηκε πολύ επιτυχής και επιτεύχθηκαν μεγάλες αυξήσεις στην απόδοση με μερικές ποικιλίες στα πρώτα χρόνια παραγωγής. Η περιεκτικότητα του μίγματος σε GA3 (γιββερελλική 3) ήταν μάλλον υψηλή και σαν αποτέλεσμα είχε την επάνοδο σε φτωχή ανθοφορία κατά το επόμενο έτος.

Μετά από πολλές πειραματικές εργασίες και τροποποιήσεις από το πρόβλημα ξεπεράστηκε και υπάρχουν τώρα δύο υποδείξεις για καρπώδωση με χρήση ορμονών. Το ποσό συνιαγής θα ακολουθηθεί εξαρτάται από την ποικιλία.

Περισσότερες πληροφορίες για αυτή την τεχνική μπορούν να αποκτηθούν από τον συνάδελφό μου **DR GOLDIVAR WYE** γιατί αυτός ήταν υπεύθυνος στα τελευταία πειράματα.

2. ΣΧΙΣΙΜΟ ΚΑΡΠΩΝ

Το σχίσσιμο των κερασιών είναι ένα σοβαρό πρόβλημα στην Μεγάλη Βρετανία και πιθανόν σοβαρότερο από ότι στην Ελλάδα.

Βρήκαμε, ότι υπάρχει στενή σχέση μεταξύ σχισίματος και ποικιλίας και ότι από τις ποικιλίες που καλλιεργούνται σε επιχειρηματική κλίμακα στην Μεγάλη Βρετανία η ποικιλία **STELLA** είναι μία από τις πιο ανθεκτικές.

Προσπαθήσαμε επίσης να συσχετίσουμε το σχίσσιμο με ένα φάσμα παραγόντων και βρήκαμε ότι οι μεγάλοι καρποί οποιασδήποτε ποικιλίας είναι πιθανώτερο να σχισθούν, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι οι μεγαλύτερες ποικιλίες θα παρουσιάσουν υποχρεωτικά σχίσσιμο καρπών.

Η περιεκτικότητα των καρπών

σε ασθέσιο επίσης οιοχευόθηκε με το οχίοιο των καρτών. Όσο μεγαλύτερη η συγκέντρωση του C₂ τόσο λιγότερο το οχίοιο.

Διάφορες χημικές ουσίες έχουν δοκιμασθεί στο χωράφι για να μειώσουν το οχίοιο και από αυτές τα καλύτερα αποτελέσματα έδωσαν:

1. Προ της συγκομιδής ppm GA3 ψεκασμός
2. Προ της συγκομιδής 5 ppm NAA ψεκασμός
3. Προ της συγκομιδής αδιαφορής στρώση (φίλμ) (ppm= μέση στο εκατομμύριο).

Πρέπει να σημειωθεί ότι η εργασία με GA3 (γιδερίλη) θρόσκει σε πολύ προκαταρκτικό στάδιο και πρέπει να γίνουν και άλλες εργασίες για να προσδιορισθεί η άριστη συγκέντρωση και ο άριστος χρόνος επέμβασης.

Τελικά θάδελα να συζητήσω το πρόβλημα της ζημιάς από πουλιά γιατί αυτό το πρόβλημα στην Μεγάλη Βρετανία μπορεί να είναι πολύ σοβαρό, δεδομένου ότι μερικές φορές στα νεαρά δένδρα μειώνει την παραγωγή μέχρι 100%.

Βαλανίνος της φουντουκιάς

(Συνέχεια από τη σελ. 36)

Πρέπει να αναφέρουμε ότι ο βαλανίνος καταπολεμάται δύσκολα. Οργανοφωσφορικά φάρμακα στην συνηθισμένη δόση μπορεί να μην είναι αποτελεσματικά και να χρειάζεται αυξημένη δόση. Αυτό όμως χρειάζεται δοκιμή σε μικρή έκταση και μετά γνήκευση των ψεκασμών, γιατί ενδεχομένως να υπάρξουν δυσμενείς επιδράσεις (τοξικά αποτελέσματα).

Τα υποκείμενα της βερυκοκιάς

(Συνέχεια από την σελ. 37)

οβολή από νημισώδεις.

3ον. Η δαμασκηλιά MYROBOLONA.

Πολλαπλασιάζεται με σπόρο και μοσχεύματα. Τα σπορόφυτα από Μυροβολάνα παρουσιάζουν μεγάλη ανομοιομορφία. Υπάρχουν πολλοί τύποι Μυροβολάνια και ο καθένας έχει τα χαρακτηριστικά και τις απαιτήσεις του.

Αυτό το υποκείμενο προσαρμόζεται στα περισσότερα εδάφη από ξηρά μέχρι πολύ υγρά. Παρά τα προβλήματα συγγενείας με τις περισσότερες ποικιλίες χρησιμοποιείται συχνά. Δεν αντέχει στα πολύ υγρά κλίματα και τους παγετούς.

Η μυροβολάνα έχει καλή συγγένεια με τη LUIZET Έχει κακή συγγένεια με τις ποικιλίες CANINO, POLONAI, BERGERON.

Συχνά η δαμασκηλιά Μυροβολάνα προτιμάται σαν υποκείμενο από τον παραγωγό όταν υπολογίζεται η προσαρμοστικότητα στο έδαφος. Η ασυμφωνία όμως με τις διάφορες ποικιλίες, μπορεί να επιπληρώσει για αργότερα δισάρεστες εκπλήξεις, όταν αποκολλώνται από το υποκείμενο ακόμη και μεγάλα δένδρα. Αυτό συνέβη με τεράστιες ζημιές σε περιοχές της Αργολιδοκορινθίας αλλά και στο Νομό Πέλλας (περιοχή Σκύδρας - Αριδαίας) όταν σαν υποκείμενο της ποικιλίας Μπεμπέκον χρησιμοποιήθηκε η δαμασκηλιά.

Οι βερυκοκίες επάνω σε Μυροβολάνα έχουν μία καλή διάρκεια ζωής 25 - 30 χρόνια. Η είσοδος στην καρποφορία γίνεται από τον 4ον χρόνο και η παραγωγικότητα είναι καλή.

Το υποκείμενο αυτό είναι περισσότερο ανθεκτικό στην προβολή από Αρμιλλάρια απ' ό,τι η ροδυκηνιά και η βερυκοκιά.

4ον. Η Μυροβολάνα GF 31

Είναι υβρίδιο της Μυροβολάνας και της δαμασκηλιάς της Ιαπωνικής. Έχει ληφθεί από το I.N.R.A. της Γαλλίας. Είναι κατάλληλο για ξηρά εδάφη. Έχει μικρή ανοχή στην ασηψία των ριζών. Είναι εύρωστο. Η είσοδος στην καρποφορία είναι θραδεία. Πολλαπλασιάζεται με μοσχεύματα. Έχει καλή συγγένεια με την ποικιλία LUIZET κ.ά.

5ον. MARIANA GF 8-1

Είναι σπορόφυτο που έχει επιλεγεί από το I.N.R.A. Έχει μεγάλη ελαστικότητα προσαρμογής στο περιβάλλον και σε όλα τα είδη εδαφών, βαριά, αμμώδη ή ασβεστιούχα. Είναι περισσότερο ανθεκτικό στην ασηψία από τη Μυροβολάνα και αυτό αποτελεί το σπουδαιότερο πλεονέκτημά του. Πολλαπλασιάζεται εύκολα με μοσχεύματα. Παρουσιάζει ανοχή στη βακτηριώση εάν ο εμβολιασμός γίνεται σε ύψος 0,5 μ.

Από μία δοκιμή στο Ι.Φ.Α. είδαμε ότι δεν προσδίδει μεγάλη ανάπτυξη στα δένδρα. Έχει έλλειψη συγγενείας με τις περισσότερες ποικιλίες. Συμφωνεί με την LUIZET.

Επειδή δεν έχει εξακριβωθεί εντελώς η συγγένεια των καλλιεργουμένων ποικιλιών με τα διάφορα υποκείμενα το καλύτερο είναι να χρησιμοποιείται το σπορόφυτο βερυκοκιάς, και μόνο σε ειδικές εδαφικές συνθήκες να προτιμώνται άλλα υποκείμενα.

ΑΡΑΙΩΜΑ ΤΩΝ ΜΗΛΩΝ ΜΕ ΧΗΜΙΚΑ ΜΕΣΑ

Η δεντροκαλλιέργεια είναι αναμφισβήτητα ο πιο βασικός τομέας της γεωργικής οικονομίας. Επομένως τα προβλήματα που αντιμετωπίζει θα πρέπει να επιλύονται σύντομα για να μην έχουν αντίκτυπο άμεσα στο ποσοστό του παραγωγού και έμμεσα στην εθνική οικονομία.

Πολλά από τα προβλήματα αυτά είναι αρμοδιότητας της πολιτείας και άλλα έχουν σχέση με την καλή συνεργασία των ερευνητών και παραγωγών.

Σήμερα η δεντροκαλλιέργεια αντιμετωπίζει και μερικά πρόσθετα προβλήματα που προέκυψαν από την εντατικοποίηση της παραγωγής και τον ανταγωνισμό των προϊόντων στις αγορές της Ευρώπης. Γι' αυτό το χαμένο έδαφος θα πρέπει να κερδηθεί από την μείωση του κόστους παραγωγής. Σε πολλές φάσεις της καλλιέργειας είναι γνωστό το πώς θα σιμπετιστεί το κόστος και επομένως δεν είναι σκόπιμο να αναφερθώ σ' αυτές. Θα αναφερθώ όμως στο αραιώμα των μήλων με χημικά μέσα γιατί πιστεύω πως το αραιώμα είναι μια καλλιεργητική φροντίδα απαραίτητη για την παραγωγή καρπών άριστης ποιότητας.

Από δώ και πέρα θα αναφέρω τις προσωπικές σκέψεις και δυσκολίες που αντιμετωπίζω θέλοντας να εφαρμόσω χημικό αραιώμα στις μηλιές σε πατρικό κτήμα στο Ροδοχώρι. Δουλεύω στο Ινστιτούτο Φυλλοδόλων Δένδρων της Νάουσας και μέσα εκεί συμμετέχοντας σε πειράματα σαν βοηθός γεωπόνου απέκτησα πολλές γνώσεις και εμπειρίες γύρω από την καλλιέργεια της μηλιάς.

Όταν πριν από 10 χρόνια περίπου καταρτίσθηκε ερευνητικό πρόγραμμα με αντικείμενο το αραιώμα των μήλων με χημικά μέσα από τους γεωπόνους του Ινστιτούτου

κ. Οδυσσέα Ντινόπουλο και κ. Αθηνά Μάϊνου είχα την περιέργεια να δώ αν είναι δυνατόν αυτό που γίνονταν τόσα χρόνια με το χέρι να γίνει τώρα με χημικές ουσίες.

Έγιναν οι πειραματικές επεμβάσεις και από τα αποτελέσματα πείσθηκα ότι οι καρποί αραιώνουν

Του

Γιάννη Γ. Κοσμίδη

εξ ίσου καλά όπως και με το χέρι. Τότε σκέφτηκα αυτά που είδα να τα εφαρμόσω και στο πατρικό κτήμα στο Ροδοχώρι.

Σε συζήτηση που είχα με τον πατέρα μου συμφωνήσαμε στο ότι αν οι μηλιές είναι υπερφορτωμένες, θα πρέπει να αραιωθούν. Συμφωνήσαμε επίσης στο ότι θα χρειάζονταν εκτός από την προσωπική μας συμμετοχή στο αραιώμα και εργατικό δυναμικό ξένο που ήμουν κάποιες 30 - 40 χιλιάδες δραχμές (1982). Σκεφτήκαμε ότι την εποχή που πρέπει να γίνει το αραιώμα είχαμε και πολλές άλλες εργασίες στα κτήματα (ανοιξιάτικοι ψεκασμοί - κοπή χόρτου κ.ά.) και το βασικό είχαμε την συγκομιδή των κερασιών που θα μας δέσμευε για 20 - 25 μέρες τουλάχιστο και θα έπρεπε να αρχίσουμε το αραιώμα μετά τις 15 - 20 Ιουλίου, μέσα στο κατακαλόκαιρο. Τότε τον εξήγησα ότι ο σκοπός του αραιώματος δεν είναι να ρίξουμε μερικούς καρπούς όποτε εμείς θέλουμε αλλά ήταν πρέπει και πρέπει να γίνει το αραιώμα όταν οι καρποί είναι πολύ μικροί και δεν έχουν πύξη ακόμη από το δέντρο πολλές θρεπτικές ουσίες. Στην εποχή όμως αυτή το αραιώμα με το χέρι είναι πολύ δύσκολο.

Δηλαδή συμφωνήσαμε σε όλα και τότε σκέφτηκα πως έπρεπε να τον αναφέρω ότι πρέπει να αραιώσουν

με χρησιμοποιώντας κάποια ουσία χημική.

Τον είπα για τα πειράματα που Ινστιτούτο και τα αποτελέσματα που είχαμε αλλά η πρώτη κοινότητα που είπε ήταν: και αν τα ρίξει όλο τί γίνεται;

Τότε προσπάθησα πάλι και τελικά για να μην σας κουράσω καθόλου χρησιμοποίησα και κάποιες πιέσεις να τον μισοπειλώ.

Περιμέναμε 15 - 20 μέρες μετά την πλήρη άνθηση, μετά με ένα ψεύτικο μειρούσαμε την διάμετρο του κεντρικού καρπιδίου της τακτικής καρπίας για 2 - 3 μέρες. (Όταν η διάμετρος των καρπών αυτών κατά μέσο όρο έγινε 12 - 14 χιλιοστά τότε ψεκάσαμε τα δέντρα με το εντομοκτόνο Σεβίν 850) σε δόση 1 κιλό στα 1.000 κιλά νερό.

Μετά από μια βδομάδα περίπου άρχισαν να φαίνονται τα πρώτα αποτελέσματα. Οι καρποί που έπεσαν κάτω από τα δέντρα ήταν πολλοί σε οημείο που αναζωπύρωσαν τις ανθησχές του πατέρα μου. Τότε τον έδειξα τους καρπούς που έμειναν στο δέντρο 1 - 2 σε κάθε τακτική καρπία και κάπως ησύχασε.

Γεγονός ήταν όμως ότι στα χαμηλά κλαδιά (ποδιές) το αραιώμα ήταν κάπως παραπάνω από το κανονικό και στην κορυφή κάπως λιγότερο, αλλά συμφωνήσαμε ότι αυτό δεν πειράζει γιατί πάντοτε στις ποδιές οι καρποί δεν γίνονται ποιοτικά καλοί, ενώ στην κορυφή αν δεν γίνουν πολύ καλοί σε μέγεθος θα είναι εύγεστοι. Και τότε σκεφτήκαμε για την επόμενη χρονιά να ψεκάσουμε επιμελημένα τις κορυφές των δέντρων και πιο επιπόλαια τις ποδιές.

Τον μήνα Αύγουστο παρατηρήσαμε και συζήτησαμε γύρω από το ίδιο θέμα μέσα στο κτήμα επειδή οι καρποί πήραν πολύ καλό μέγεθος φάνοιαν τα δέντρα πάλι φρούτα (Συνέχεια στη σελ. 43)

Το καλαμπόκι και η καλλιέργειά του

ΣΗΜ. ΝΙΑΟΥΣΤΑ: Λόγω της οποιονδήποτε παρουσιάζει η καλλιέργεια του Καλαμποκιού στη χώρα μας δημοσιεύουμε μερικά αποσπάσματα από το ενημερωτικό διδύκιο που κυκλοφόρησαν οι παραπάνω συγγραφείς.

1) Καταγωγή και εξαγωγή του καλαμποκιού

Το καλαμπόκι είναι γνήσιο του Νέου Κόσμου, που μεταφέρθηκε στην Ευρώπη από τον Κολόμβο το 1493. Ως τόπος καταγωγής του θεωρείται η περιοχή από το κεντρικό Μεξικό μέχρι την Ουδούρα. Μετά τη μεταφορά του στην Ευρώπη, γρήγορα άρχισε να διαδίδεται και να

**Των Ι.Ν. Σφακιανάκη
και Ν.Δ. Κατσαντώνη
Ινστιτούτο Σιτηρών
Θεσσαλονίκης**

καλλιεργείται σε όλες τις χώρες αυτής, αφού αναγκαστήκαμε ναρκίς η μεγάλη του σημασία στη διατροφή του ανθρώπου και κυρίως τη διατροφή των ζώων. Από τους Άλγεδες διαδόθηκε σε όλη τη Β. Αφρική και Μέση Ανατολή, ενώ οι Ισπανοί και Πορτογάλοι θαλασσοπόροι μετέφεραν το καλαμπόκι στις Ινδίες, Κίνα, νησιά του Ινδικού Ωκεανού κλπ. Έτσι, τον 16ο αιώνα ολοκληρώθηκε η εξαγωγή του καλαμποκιού σε ολόκληρο τον κόσμο και καθιερώθηκε ως μία από τις βασικές καλλιέργειες μαζί με το σιτάρι και το ρύζι.

Στον Πίνακα 1 φαίνεται η παγκόσμια έκταση και παραγωγή των πρώτων αυτών καλλιεργειών το 1977.

2) Σπορά

α) Εποχή σποράς

Η σπορά του καλαμποκιού πρέπει να γίνεται όσο το δυνατόν προ-

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Έκταση, παραγωγή και απόδοση των κυριότερων σιτηρών σε παγκόσμια κλίμακα έτους 1977.

| Είδος | Έκταση
σε Χιλ./στρ. | Παραγωγή
σε Χιλ./Τόνηους | Απόδοση
κιλά/στρ. |
|-----------|------------------------|-----------------------------|----------------------|
| Σιτάρι | 2.338.450 | 388.134 | 166 |
| Ρύζι | 1.432.800 | 349.975 | 244 |
| Καλαμπόκι | 1.200.770 | 349.109 | 291 |

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Έκταση, παραγωγή και απόδοση καλαμποκιού στις κυριότερες χώρες καλλιέργειάς του το 1981.

| Χώρες | Έκταση σε
χιλ. στρεμ. | Παραγωγή
χιλ. τόνηους | Απόδοση σε
κιλά/στρ. |
|---------------|--------------------------|--------------------------|-------------------------|
| Η.Π.Α. | 302.000 | 208.314 | 689 |
| Κίνα | 205.370 | 61.601 | 299 |
| Βραζιλία | 114.910 | 21.098 | 183 |
| Μεξικό | 81.500 | 14.766 | 181 |
| Ν. Αφρική | 70.000 | 14.650 | 209 |
| Ινδία | 58.000 | 7.000 | 120 |
| Ρωσία | 35.450 | 8.000 | 225 |
| Ρουμανία | 31.500 | 11.200 | 355 |
| Γιουγκοσλαβία | 22.750 | 9.800 | 430 |
| Γαλλία | 15.700 | 9.100 | 579 |
| Ουγγαρία | 13.500 | 6.500 | 481 |
| Ιταλία | 9.910 | 7.250 | 731 |
| Ελλάδα | 1.610 | 1.360 | 846 |

ιμότερα. Η πρώτη σπορά έχει τα εξής πλεονεκτήματα σε σχέση με την άνοιξη.

— Εξασφαλίζει άριστες θερμοκρασίες αναπτύξεως για το βλαστικό στάδιο του καλαμποκιού, γιατί ουμπίπτει με τους δροσερούς μήνες Μάιο και Ιούνιο.

— Με την πρώτη σπορά αποφεύγουμε τις υψηλές θερμοκρασίες του καλοκαιριού και έτσι επιτυγχάνεται καλύτερη γονιμοποίηση των σπιδίων.

— Εκμεταλλευόμαστε την υγρασία του χειμώνα καλύτερα, και τα φυτό αναπτύσσονται μεγαλύτερο ριζικό σύστημα νεώτερο, το οποίο τους δίνει τη δυνατότητα να ανταπεξέλθουν πιο καλά στις ξηροθερμικές συνθήκες του καλοκαιριού.

— Η πρώτη σπορά κάνει τα φυτό με μικρότερο ύψος, οπότε είναι περισσότερο ανθεκτικά στο πλάγιασμα, και

— Τέλος η πρώτη σπορά σιμαίνει και πρώτη συγκομιδή με όλα τα πλεονεκτήματα αυτής.

β) Βάθος σποράς

Το βάθος σποράς επηρεάζει το φυτό και την ομοιομορφία φυτότητας του σπόρου, εξαρτάται δε από την προημιότητα σποράς, τη υγρασιακή συνθήκη του εδάφους και το μέγεθος του σπόρου. Το άριστο βάθος σποράς, σε κανονικά προετοιμασμένα χωράκια, πρέπει να είναι 5-6 εκ. Όμοιος σε πρώτες σπορές όπου η θερμοκρασία είναι χαμηλή και η υγρασία επαρκής, θα πρέπει το βάθος να είναι

1-2 εκατοστά μικρότερο, ενώ σε ό-
ψιμες υπορέες όπου η υγρασία εί-
ναι λιγότερο επαρκής, το βάθος
πρέπει να είναι 1-2,5 εκατοστά με-
γαλύτερο. Επίσης, ο σπόρος με μι-
κρό μέγεθος, θα πρέπει να σπέρ-
νεται σε μικρότερο βάθος σε σχέ-
ση προς τον σπόρο με μεγάλο μέγε-
θος.

Έχοντας αυτά υπόψη μας, και
με τη χρησιμοποίηση των πειμα-
τικών μηχανών σποράς, σε χωρά-
φια με καλή προετοιμασία και ισο-
πέδωση, θα εξασφαλίσουμε ένα κα-
λό και ομοιόμορφο φθιπωμα της
καλλιέργειας από το οποίο θα ε-
ξαρτηθεί κατά πολύ η τελική από-
δοση αυτής.

γ) Πυκνότητα σποράς

Η πυκνότητα σποράς επηρεάζει
σημαντικά την απόδοση του καλα-
μποκιού. Τόσο οι χαμηλές όσο και
οι υψηλές πυκνότητες επηρεάζουν
αρνητικά την απόδοση. Με τις χα-
μηλές πυκνότητες έχουμε μικρότε-
ρες αποδόσεις γιατί δεν εκμεταλ-
λεινόμεστε όλο το διαθέσιμο χώρο.
Ενώ με τις υψηλές πυκνότητες πα-
ρατηρούνται:

γ1) Μεγάλο ποσοστό στειρότητας
στα φυτά

γ2) Τα φυτά αλληλοσκοιάζονται, με
αποτέλεσμα να αποκτούν λόγω αν-
ταγωνισμού για το φως, μεγάλο ύ-
ψος, έτσι γίνονται λεπτοστέλεχα,
έχουν τον σπάδικα σε μεγαλύτερο
ύψος από το κανονικό, οπότε αυτό
συντελεί στο να είναι ευαίσθητα
στο πλάγιασμα.

γ3) Ενώ δεν επηρεάζουν το χρόνο
ανθώσεως των αρσενικών ανθέων,
καθυστερούν 4-5 μέρες την άνθη-
ση των θηλυκών με αποτέλεσμα να
μειωθούν χρονικά η άνθηση
των αρρένων και θηλέων ανθέων,
με δυσμενή επίπτωση στην γονιμο-
ποίηση.

γ4) Οι μεγάλες πυκνότητες δίνουν
μικρότερη περιεκτικότητα πρωτεΐ-
νης στον καρπό.

Από τα παραπάνω του Ινστιτού-
του Σιτηρών δγνίεται το συμπέρα-

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. Πυκνότητα φυτών (αριθμός φυτών/στρ.)

Αποστάσεις φυτών Αποστάσεις μεταξύ των γραμμών σε εκατοστά
πάνω στη γραμμή

σε εκατοστά	70	75	80
10	14.300	13.300	12.500
11	13.000	12.100	11.400
12	11.900	11.100	10.400
13	11.000	10.300	9.600
14	10.200	9.500	8.900
15	9.520	8.900	8.350
16	8.900	8.350	7.800
17	8.400	7.850	7.350
18	7.950	7.400	6.950
19	7.500	7.000	6.580
20	7.150	6.650	6.250
21	6.800	6.350	5.950
22	6.500	6.050	5.700
23	6.200	5.800	5.450
24	5.950	5.560	5.210
25	5.710	5.330	5.000

σμα ότι, η καλύτερη πυκνότητα σπο-
ράς είναι: Για τα μεγάλων βιολο-
γικού κύκλου υβρίδια με δείκτες
FAO 700-800, 6.500-7.500 φυτά/
στρ. Για τα μέσου βιολ. κύκλου με
δείκτες FAO 500-650, 7.500-8.
000 και για τα μικρού βιολ. κύκλου
υβρίδια (επίσπορα) με δείκτες
FAO μέχρι 450, 8.000-9.000 φυ-
τά/στρ. Για τα ελληνικά υβρίδια
«ΑΡΗΣ» και «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ»
συνιστούμε να σπέρνονται σε 6.500
-7.500 και 6.000-6.500 φυτά/στρ.,
αντιστοίχως.

Στον πίνακα (3) φαίνονται οι
πυκνότητες φυτών ανά στρέμμα με
τις αντίστοιχες αποστάσεις των φυ-
τών πάνω στη γραμμή και μεταξύ
των γραμμών.

3) Απεντόμωση του εδά- φους.

Για να εξασφαλίσουμε τον κανο-
νικό αριθμό φυτών, με ομοιόμορφη
κατανομή σε όλη την επιφάνεια του
χωραφιού θα πρέπει να καταπολε-
μήσουμε τα έντομα του εδάφους τα
οποία καταστρέφουν τα φυτά στα
πρώτα στάδια αναπτύξεως. Τα

σπουδαιότερα απ' αυτά είναι
δηροσκώληκες, ο κορμενιδού-
σι αγρότιδες (καρφαριές),
κ.λ.π.

Κατάλληλα εντομοκτόνα τα
ελέγχουν αποτελεσματικά τα
μα που εδάφους είναι: Το
BOFURAN 10 G, CHLO-
PHOS, κ.ά. τα οποία πρέπει
χρησιμοποιηθούν σύμφωνα με
οδηγίες των οίκων παρασκευ-

4) Καταπολέμηση ζι- ων.

Το καλαμπόκι παρότι το γ-
ράφει ότι είναι φυτό ταχείας ανα-
παραγωγής είναι πολύ ευαίσθητο
στον ανταγωνισμό των ζιζανίων,
στα πρώτα στάδια αναπτύξε-
ς. Το λόγο αυτό είναι απαραί-
τη η καταπολέμηση αυτών διότι
οι ζιζανιές θα μειωθούν σημαντικά
η παραγωγή.

Σήμερα ο παραδοσιακός
καταπολέμησης των ζιζανίων
με τοσπίσματα, έχει πλήρως αν-
τικαταστήσει με την χημική καταπο-
λέμηση, και μόνο σε περιπτώσε-
ς υπάρχουν δυσεξόνια ζιζι-

μεϊνθήκε η αποτελεσματικότητα των ζιζανιοκτόνων από τις καιρικές συνθήκες, χρησιμοποιείται φρεζο-εγκαθιστήρι στην περίοδο του ανθώματος (γυρά ύψους 50-60 εκ.).

Τα ζιζανιοκτόνα του καλαμποκιού μπορούμε να τα κατατάξουμε σε τρεις βασικές κατηγορίες:

α) Τα προσπορικά, τα οποία εφαρμόζονται πριν από τη σπορά, και απαιτούν ενσωμάτωση με φρεζιζήματα. Τα πιο αποτελεσματικά ζιζανιοκτόνα της κατηγορίας αυτής είναι: το ERADICANE, το ERADICANE + ATRAZINE, ATRAZINE + SYTAN. Το ERADICANE πρέπει να σημειώσουμε ότι ελέγχει ικανοποιητικά και το βέλιουρα.

Για να έχουμε αποτελεσματικό έλεγχο των ζιζανίων με τα ζιζανιοκτόνα αυτής της κατηγορίας θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας:

— Η ενσωμάτωσή τους πρέπει να γίνει σε 20 λεπτά από την εφαρμογή, και σε βάθος γύρω στα 10 εκ.

— Η αποτελεσματικότητα του ERADICANE πάνω στο βέλιουρα είναι καλύτερη, εάν προηγηθεί φρεζιζήματα για να κοπούν τα ριζώματά του σε μικρά κομμάτια.

β) Προφυτευτικά τα οποία ε-

φαρμόζονται αμέσως μετά τη σπορά προτού φυτρώσει η καλλιέργεια, εφαρμόζονται χωρίς ενσωμάτωση. Τα πιο αποτελεσματικά αυτής της κατηγορίας είναι το PRIMEXTRA, LASSO-AT, ATRAZINE + SONALAN, STOMP + ATRAZINE κ.ά.

Η δράση των ζιζανιοκτόνων αυτών είναι περισσότερο αποτελεσματική όταν:

— Μετά την εφαρμογή έχουμε ελαφρά βροχόπτωση, για να προχωρήσει το ζιζανιοκτόνο πιο κάτω από την επιφάνεια του εδάφους (10 εκ. περίπου), για καλύτερο έλεγχο των ζιζανίων.

— Πίνει ομοιόμορφη κατανομή του ζιζανιοκτόνου στο χωράφι. Αυτό μπορούμε να το επιτύχουμε με τη χρησιμοποίηση μπεκ ριπιδίου, και με κατάλληλη ρύθμιση του ύψους του ψεκαστικού ιστού, έτσι ώστε η τελευταία ψεκαστική ακτίνα κάθε ψεκαστικού κώνου να περνάει από το μέσο της βάσεως του επόμενου κώνου.

γ) Τα μεταφυτευτικά τα οποία εφαρμόζονται μετά το φύτευμα του καλαμποκιού και των ζιζανίων. Τα ζιζανιοκτόνα αυτά είναι τα πιο αποτελεσματικά όταν τα ζιζάνια ψε-

καστούν στο στάδιο των 3-4 φύλλων.

Κατάλληλα ζιζανιοκτόνα της κατηγορίας αυτής είναι το ATRAZINE + 2,4 D, CYANAZINE + ATRAZINE (1 + 1), το MCPA, (για πλατύφυλλα ζιζάνια) επίσης και τα προφυτευτικά, PRIMEXTRA και LASSO-AT. Όταν χρησιμοποιούνται τα ορμονικά 2,4 D και MCPA, θα πρέπει να είμαστε ιδιαίτερα προσεκτικοί στις συνιστώμενες δόσεις, γιατί μεγαλύτερες δόσεις της κανονικής μπορεί να προξενήσουν παραμορφώσεις στα φυτά.

Γενικά από τα πειράματα του Ινστιτούτου Σιτηρών έχει αποδειχθεί ότι τα μεταφυτευτικά ζιζανιοκτόνα είναι λιγότερο αποτελεσματικά των προφυτευτικών. Αυτό και τα τη γνώμη μας οφείλεται στο ότι όλα τα ζιζάνια δεν φτάνουν την ίδια εποχή, ώστε να ψεκασθούν στα ευαίσθητα στάδια των 3-4 φύλλων.

Στην περίπτωση των προφυτευτικών ζιζανιοκτόνων, εάν την πρώτη εβδομάδα μετά την εφαρμογή δε θρέξει, για να αυξήσουμε την αποτελεσματικότητά αυτών καλό θα είναι να γίνει ένα ελαφρό πότισμα με τεχνητή βροχή.

(Συνέχεια από τη σελίδα 40)

τωμένα και έτσι έφταναν και οι τελευταίες αμφιβολίες του πατέρα μου.

Τα αποτελέσματα μετά το τέλος της συγκομιδής ήταν εντυπωσιακά. Δηλαδή η παραγωγή ήταν αρκετά μεγαλύτερη από προηγούμενες χρονιές και η ποιότητα των καρπών ήταν σε μεγάλο ποσοστό έξτρα και Α και πολύ λίγα Β.

Από τότε και στο εξής ανεπιφύλακτα χρησιμοποιούμε το εντομοκτόνο Σεβίν 850)ο για αραιώμα των μύλων.

Στη συνέχεια με συζητήσεις και

Αραιώμα των μύλων

με χημικά μέσα

επιμέλειας έπεισα και μερικούς άλλους «πολυτρούς» μηλοπαραγωγούς στο Ροδοχώρι που εφαρμόσαν για αραιώμα το Σεβίν 850)ο και έμειναν ικανοποιημένοι.

Απειθύνόμενος τώρα σε όλους τους μηλοπαραγωγούς θα ρωτήσω:

Θέλετε καλή ποιότητα μύλων;

Θέλετε λιγότερο κόστος παραγωγής;

Θέλετε απαλλαγή από το άγχος για το αραιώμα;

Τότε μην δειλιάζεται, χρησιμοποιήστε άφοβα το Σεβίν 850)ο για αραιώμα των μύλων και αν πάλι δεν σας έπεισα και έχετε αμφιβολίες τότε αρχίστε από φέτος και ορατήστε για αραιώμα αν όχι τα μισά τουλάχιστον 10-20 δέντρα και αφού πεισθήτε, για την επόμενη χρονιά να είστε σίγουροι.

Θα συνιστούσα, για λεπτομερείς πληροφορίες, πριν το εφαρμόσετε να απειθυνθείτε στο Ινστιτούτο Φυλλοδόλων Δένδρων.

ΤΟ ΦΟΥΖΙΚΛΑΔΙΟ ΤΗΣ ΜΗΛΙΑΣ (VENTURIA INAEQUALIS) & ΤΟ ΦΟΥΖΙΚΛΑΔΙΟ ΤΗΣ ΑΧΛΑΔΙΑΣ (VENTURIA PIRINA)

1) Γενικά

Το Φουζικλάδιο της μηλιάς (VENTURIA INAEQUALIS Βεντούρια Ινεκουάλις) και το Φουζικλάδιο της αχλαδιάς (VENTURIA PIRINA Βεντούρια Πιρίνα) είναι δύο σοβαρές ασθένειες που προσβάλλουν αντίστοιχα την μηλιά και την αχλαδιά. Σε γενικές γραμμές τα δύο φουζικλάδια παρουσιάζουν σημαντικές ομοιότητες και αναλογίες στην συμπεριφορά τους, στον πολλαπλασιασμό και στην μόλυνση. Υπάρχουν όμως μερικές διαφορές, αυτές θα τονισθούν και θα περιγραφούν στα σχετικά κεφάλαια του κειμένου.

Οι αναφερόμενες ασθένειες είναι γνωστές στους δενδροκαλλιεργητές, οι οποίοι γνωρίζουν από «πρώτο χέρι» τις ζημιές που προξενούν στα φύλλα και ιδιαίτερα στους καρπούς που υποβαθμίζουν σημαντικά την εμπορική τους αξία. Ιδιαίτερη ευπάθεια στο φουζικλάδιο έχουν όλα τα υπέργεια (εναέρια) τμήματα του δέντρου που σχηματίζονται εντός του έτους, ενώρις την Άνοιξη, όπως είναι τα νεαρά φύλλα, που μόλις έχουν εκπτυχθεί, τα άνθη, οι τρυφεροί βλαστοί και οι καρποί στα πρώτα στάδια της ηλικίας τους (καρπίδια). Το φουζικλάδιο διακρίνεται από τις χαρακτηριστικές κηλίδες χρώματος καστανόλαδι που τις συναντά κανείς στα πράσινα μέρη του φυτού. Αναλυτικότερα:

α) ΕΠΙ ΤΩΝ ΦΥΛΛΩΝ

Στη μηλιά οι κηλίδες βρίσκονται στην άνω επιφάνεια του φύλλου σκορπισμένες κατά μήκος των νεύρων.

Στην αχλαδιά οι κηλίδες βρίσκονται κυρίως στην κάτω επιφάνεια των φύλλων. Την άνοιξη οι κηλίδες είναι μικροσκοπικές (μακριδερά στίγματα). Αργότερα οι κηλίδες γίνονται μεγάλες, ευδιάκριτες, μαυριδερές.

β) ΕΠΙ ΤΩΝ ΑΝΘΕΩΝ

Οι κηλίδες παρατηρούνται στα σέπαλα, στην ωοθήκη και τον ποδίσκο. Οι προσβολές μπορεί

Του Οδυσ. Ντινόπουλου Γεωπόνου

να προκαλέσουν την Εξήρανση και την πτώση του άνθους.

γ) ΕΠΙ ΤΩΝ ΚΑΡΠΩΝ

Οι πρώιμες προσβολές μπορεί να προκαλέσουν την πτώση των μικρών καρπών (καρπίδια). Στις μολύνσεις τις μεταγενέστερες οι καρποί εξακολουθούν να αναπτύσσονται αλλά στο σημείο προσβολής οι καρποί παραμορφώνονται και σχίζονται. Αυτό συμβαίνει κυρίως στα αχλάδια.

δ) ΕΠΙ ΤΩΝ ΚΛΑΔΩΝ

Στους πράσινους βλαστούς μπορεί να παρατηρήσει κανείς κυρίως στις αχλαδιές, κηλίδες που μοιάζουν σαν εκείνες επί των φύλλων. Στην συνέχεια σε ηλικιωμένους κλαδίσκους αυτές οι κηλίδες μεταμορφώνονται σε φλύκταινες. Επί των κλάδων το Φουζικλάδιο στην αχλαδιά διαιωνίζεται.

2) Πολλαπλασιασμός του φουζικλαδίου. Ασκοσπόρια - Κονίδια.

Το Φουζικλάδιο εμφανίζει δύο μορφές πολλαπλασιασμού, μία

εγγενή και μία αγενή. Η εγγενής μορφή (τέλεια αναπτύσσεται σαν σπυρόφυτα στα μολυσμένα φύλλα που πέσαν στο έδαφος (Φθινόπωρο - Χειμώνας). Η εγγενής μορφή παράγει σπορία, τα ονομαζόμενα ασκοσπόρια, που προέρχονται ύστερα από γονιμοποίηση.

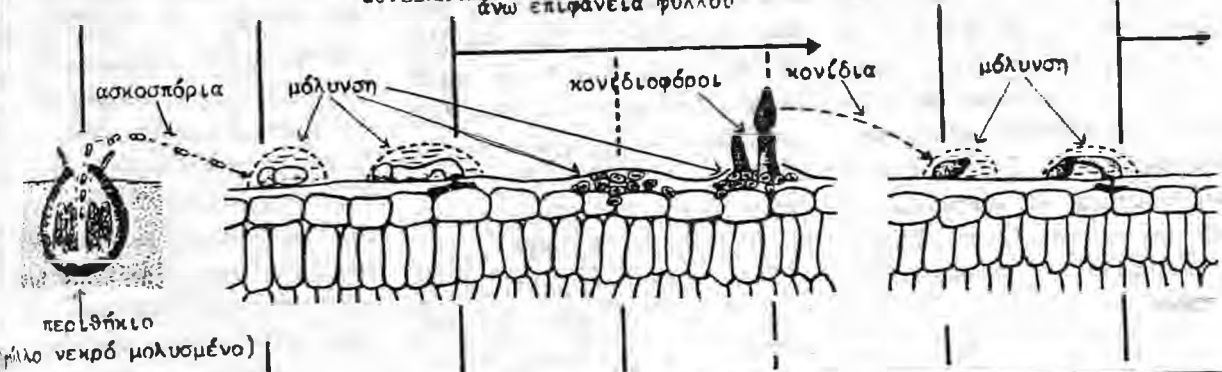
Η αγενής μορφή αναπτύσσεται κατά την περίοδο που ο μύκητας ζει ζωή παρασιτική επί των δέντρων (Άνοιξη έως Φθινόπωρο) και παράγει άλλη μορφή σπορίων τα Κονίδια. Συνήθως οι δύο μορφές πολλαπλασιασμού εναλλάσσονται κανονικά. Έτσι διακινείται το Φουζικλάδιο της μηλιάς. Το Φουζικλάδιο της αχλαδιάς (Βεντούρια Πιρίνα) διαχειμάζει επί πλέον υπό την βλαστική μορφή (δες σχήμα 2) ως μυκήλιο σχηματίζοντας στρώματα μέσα στα έλκη των προσβλημένων κλάδων.

3) Το Φουζικλάδιο ως σπυρόφυτο (Διαχείμανση του παρασίτου)

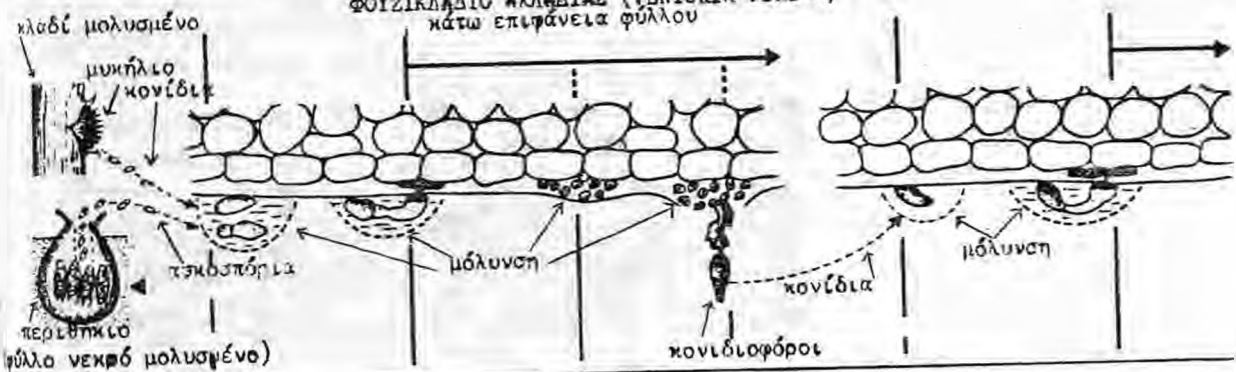
Κατά το φθινόπωρο στα πέσμενα και μολυσμένα φύλλα αρχίζει η σπυροφυτική φάση. Σε διαφορετικούς θαλλούς σχηματίζονται το ασκογόνιον και το ανθηρίδιο από τα οποία μετά την γονιμοποίηση δημιουργείται το περιθήκιο. Κάθε περιθήκιο (ψευδοθήκιο) περιέχει 30—40 ασκούς και κάθε ασκός 8 ασκοσπόρια. Τα ασκοσπόρια της μηλιάς έχουν απειροελάχιστες διαστάσεις (11 με 15 μ. Χ 4 με 7 μικρά)¹. Τα ασκοσπόρια της αχλαδιάς είναι

Σημ. 1. = μ (μικρό) = χιλιοστό του χιλιοσταμέτρου = 0,000001 μέτρο

ΦΟΥΖΙΚΛΑΔΙΟ ΜΗΛΙΑΣ (VENTURIA INAEQUALIS)
άνω επιφάνεια φύλλου

ΦΟΥΖΙΚΛΑΔΙΟ ΑΧΛΑΔΙΑΣ (VENTURIA PIRINA)
κάτω επιφάνεια φύλλου

α' αυτά μικροσκοπικά. Οι διαστάσεις τους κυμαίνονται από 14 με 20 μ. Χ 5 με 8 μικρά. Έχουν υπολογίσει ότι είναι δυνατό από ένα φύλλο μολυσμένο μηλιάς να παραχθούν μέχρι 100.000 ασκοσπόρια. Είναι αυτονόητο για να σχηματισθούν και να ωριμάσουν τα ασκοσπόρια απαιτούνται ειδικές συνθήκες θερμοκρασίας και υγρασίας. Τα ασκοσπόρια ολοκληρώνουν την ωρίμανσή τους όταν οι θερμοκρασίες ανέβουν. Άριστη θερμοκρασία για τα ασκοσπόρια της μηλιάς 20 βαθμοί Κελσίου. Προκτικώς μπορούμε να πούμε ότι τα περισσότερα ασκοσπόρια της μηλιάς και αχλαδιάς ωριμάζουν και είναι έτοιμα να εκτοξευθούν κατά την εποχή της νέας βλάστησης των δέντρων Ξενιστών. Όσον αφορά τις αχλαδιές το παράσιτο διαχειμάζει στους

προσβελημένους κλάδους και έχει σπουδαιότερη σημασία στην διαιώνιση της ασθένειας, από την παραγωγή περιθηκίων ασκών κλπ. στα πεσμένα και μολυσμένα φύλλα στο έδαφος.

Τα ασκοσπόρια ως προερχόμενα από γονιμοποίηση έχουν διαφορετική γενετική σύνθεση και ως εκ τούτου είναι υπεύθυνα για την δημιουργία νέων φυλών Φουζικλάδιου.

4) Το Φουζικλάδιο ως παράσιτο (Άνοιξη έως Φθινόπωρο) - Συμπτώματα.

Τα ασκοσπόρια είναι υπεύθυνα για τη νέα αρχική μόλυνση κατά την άνοιξη των μηλεοδέντρων (πρωτογενής μόλυνση). Όσον αφορά την αχλαδιά υπάρχουν δύο πηγές αρχικής μόλυνσης: α) τα ασκοσπόρια και β) τα κονίδια τα οποία σχημα-

τίζονται και δημιουργούνται από τα μυκήλια που διαχειμάσαν σε διάφορα τμήματα του δέντρου (κλάδοι, οφθαλμοί κλπ.) (δες σχήμα 2).

Τα ασκοσπόρια είναι πολύ ελαφρά και μπορούν να μεταφερθούν σε αποστάσεις μερικών χιλιομέτρων από το σημείο της παραγωγής τους.

Για να βλαστήσουν τα ασκοσπόρια πρέπει να είναι τα φύλλα κλπ. βρεγμένα κόμποσες ώρες. Το ίδιο ισχύει και για τα καρπίδια και τους τρυφερούς βλαστούς. Σε θερμοκρασία 20 βαθμούς Κελσίου και συνεχής διαβροχή της επιφάνειας των φύλλων ή καρπιδίων τα ασκοσπόρια βλαστώνουν σε 3-4 ώρες (ιδεώδεις συνθήκες μόλυνσης). Όταν οι θερμοκρασίες είναι διαφορετικές απαιτείται περίοδος διαβροχής μεγαλύτερη.

Όταν βλαστήσουν τα ασκοσπόρια δημιουργούν τα μυκήλια τα οποία εισέρχονται μέσα στα φύλλα ή καρπό αντίστοιχα. Έτσι επί των νέων πρασίνων φύλλων και των καρπών δημιουργείται η παρασιτική μορφή του Φουζικλαδίου. Σχηματίζονται στη συνέχεια οι κονιδιοφόροι (δες σχήματα). Οι κονιδιοφόροι παράγουν ένα νέο είδος σπορίων, τα καλούμενα κονίδια. Τα κονίδια μεταφέρονται από τα ρεύματα αέρος μέχρι αποστάσεως μερικών δεκάδων μέτρων και αποτελούν μία άλλη πηγή μόλυνσης. Τα κονίδια της μηλιάς έχουν διαστάσεις από 12 με 22 X 6—9 μικρά¹, τα δε κονίδια της αχλαδιάς κατά μέσο όρο 22 X 8 μικρά¹.

Η διάρκεια της περιόδου ε-

πικιάσεως των γενομένων μολύνσεων από τα ασκοσπόρια ποικίλει και εξαρτάται βασικά από την θερμοκρασία του περιβάλλοντος. Αυτή είναι 8—14 μέρες σε 20—25 βαθμούς Κελσίου (θερμοκρασία αρίστη για την ανάπτυξη του μύκητα) και φθάνει μέχρι 20 μέρες σε θερμοκρασία 8—10 βαθμούς Κελσίου.

Στην αρχή τα συμπτώματα των μολύνσεων των προσερχόμενων από τα ασκοσπόρια και τα κονίδια δεν είναι ορατά με το γυμνό μάτι. Αργότερα φαίνονται. Λίγο πολύ όλοι οι παραγωγοί τα έχουν παρατηρήσει. Αρχικώς παρατηρεί κανείς στα φύλλα ελαιώδεις κηλίδες οι οποίες με την πάροδο του χρόνου παίρνουν βαθύτερη χροιά και δίνουν μία όψη βελουδίνη

ο οποία οφείλεται στην παρουσία των αγενών καρποφοριών του μύκητα. Οι προσβλημένοι καρποί αρχικά παρουσιάζουν κι αυτοί στίγματα χρωματιστά ελαιώδους, ή σχεδόν μαύρου. Τα στίγματα μεγαλώνουν και διατηρούν το υποστρόγγυλο σχήμα ενώ η επιφάνεια παίρνει όψη βελουδίνη. Στο προχωρημένο στάδιο προσβολής οι καρποί παραμορφώνονται, δημιουργούνται σχισμές οι οποίες μπορούν να χρησιμεύσουν σαν θύρες εισόδου δευτερογενών παρασίτων. Σε έντονη προσβολή μπορεί να παρατηρηθεί και πτώση των μικρών καρπών.

Το Φουζικλάδιο αναπαράγεται κατά την βλαστική περίοδο ως εξής:

| Είδος Δέντρου | Άνοιξη
Πρωτογενής μόλυνση | Άνοιξη, έως Φθινόπωρο
Συνεχιζόμενη μόλυνση |
|--|------------------------------|---|
| α) μηλιές (φύλλα, μολυσμένα) | ασκοσπόρια | κονίδια - κονίδια |
| β) αχλαδιές (φύλλα μολυσμένα) | ασκοσπόρια | κονίδια - κονίδια |
| γ) αχλαδιές (κλάδοι, βλαστοί μολυσμένοι) | κονίδια | κονίδια - κονίδια |

5) Καταπολέμηση γενικά

Η καταπολέμηση του Φουζικλαδίου, δεν χωρεί καμία αμφιβολία, ότι πρέπει να στηρίζεται σε ετήσια βάση. Οποιαδήποτε το πρόγραμμα θα πρέπει να είναι ελαστικό, λαμβάνοντας υπόψη τις καιρικές συνθήκες που επικρατούν στην συγκεκριμένη περίοδο, την ευαισθησία των ποικιλιών στο Φουζικλάδιο, την

περιοχή που είναι εγκατεστημένοι οι μηλεώνες και οι αχλαδιώνες, και την εποχή. Κατ' αρχήν πρέπει να τονισθεί ότι το Φουζικλάδιο της αχλαδιάς καταπολεμείται δυσκολότερα από το Φουζικλάδιο της μηλιάς. Γι' αυτό κρίνεται απαραίτητη η χειμερινή επέμβαση αφού, όπως αναφέρθηκε και στα προηγούμενα κεφάλαια, η αχλαδιά κουβαλά επάνω της το Φουζικλά-

διο (Τσακωνικά). Γι' αυτό κρίνεται απαραίτητη η χειμερινή επέμβαση στις αχλαδιές. Ψεκάζει κανείς με χειμερινό πολτό κλη, κατά τον μήνα Ιανουάριο ή πρώτο δεκαήμερο του Φεβρουαρίου. Προκειμένου για τις αχλαδιές αυτός ο ψεκασμός μας εξυπηρετεί, αφού ταυτόχρονα καταπολεμάται και η ψύλλα της αχλαδιάς.

(Συνέχεια στο επόμενο)

Ο ΑΓΩΝΑΣ ΔΙΚΑΙΩΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΧΕΙΡΟΚΡΟΤΗΜΑ

Τί σπρώχνει έναν θύσο από δέκα τέσσερις ερασιτέχνες ηθοποιούς κάθε ηλικίας και μιά ορχήστρα από εφτά ερασιτέχνες μουσικούς, όλοι με τα επαγγέλματά τους, επαγγελματίες, υπάλληλοι, καθηγητές, μαθητές, με συνθήκες δουλειάς όχι πάντα εύκολες, πολλές φορές δύσκολες, να επιμένει να κάνει θέατρο και μάλιστα για δέκα συνεχή έτη, είναι ένα φαινόμενο άξιο πα-

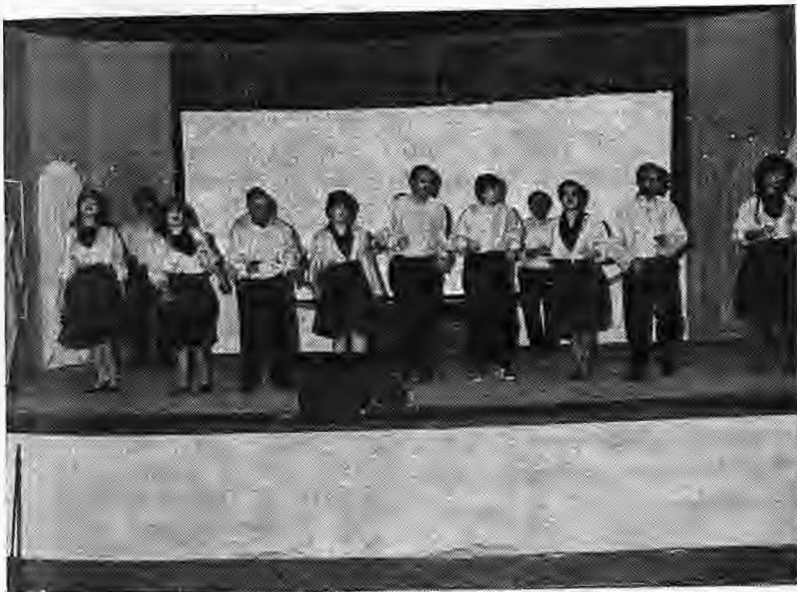
κατάπαικτα τη Νάουσα, καταξιωότητας ταυτόχρονα την Θεατρική ιδέα στη συνείδηση του Ναουσάκου λαού.

Φέτος η ομάδα δοκιμάστηκε σε ένα από τα δυσκολότερα Θεατρικά είδη και θριάμβευσε. Έπαιξε επιθεώρηση και συγκέντρωσε σε οπώ παρουσίαση τον εκπληκτικό αριθμό τεσσάρων χιλιάδων πεπτακκοίων θεατών!... Αριθμός εκπληκτι-

σαν την επιτυχημένη συνέχεια.

Έτσι σε κάθε καινούργια παράσταση οι συμπολίτες ηθοποιοί όλοι τους παίζανε με τέτοιο κέφι και αφοσίωση λες και δίνανε την προμέρα τους, μπροστά σ' ένα κοινό που αντιδρούσε λες και ήταν η προμέρα...

Με επιτυχία η Θεατρική ομάδα έδωσε παράσταση στη Βέροια και Πτολεμαίδα και ετοιμάζεται για

Εικονιζόμενοι από αριστερά προς τα δεξιά: Νανά Βελίκου, Παύλος Ιωσήφιδης, Κατερίνα Παυλικανίδου, Γεώργιος Βουγιατζούλης, Ολυμπία Διαμάντη, Κώστας Κόλλας, Γεώργιος Γαλίτης, Σταύρος Καμπάκης, Ζάνα Χωροπανίου, Λευτέρης Μιμιλίδης και Χριστίνα Καλογεράκη Κουτίτσα (Από το φινάλε του έργου «Βλέποντας και κάνοντας»

ατήρησης, και θέματα μιλάμε για τη θεατρική ομάδα του ΖΑΦΕΙΡΑΚΗ που με το έργο του Κώστα Κόλλα ΒΛΕΠΟΝΤΑΣ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΤΑΣ ξεκινάει τη δεύτερη δεκαετία. Η περίπτωση της θεατρικής ομάδας του ΖΑΦΕΙΡΑΚΗ είναι ένα από τα πιο αφοπλιστικά ερασιτεχνικά δείγματα, θεατρικού κερφού επαγγελματικού ζήλου και πολιτικής προσφοράς.

Η Θεατρική ομάδα του ΖΑΦΕΙΡΑΚΗ ιδρύθηκε το Σεπτέμβριο του 1974. Από τότε ψυχαγωγεί α-

κός αν σκεφτούμε πώς το κοινό που παρακολουθεί μία θεατρική παράσταση - ή όποια πολιτιστική εκδήλωση είναι καθορισμένο. - Στη περίπτωση αυτή, μπορεί κανείς να μιλήσει για μία πανανταϊκή κινητοποίηση, για μία συγκινητική ανταπόδοση προσφορά στη δεκαετή προσφορά της Θεατρικής Ομάδας.

Η πρώτη παράσταση δόθηκε στις 7 Δεκεμβρίου στο Δημοτικό Θέατρο και οι εκδηλώσεις του κοινού εκείνης της βραδιάς προδίδαν

Του Κώστα Κόλλα

εξόρμηση σε άλλες επαρχιακές πόλεις.

Για την ιστορία. Το έργο σκηνοθέτησε ο συγγραφέας, την πολύ όμορφη μουσική ο Πίτρος ο Στοιδής, τις χορογραφίες έκανε η Μέλπω η Βασιλικού, και παίζανε οι: Λευτέρης Μιμιλίδης, Φώτης Ιγνατιάδης, Δάνης Ξανθόπουλος, Δημήτρης Μουρατίδης, Παύλος Ιωσήφιδης, Χριστίνα Καλογεράκη-Κουτίτσα, Κατερίνα Παυλικανίδου, Σταύρος Καμπάκης, Γιώργος Βογιατζούλης, Κώστας Κόλλας, Γιώργος Γαλίτης, Ζάνα Χωροπανίου, Νανά Βελίκου, Ολυμπία Διαμάντη.

Στην ορχήστρα ήταν οι: Γάκης Έλκος, Βλάχος Κυριακίδης, Γιώργος Άισης, Αχιλλέας Τολούδης, Περικλής Περισσοράτης, Πέτρος Στοιδής.

Στους φωνητικούς ο Θωμάς Φράγγης.

Στον Έχο ο Γιώργος Παισιανίδης.

Στην διεύθυνση σκηνής οι: Θωμάς Δραγονιάνος, Γιώργος Ηλίας, Γιάννης Ανθόπουλος.

Απονομή βραβείων για τον διαγωνισμό συγγραφής του έργου για το «Ολοκαύτωμα της Νάουσας»

Με την 71/84 απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Νάουσας προκηρύχθηκε πανελλήνιος διαγωνισμός για την συγγραφή θεατρικού έργου με θέμα το «Ολοκαύτωμα της Νάουσας». Με την 24/85 απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου συγκροτήθηκε ειδική επιτροπή για την κρίση του έργου η οποία αποτελείται από τους δημοτικούς συμβούλους κ.κ. Μαυρογιώργο και Δοϊδό καθώς και από τους Κων. Κόλλα συγγραφέα και Χρήστο Μπαταντζή συγγραφέα. Η επιτροπή μετά την παραίτηση του Χρήστου Μπαταντζή ανασυγκροτήθηκε και με την 61/85 απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου ορίσθηκε αντικαταστάτης ο κ. Κων. Σπορέλας καθηγητής φιλόλογος.

Η επιτροπή συνέταξε ένα πόρισμα το οποίο διάβασε στο Δημοτικό Συμβούλιο, κατά την συνεδρίαση της 9ης Οκτωβρίου 1985. Το πόρισμα της επιτροπής αναφέρει τα εξής:

«Η υποβολή μόνο δύο έργων, μας περιορίζει τη δυνατότητα επιλογής αντικειμενικά. Παρόλα αυτά, έχουμε την γνώμη πως το θεατρικό έργο με τον τίτλο «ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ» έχει να επιδείξει πολλές αρετές ικανοποιητικού θεατρικού λόγου και συγχρόνως δυναμική σύνθεση του μύθου, πάνω στον οποίο θεμελιώνεται τούτο. Η προσβολή στο προσκήνιο του έργου τον προσώπων τον Μανωλάκη Κυριακού, αποτελεί μία θετική πύλη, που προσφέρει νέες διαπιστώσεις στην δυνατότητα θεατρικής διδασκαλίας με θέμα το «ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ» και επομένως στη θεατρική ανάπτυξη της τραγικής αυτής περιόδου στην ιστορία της πόλης μας.

Η όλη δομή του έργου αυτού, με

τη μορφή της κλασικής τραγωδίας, νομίζουμε πως ικανοποιεί απόλυτα με το θέμα και δείχνει πως ο συγγραφέας του έργου είναι γνώστης του θεατρικού λόγου. Παρόλα αυτά, θεωρούμε ότι το έργο θα μπορούσε να δοθεί χωρίς ορισμένα μειονεκτήματα που υπάρχουν π.χ. συναισθηματικές υπερβολές και πλεονασμοί στους μονολόγους που υπάρχουν και διαλόγους του έργου.

Τα στοιχεία αυτά νομίζουμε πως ίσως θα κάνουν κουραστική την από σκηνης παρουσίαση του συγκεκριμένου έργου.

Για τους παραπάνω λόγους, προτείνουμε να δοθεί στον συγγραφέα του θεατρικού έργου «Ολοκαύτωμα» το δεύτερο από τα θεσμοθετημένα βραβεία. Η περιορισμένη συμμετοχή στον διαγωνισμό μας στερεί το δικαίωμα να δώσουμε πρώτο βραβείο.

Στον συγγραφέα του θεατρικού έργου «Ο Γενίταρος» έχουμε υποχρέωση να περιορισθούμε στην εκφράση ευχαριστιών κάποιον επαίον για την συμμετοχή του στον διαγωνισμό και μόνον. Γιατί τούτο το έργο, μάλλον βρίσκεται έξω από τα όρια του θέματος του διαγωνισμού και στερείται ιδιαιτέρων αρετών, ως έργο θεατρικού λόγου που να δικαιολογούν την βράβευσή του».

Κατά την συνεδρίαση του Δημοτικού Συμβουλίου ο κ. Γ. Δούδος μεταξύ των άλλων είπε: «ότι κατά την γνώμη του το «ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ» είναι ένα πολύ καλό έργο, ο δε συγγραφέας του είναι γνώστης του θεατρικού έργου και της ιστορίας. Μέχρι της στιγμής ο συγγραφέας είναι ανώνυμος. Έχει όμως

καταφέρει ένα ικανοποιητικό αποτέλεσμα. Με την άποψη του κ. Γ. Δούδου συμφώνησε απόλυτα και ο Δήμαρχος κ. Δημ. Βλάχος ο οποίος είπε: ότι το έργο αυτό είναι ένα αξιόλογο δημιούργημα.

Στη συνέχεια το Δημοτικό Συμβούλιο με την 213/85 απόφασή του αποφασίζει ομόφωνα και αποδέχεται το πόρισμα της επιτροπής και απονέμει το Β' βραβείο στον συγγραφέα του έργου με τον τίτλο «ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ», ο οποίος είναι όπως προέκυψε από το άνοιγμα των σφραγισμένων φακέλων που περιείχαν τα στοιχεία των διαγωνιζομένων ο κ. Χρήστος Μπαταντζής, συγγραφέας, δημότης Νάουσας. Στους συγγραφέες του έργου «Ο ΓΕΝΙΤΑΡΟΣ» και οι οποίοι είναι οι κ.κ. Γιάννης Κασσιδής και Γιάννης Τροχόπουλος, κάτοικοι Βέροιας εκφράζει τις ευχαριστίες του για την συμμετοχή τους στον διαγωνισμό αυτό και τους απονέμει έπαινο.

Το Β' βραβείο, σύμφωνα με την προκήρυξη συνοδεύεται και με το ποσό των 150.000 δραχμών.

Στην συνεδρίαση της 9.10.85 παρουσία και τον Δημάρχο κ. Δημ. Βλάχον, πήραν μέρος 18 σύμβουλοι από τους 19, οι εξής: 1) Δ. Μαυρογιώργος πρόεδρος, 2) Ν. Τράϊος αντιπρόεδρος, 3) Στέργιος Σαυλίνος γραμματέας, 4) Πλάτων Μώκιος, 5) Κων. Τόμποης, 6) Νικηφόρος Καραμπινέσης, 7) Παντελής Παλατζίδης, 8) Αθαν. Τσίλης, 9) Γεωργ. Πολάκης, 10) Δημ. Σαράνης, 11) Νικηφόρος Τσίτσος, 12) Αναστάσιος Μπονιδάνος, 13) Πολύδωρος Κατσάνος, 14) Γεωργ. Βογιατζής, 15) Στέφανος Σίνος, 16) Πιολεμαίος Κουτσάκης, 17) Νικ. Παπακωνσταντίνου και 18) Γεώργιος Δούδος.

Πολιτιστική Ατζέντα

Σύντομη καταγραφή των κυριότερων εκδηλώσεων:
από 1)10)85 έως 28)2)86

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

— Συναυλία της παιδικής χορωδίας του Συλλόγου Γονέων - Κηδεμόνων Δημοτικών Σχολείων Παλυγύρου πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα του Δημοτικού Θεάτρου της πόλης μας, στις 12 του μηνός. Στο πρόγραμμα συμμετείχε και η Μικτή Χορωδία του Δήμου Παλυγύρου. Τις δύο χορωδίες διέυθυνε ο Σωτήρης Αλεβιζός. Ένα μικρό μέρος του προγράμματος κάλυψε και η χορωδία της Εστίας Μουσών υπό την διεύθυνση του Νίκου Τσούλα.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

— Στην αίθουσα του Δημοτικού Θεάτρου της πόλης μας και με ελεύθερη για το κοινό είσοδο, το Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών στα πλαίσια των καλλιτεχνικών εκδηλώσεων «έκφραση» παρουσίασε στις 2 του μηνός το θεατρικό παιχνίδι του κορυφαίου Έλληνα ποιητή Γιάννη Ρίτσου «ΙΣΜΗΝΗ» με την κορυφαία Ελληνίδα τραγωδό Αριστία Παπαθανασίου και τον Ιωσήφ Λιζάρδη.

— Μια θεατρική παράσταση για παιδιά με το παιδικό θεατρικό έργο «Τα Στρουμφ στο υπήγειρο του θησαυρού», πραγματοποίησε, στο Δημοτικό Θέατρο της πόλης μας, στις 9 του μηνός, το Παιδικό Θέατρο Τέχνης Θεσσαλονίκης.

— Την πρώτη του Έκθεση φωτογραφίας πραγματοποίησε στην ειδική αίθουσα του Π.Κ.Ν. 18χρονος συμπολίτης μας Ανδρέας Θωμαΐδης από τις 16 έ-

ως τις 23 του μηνός. Η έκθεση, κατά την οποία ο ερασιτέχνης δημιουργός παρουσίασε 28 έργα με «συνθέσεις», γυμνό κλπ., είχε τον γενικό τίτλο «Αντιθέσεις και Συνθέσεις».

— Τέλος κυκλοφόρησε η 2η συλλογή ποιημάτων, ενός και-

Του Δημ. Ξουλιδη

νούργιου στις εκδόσεις ποιητή, του Θανάση Μαρκόπουλου. Η νέα του συλλογή, που περιλαμβάνει ποιήματα του αγώνα και του έρωτα, έχει τίτλο «Του ανταποκριτή μας».

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

— Το Π.Κ.Ν. σε συνεργασία με το Βρετανικό Συμβούλιο Θεσσαλονίκης, παρουσίασαν στις 7 του μηνός, μηνός, στην αίθουσα κοντιοτέρμων της Εστίας Μουσών, ρεσιτάλ καθάρας της καλλιτεχνικής Ελευθερίας Κελεχλή. Η είσοδος για το κοινό ήταν ελεύθερη.

— Εκπληκτική επιτυχία σημείωσε η μουσική επιθεώρηση «Βλέποντας και Κάνοντας» που συμπόλησε η Κώστα Κόλλια, που ανέβασε στο Δ.Θ.Ν. η θεατρική ομάδα των Ζαφειράκη. Οι παιρσιτάσεις που έργου «Βλέποντας και Κάνοντας», που δόθηκαν στις 7, 8, 13 και 14 του μηνός, κατά γενική ομολογία ξεπέρασαν τα όρια του ερασιτεχνισμού και καταχειροκροτήθηκαν από το κοινό της πόλης μας, που δημοεύρησε και στις τέσσερις παραστάσεις, το ενδιαφέρον στην αίθουσα του Δ.Θ. της πόλης μας.

— Έκθεση παιδαγωγικού βιβλίου και παιδαγωγικού παιχνιδιού δι-

οργάνωσε στο εντευκτήριό του ο Εκπαιδευτικός Όμιλος από τις 13 έως τις 22 του μηνός.

— Το Δ.Σ. της Ευλείνου Λέσχης διοργάνωσε στις 15 του μηνός έκθεση βιβλίου στην αίθουσα βιβλιοθήκης του Σωματείου και στις 18 του μηνός καλλιτεχνικές εκδηλώσεις με παραδοσιακούς χορούς από παντοπιακά συγκροτήματα καθώς και τραγούδια του Πόντου, από εκλεκτούς καλλιτεχνούς ντόπιους καλλιτέχνες στο Δ.Θ. της πόλης μας.

— Πραγματοποιήθηκε, από τις 20 έως τις 30 του μηνός, στην αίθουσα εκθέσεων του Π.Κ.Ν., έκθεση ζωγραφικής και ξυλογλυπτικής του Δημ. Ρέπζιου, ο οποίος εμφανίστηκε με αυτή του την έκθεση για πρώτη φορά στον εικαστικό χώρο.

— Έκθεση με έργα από τα τμήματά του, πραγματοποίησε από τις 21 έως τις 29 του μηνός, το Κέντρο Λογικής Επιμέλειας Νάουσας. Η έκθεση που περιελάμβανε έργα ζωγραφικής, χαλκογραφίας και χειροτεχνίας έγινε σε δυο αίθουσες του νέου κτιρίου της Πλατείας Καραϊσάκου.

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

— Στις 3 και 4 του μηνός δόθηκαν, με απόλυτη επιτυχία, στο Δ.Θ.Ν., άλλες δυο παραστάσεις της επιθεώρησης του Κώστα Κόλλια «Βλέποντας και Κάνοντας» από το θεατρικό τμήμα του Δ.Θ. Γ.Σ. ΖΑΦΕΙΡΑΚΗ.

— Πραγματοποιήθηκε στο Δ.Θ.Ν. στις 25 του μηνός συναυλία ΡΟΚ μουσικής από το μουσικό συγκρότημα, «HIGH VOLTAGE» και με τη συνεργασία του Π.Κ. της πόλης μας. Το συγκρότημα που απαρτίζεται από τους νεαρούς ερασιτέχνες μουσικούς της πόλης μας Σάββα Τριανταφυλλίδη, Δημήτρη Ράικα και Θωμά Σύντσα, έδωσε τη συναυ-

λία, τα έσοδα της οποίας διατέθηκαν στο Π.Κ.Ν. για την οικονομική που ενίσχυση.

— Στην αίθουσα εκθέσεων του Π.Κ.Ν., η ζωγράφος Ελένη Ανδρονικίδου πραγματοποίησε, από τις 26)1 έως τις 5.2.86, έκθεση ζωγραφικής. Στην έκθεση αυτή παρουσιάστηκαν αντιπροσωπευτικά της έργα, απ' όλες τις εκθέσεις, που μέχρι τώρα έχει πραγματοποιήσει, στη 10χρονη σταδιοδρομία της στο χώρο της ζωγραφικής.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

— Την πρώτη του μηνός, στο Δ.Θ. της πόλης μας, δόθηκε η έβδομη κατά σειρά παράσταση, της σπαρτιατικής επιθεώρησης του Κώστα Κόλλα «Βιάζοντες και Κάνοντες», φυσικά από το θεατρικό μηήμα του Ζαφειράκη.

— Πραγματοποιήθηκε μ' επιτυχία στις 2 του μηνός, στο Δ.Θ.Ν., συναυλία του γνωπού και δημοφιλοούς συνθέτη Βαγγέλη Γερμανού.

— Στην αίθουσα εκθέσεων του Π.Κ.Ν., ο Ναουσαίος ζωγράφος Δημήτρης Σκούρτης, πραγματοποίησε από τις 8 έως τις 16 του μηνός έκθεση ζωγραφικής με 70 καινούργια έργα που - 50 ακουαρέλες και 20 πυρογραφίες.

— Ο Εκπαιδευτικός Όμιλος οργάνωσε έκθεση ζωγραφικής και κόλλιτζ των Εκπαιδευτικών της περιοχής έργα εξέθεσαν οι εκπαιδευτικοί Σπρ. Προύσαλης, Αθ. Μέντζιος, Γιαν. Κατάρης.

Από τον κόσμο του πνεύματος

ΕΙΔΙΚΗ ΤΕΛΕΤΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΔΗΜΟ

— Ο Δήμος Βέροιας ετίμησε την Τετάρτη 16 Οκτωβρίου '85 και ώρα 8.30 μ.μ. τους Βεροιώτες που παρουσίασαν και παρουσιάζουν συγγραφική δραστηριότητα στους τομείς της Ιστορίας, λαογραφίας και λογοτεχνίας με την ευκαιρία της ημέρας της απελευθέρωσης της Βέροιας. Η ειδική τελετή έγινε στην αίθουσα τελετών της Ανωτατάδου Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών, παρουσία των Αρχών, των εκπροσώπων Συλλόγων και Οργανώσεων, πνευματικών ανθρώπων, των τιμωμένων συγγραφέων και πλήθους κόσμου.

Στην αρχή προλόγησε ο Δήμαρχος Βέροιας κ. Βιλαζάκης και ακολούθησε η τελετή, η οποία χωρίστηκε σε τέσσερα μέρη: Πρώτα ο Δημοτικός Σύμβουλος γιατρός κ. Μούρνος διότασε την κεντρική εισήγηση για την πνευματική Βέροια. Μετά η καθηγήτρια Δαιμόγλου αναφέρθηκε στη βιογραφία και τα έργα των τιμωμένων. Στη συνέχεια ζωντάνεψαν την τελετή με αποσπάσματα πεζά, ποιήματα, ιστορήματα κλπ. από τον Διευθυντή της Στέγης κ. Γωνιάδη και Δαιμόγλου. Η τελετή είχε μεγάλη επιτυχία για την άρτια οργάνωση και την πνευματική γεύση των συγγραφέων από τους παρευρισκομένους.

Στο τέλος ο Δήμαρχος της

πόλης κ. Βιλαζάκης απένειμε τιμητικά μετάλια στους εξής συγγραφείς κατά σειρά εμφάνισης σε χρονολογία έκδοσης βιβλίων τους: Ορέστης Σιδηρόπουλος, Ευθύμιος Βαρλάμης, Λευτέρης Κιντζονίδης, Χιονί

Του Νίκου Αδαλόγλου

δης Γιώργος, Χριστοδούλου Α. Αναστάσιος, Σβαρνόπουλος Στέλιος, Αδαλόγλου Νίκος, Τζαφρόπουλος Απόστολος, Φωτιάδης Κώστας, Φωτιάδου Γιώτα, Πιρίνης Παύλος, Γαβριηλίδης Θωμάς, Κολτσιδης Αντώνης, Σιδρόπουλος Νίκος, Ζάχος Στέφανος, Νόβας Ηλίας, Ανεζίνη Γωργία, Αδαλόγλου Κούλα, Μάκρης Σπύρος, Κουτσογιαννούλου Ελένη, Μαρκόπουλου Θανάσης, Μπουταμπούκης Αττώνης, Καπουτσέλη Μαριάνη, Κολτσιδης Γιάννης, Αλεξιάδης Γιάννης, Γκούτας Αχιλλέας, Γεωργιάδης Ιωάννης, Ταπλίδης Γιάννης και Καλοκοίρης

— Συγχαίρουμε θερμά τον μαρcho Βέροιας κ. Βιλαζάκη το Δημ. Συμβούλιο, τον Διευθυντή της Στέγης κ. Γωνιάδη, τον Μούρνο, την Δαιμόγλου για τη σωρεία παρουσίαση των συγγραφέων, τους τιμηθέντες συγγραφείς για την πνευματική προσφορά και όλους που συνέτελεσαν για την υπέροχη τελετή.

Κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο

“Ένα βιβλίο κατατοπιστικό έπιστημονικό με χρωματιστές εικόνες

Τι είναι τα κοκκοειδή (ψώρες) και πώς καταπολεμούνται

Δέν πρέπει να λείπει από κανένα αγροτικό σπίτι

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

Μπορείτε να το προμηθευθείτε από τα γραφεία

του Άντροτικού Συλλόγου Ναούσης

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΕΩΣ 1000 ΔΡΑΧΜΕΣ

Μόλις κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο μοναδικό στο είδος του

«ΤΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΑ ΠΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ»

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

- Τι περιέχει κάθε «φάρμακο» και πως ταξινομούνται
- Πίνακες κατατοπιστικοί χρήσιμοι και διαφωτιστικοί
- Ένα βιβλίο απαραίτητο για κάθε αγροτική βιβλιοθήκη

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ 600 Δραχμές

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ «ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ»

1. ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

2. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΛΗΣ - Ο ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

3. ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ

Του Τάκη Μπάϊτον

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΚΑΙ
ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

